Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η επίδραση της οριοθέτησης των ΑΟΖ των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου στη γεωπολιτική της περιοχής

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ / 2023

ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΟΥ (ΕΣΩΦΥΛΛΟ)

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η επίδραση της οριοθέτησης των ΑΟΖ των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου στη γεωπολιτική της περιοχής

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ / 2023

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Αθανάσιος Μαρίνης (1217700414)

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: Η επίδραση της οριοθέτησης των ΑΟΖ των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου στη γεωπολιτική της περιοχής

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 12-9-2022 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος)……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:……[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Αθανάσιος Μαρίνης γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η επίδραση της οριοθέτησης των ΑΟΖ των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου στη γεωπολιτική της περιοχής», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η Δηλών /σα

Αθανάσιος Μαρίνης

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Αθανάσιος Μαρίνης, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, τον κύριο Γρηγόρη Ι. Τσάλτα Ομ. Καθ. Διεθνούς Δικαίου για την πολύτιμη καθοδήγησή του ως επιβλέπων κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

***Αφιερώνεται στη Γιασεμί, στον Οδυσσέα, στον Ιάσωνα και στην Κυβέλη, την υπέροχη οικογένεια μου που είναι το κίνητρο μου να γίνομαι καλύτερος άνθρωπος*.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ ..... **vi**
ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ..... **vii**
ΠΕΡΙΛΗΨΗ **1**
ABSTRACT **3**
ΕΙΣΑΓΩΓΗ **4**
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο} **6**
ΑΝΑΛΥΣΗ PEST ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ ΣΤΗ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ **6**
1.1 Ισραήλ 6
1.2 Αίγυπτος 8
1.3 Λίβανος 10
1.4 Κύπρος 12
1.5 Λιβύη 15
1.6 Τουρκία 17
1.7 Ελλάδα 21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ..... **25**
ΤΟ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ **25**
2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ 25
2.2 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΕΝΤΡΩΝ ΒΑΡΟΥΣ 27
2.2.1. Δίπολο Ισραήλ-Τουρκία 27
2.2.2 Δίπολο Αίγυπτος -Τουρκία 30
2.2.3 Ζητήματα Υδρογονανθράκων 34
2.2.4 Ζητήματα Θαλασσίων Ζωνών 38
2.3 ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΑΟΖ ΣΤΗΝ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ 42
2.3.1 Ελλάδα και Αίγυπτος 42
2.3.2 Αίγυπτος και Κύπρος 43
2.3.3 Κύπρος και Λίβανος 44
2.3.4 Ισραήλ και Κύπρος 46
2.3.5 Λίβανος και Ισραήλ 48
2.3.6 Σύνοψη 49
2.4 ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΩΝ ΑΟΖ ΣΤΗΝ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ 51
2.4.1 Κύπρος Τουρκία Ελλάδα 51

2.4.2 Τουρκία Αίγυπτος Λιβύη ... 52
2.4.3 Ελλάδα Αίγυπτος Λιβύη ... 52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ... 54
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑΣ ... 54
3.1 ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΕΛΛΑΔΑΣ ... 54
3.1.1 Δυνατά Σημεία (STRENGTHS) ... 55
3.1.2 Αδυναμίες (WEEKNESSES) ... 55
3.1.3 Ευκαιρίες (OPPORTUNITIES) ... 56
3.1.4 Απειλές (THREATS) ... 56
3.2 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑΣ ... 58
3.3 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ - ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ... 59
3.4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ... 63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ... 65
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ... 65
4.1 ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ... 66
4.1.1 ΚΒ1 - Αποκατάσταση σχέσεων με Ισραήλ ... 66
4.1.2 ΚΒ2 - Αποκατάσταση σχέσεων με Αίγυπτο ... 67
4.1.3 ΚΒ3 - Ζητήματα Υδρογονανθράκων ... 68
4.1.4 ΚΒ4 - Ζητήματα Θαλασσίων Οριοθετήσεων ... 70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ... 74
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ... 74
5.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ... 74
5.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ... 75
ΕΠΙΛΟΓΟΣ ... 77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ... 78
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία ... 78
Ελληνόφωνη Βιβλιογραφία ... 79
Ιστοσελίδες-Άρθρα ... 81

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Χάρτης με τις ανακαλύψεις ενεργειακών κοιτασμάτων στην Ανατ. Μεσόγειο, (Πηγή Capital.gr)……9

Εικόνα 2. Χάρτης της λεκάνης της Ανατ. Μεσογείου, περιοχές 28Β (Πηγή: International Hydrographic Organization 1953) 26

Εικόνα 3. Τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην Ανατ. Μεσόγειο, (Πηγή: https://lygeros.org/24531-gr/)..... 34

Εικόνα 4. Συμφωνίες οριοθετήσεων θαλασσίων ζωνών στην Ανατ. Μεσόγειο (Πηγή: Institute of Energy of South East Europe 2021)..... 39

Εικόνα 5 Η οριοθέτηση ΑΟΖ Ελλάδας-Αιγύπτου (Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/egypt-greece-maritime) 71

Εικόνα 6 Η οριοθέτηση ΑΟΖ Κύπρου-Αιγύπτου (Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-egypt-maritime) 71

Εικόνα 7 Η οριοθέτηση ΑΟΖ Κύπρου-Λιβάνου (Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-lebanon-maritime) 71

Εικόνα 8 Η οριοθέτηση ΑΟΖ Κύπρου-Ισραήλ (Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-israel-maritime) 47

Εικόνα 9 Η περιοχή επικάλυψης των ΑΟΖ Λιβάνου-Ισραήλ (Πηγή: https://www.crisismonitor.gr/2020/10/16/livanos-kai-israil-charazoyn-aoz-alla-paramenoyn-se-polemo/).....71

Εικόνα 10. Οριοθέτηση ΑΟΖ Ισραήλ-Λίβανος (Πηγή: https://www.aljazeera.com/news/2022/10/14/what-to-know-about-the-israel-lebanon-maritime-border-deal).....49

Εικόνα 11. Οι ΑΟΖ στη ΝΑ Μεσόγειο, (Πηγή: MaritimeTraffic,AFP)……..50

Εικόνα 12. Συνημμένος χάρτης στην επιστολή του μόνιμου αντιπροσώπου της Τουρκίας στον ΟΗΕ (Πηγή: Μελέτης 2019)……..…...71

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους Ισραήλ ως προς την αποκατάσταση διμερών σχέσεων με την Τουρκία…….....30

Πίνακας 2. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους Αιγύπτου, υπό το πρίσμα της αποκατάστασης των διμερών με την Τουρκία.....33

Πίνακας 3. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους τομέα ζητημάτων υδρογονανθράκων («East Med»)……..…37

Πίνακας 4. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους θαλασσίων ζωνών με επίκεντρο τη Ανατ. Μεσογείου μεταξύ 28ου και 32ου μεσημβρινού.....41

Πίνακας 5. Πίνακας Ανάλυσης SWOT Ελλάδας …….……..…….57

Πίνακας 6. Πρόταση Στρατηγικής Ελλάδας βάσει του Επιχειρησιακού Προτύπου ..…64

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ΝΑ Μεσόγειος χαρακτηρίζεται από ποικιλία σε πολιτικό, στρατιωτικό και θρησκευτικό επίπεδο των περιφερειακών κρατικών δρώντων που την αποτελούν. Αυτό σε συνδυασμό με την σημαίνουσα θέση στον παγκόσμιο χάρτη αποτελώντας κόμβο τριών ηπείρων, την αναδεικνύουν ως μία από τις σημαντικότερες γεωστρατηγικά περιοχές της υφηλίου. Αυτή ακριβώς η σημασία και η ιδιαιτερότητα του υποσυστήματος αποτελεί το ερευνητικό αντικείμενο της εργασίας με σκοπό την ανάλυση της γεωπολιτικής κατάστασης της περιοχής, όπως αυτή διαμορφώνεται από τις οριοθετήσεις των ΑΟΖ μεταξύ των κρατών-μερών που την απαρτίζουν και ιδιαίτερα μετά την υπογραφή συμφωνίας τμηματικής οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου. Επιπλέον στόχος είναι η διατύπωση πρότασης στρατηγικής για τις επόμενες ενέργειες της Ελλάδας, καθώς και η εκτίμηση για τις ενέργειες από πλευράς Τουρκίας και τέλος ο εντοπισμός των χαρακτηριστικών που δύνανται να προσδιοριστούν ως Κέντρα Βάρους της ΝΑ Μεσογείου. Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί είναι η ανάλυση PEST των κρατών-δρώντων μέσω της παρατήρησης της πυκνότητας της δραστηριοποίησης αυτών, καθώς και της αναζήτησης ύπαρξης ενεργών διπλωματικών και στρατιωτικών μετώπων. Κατά αυτόν τον τρόπο θα γίνει προσπάθεια να απαντηθεί το βασικό ερώτημα της έρευνας πως η οριοθέτηση των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών (ΑΟΖ) των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου, επιδρούν στη γεωπολιτική της περιοχής, υιοθετώντας όμως την ανάλυση επιχειρησιακών προτύπων βάση των επιταγών επιχειρησιακής σχεδίασης των Ενόπλων Δυνάμεων. Τα ευρήματα της εργασίας επιβεβαιώνουν την γεωστρατηγική σπουδαιότητα και ευμεταβλητότητα της περιοχής, την ποικιλομορφία και την διαφορετικότητα των στρατηγικών και των πολιτικών των περιφερειακών μερών και την αναρχία που διέπει το διεθνές σύστημα[1]. Επομένως το συμπέρασμα της έρευνας αποτελεί η ύπαρξη πολλών ανοικτών διπλωματικών και στρατιωτικών μετώπων, τα οποία μάλιστα δεν είναι δυνατό να διευθετηθούν απλά με προκλητικές και ηγεμονικές συμπεριφορές, αλλά ούτε και με αποκλειστική επίκληση στο Διεθνές Δίκαιο. Οι μελλοντικές κινήσεις στην σκακιέρα της ΝΑ Μεσογείου απαιτούν και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής.

[1] Mearsheimer 2001.

Λέξεις Κλειδιά: ΝΑ Μεσόγειος, Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, Διεθνές Δίκαιο, Στρατηγική

ABSTRACT

The SE Mediterranean is characterized by diversity at the political, military and religious level of the regional state actors that make it up. This, combined with its important position on the world map, being a hub of three continents, highlight it as one of the most important geostrategic regions of the world. This very importance and specificity of the subsystem is the research object of the work with the aim of analyzing the geopolitical situation of the region, as it is formed by the delimitations of the EEZ between the member states that make it up and especially after the signing of an agreement on the segmental delimitation of the EEZ between Greece and Egypt. An additional goal is the formulation of a strategy proposal for Greece's next actions, as well as the assessment of Turkey's actions and finally the identification of the characteristics that can be identified as Centers of Gravity of the SE Mediterranean. The methodology that will be followed is the PEST analysis of the actor-states through the observation of the density of their activities, as well as the search for the existence of active diplomatic and military fronts. In this way, an attempt will be made to answer the main research question of how the delimitation of the exclusive economic zones (EEZ) of the Eastern Mediterranean states affect the geopolitics of the region, adopting the analysis of operational standards based on the operational design imperatives of the Armed Forces . The findings of the paper confirm the geostrategic importance and volatility of the region, the diversity of regional parties' strategies and policies, and the anarchy that governs the international system. Therefore, the conclusion of the research is the existence of many open diplomatic and military fronts, which cannot be settled simply by provocative and hegemonic attitudes, nor by exclusive appeal to International Law. The future moves on the SE Mediterranean chessboard require and need special attention.

Keywords: SE Mediterranean, Exclusive Economic Zone, International Law, Strategy

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί παραδοσιακά και ιστορικά ένα περιβάλλον ιδιαίτερο, μοναδικό και συνεχώς μεταβαλλόμενο, με την ικανότητα να επηρεάζει είτε άμεσα είτε έμμεσα, τις εξελίξεις της ΄΄ούτος ή άλλως΄΄ ευμετάβλητης παγκόσμιας διεθνούς σκηνής. Ιδιαίτερα η στρατηγική θέση της στην υφήλιο, την αναδεικνύει ως το ιστορικό προπύργιο τριών ηπείρων (Ευρώπη, Ασία, Αφρική) και της Μέσης Ανατολής, όπου οι ποικίλες πολιτικές, στρατιωτικές και θρησκευτικές ταυτότητες των περιφερειακών κρατικών δρώντων λειτουργούν ως βαρόμετρο του διεθνούς πεδίου. Η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου εδώ και αιώνες διαδραματίζει και επιτελεί τον σημαντικό ρόλο του ελέγχου της εμπορικής δραστηριότητας, της επικοινωνίας μεταξύ των χωρών και του ελέγχου των συγκοινωνιών[2], με την ιδιαιτερότητα της έλλειψης μεγάλου βαθμού συνοχής και έχοντας ως μεταβλητή το ασταθές υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Γίνεται αντιληπτή επομένως η υψηλή γεωστρατηγική θέση της περιοχής η οποία τα τελευταία χρόνια απέκτησε και υψηλή ενεργειακή σημασία, μετά την εύρεση ενεργειακών κοιτασμάτων, συνυπολογίζοντας και τις εξελίξεις του πολέμου στην Ουκρανία και την ενεργειακή κρίση που επέφερε. Κατά αυτόν τον τρόπο αναμένεται η Μεσόγειος να συνεχίσει να βρίσκεται στο κέντρο του παγκόσμιου ενεργειακού και εμπορικού ενδιαφέροντος[3], με το νοτιο-ανατολικό της τμήμα να κατέχει τον κύριο στρατηγικό, οικονομικό και γεωπολιτικό ρόλο. Τον ρόλο αυτό παραδοσιακά διεκδικούν και αναμένεται να συνεχίσουν να διεκδικούν οι τοπικοί κρατικοί δρώντες της ΝΑ Μεσογείου: Αίγυπτος, Ισραήλ, Τουρκία, Κύπρος, Τουρκία, Λίβανος και φυσικά η Ελλάδα. Οι μονομερείς επιδιώξεις και στρατηγικές των ανωτέρω χωρών εκφράζονται κυρίως με την προσπάθεια οριοθέτησης των αποκλειστικών οικονομικών τους ζωνών (ΑΟΖ), μέσω συντάξεων, μονομερών, διμερών ή και περισσότερων μερών, συμφωνιών.

Στην παρούσα εργασία θα γίνει προσπάθεια αποτύπωσης ακριβώς αυτών των οριοθετήσεων των ΑΟΖ των βασικών δρώντων της ΝΑ Μεσογείου και θα εξεταστεί ο

[2] Dumont, 2001, p.22
[3] Dumont, 2001, p27

βαθμός επιρροής τους στην γεωστρατηγική της περιοχής, λαμβάνοντας υπόψιν ιδιαίτερα τις ενέργειες και τις στρατηγικές του δίπολου Ελλάδας-Τουρκίας. Στα πλαίσια αυτά, η εξέταση της γεωπολιτικής κατάστασης του εν λόγου γεωγραφικού πλαισίου, θα αποδοθεί μέσω του προσδιορισμού των Κέντρων Βάρους του[4]. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει η παρουσίαση και η ανάλυση των βασικών δρώντων της ΝΑ Μεσογείου μέσω του ευρέος διαδεδομένου εργαλείου εκτιμήσεων στρατηγικών ρίσκων ΄΄PEST΄΄[5]. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η ανάδειξη του γεωπολιτικού γίγνεσθαι στη ΝΑ Μεσόγειο, μέσω της παρουσίασης, τον προσδιορισμό και την ερμηνεία των σημαντικών μερών (Κέντρα Βάρους), υπό του πρίσματος της πυκνότητας της δραστηριοποίησης των δρώντων και των συμφωνιών για τις οριοθετήσεις των ΑΟΖ τους, καθώς και άλλων ανοικτών στρατιωτικών και διπλωματικών μετώπων. Στο τρίτο κεφάλαιο θα αποδοθούν τα δυνατά σημεία, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές (SWOT analysis), στην περιοχή, εστιάζοντας στην περίπτωση της Ελλάδας και θα προσδιοριστούν τα Αποφασιστικά Σημεία, διατυπώνοντας μία προτεινόμενη στρατηγική για την χώρα. Στο τέταρτο κεφάλαιο με βάση τα προσδιοριζόμενα Κέντρα Βάρους, θα γίνει η αναγνώριση των πυλώνων ανάπτυξης της τουρκικής στρατηγικής, εκτιμώντας τις επόμενες ενέργειές της. Τέλος θα παρατεθούν τα συμπεράσματα και οι προτάσεις.

[4] ΄΄*Τα Κέντρα Βάρους αποτελούν πολύπλοκα συστήματα, δομές και οργανώσεις, των οποίων η ισχύς και δυνατότητες, εξαρτώνται από ένα πλήθος κρίσιμων επιμέρους στοιχείων, ενώ στο στρατηγικό επίπεδο, είναι συχνά αφηρημένα και μη απτά. Η ανάλυσή τους γίνεται βάσει των χαρακτηριστικών τους, τα οποία είναι οι Κρίσιμες Δυνατότητες, οι Κρίσιμες Απαιτήσεις και οι Κρίσιμες Τρωτότητες, με σκοπό την ανάδειξη του Επιχειρησιακού Προτύπου΄΄,* (ΓΕΕΘΑ ΔΚ 2-1 2012,).

[5] Η λέξη ΄΄PEST΄΄ αποτελεί το ακρωνύμιο των 4 εννοιών **political, economic,social και technological.** Βρίσκει κυρίως εφαρμογή στις οικονομικές επιστήμες με στόχο να συνθέτει τις μακροπρόθεσμες ευκαιρίες και να απεικονίζει τα αποτελέσματα στο περιβάλλον του επιχειρείν. (Cheverton, P., 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο}

ΑΝΑΛΥΣΗ PEST ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ ΣΤΗ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Εξετάζοντας την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου από γεωπολιτικής σκοπιάς, γίνεται άμεσα αντιληπτή η σπουδαιότητα της εξαιτίας της θέσης της ανάμεσα σε τρείς ηπείρους (Ασία, Αφρική, Ευρώπη) σε συνδυασμό με τα αντικρουόμενα συμφέροντα τόσο των κρατών που την αποτελούν, όσο και των περιφερειακών και των μεγάλων δυνάμεων. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα γίνει η ανάλυση των κρατών-μερών, με την βοήθεια του μοντέλου PEST,που ακριβώς οριοθετούν γεωγραφικά την περιοχή και επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα τις πολιτικές, οικονομικές, ενεργειακές και στρατιωτικές εξελίξεις της. Τα κράτη αυτά είναι: το Ισραήλ, η Αίγυπτος, ο Λίβανος, η Κύπρος , η Τουρκία, η Λιβύη και η Ελλάδα.

1.1 Ισραήλ

- **Political**

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι συνθήκες του κράτους του Ισραήλ, συνθέτουν ένα πολιτικό σκηνικό που έχει ως κύρια χαρακτηριστικά την έκρυθμη κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας λόγω των ζητημάτων με τους Παλαιστίνιους και του καθεστώτος της ΄΄υπαρξιακής αβεβαιότητας΄΄ στα εξωτερικά ζητήματα λόγω των σχέσεων με τον αραβικό κόσμο.[6]. Το Ισραήλ έχει υιοθετήσει ένα αυτόνομο αμυντικό δόγμα με ενσωμάτωση στρατηγικών ΄΄έγκαιρης προειδοποίησης και απόφασης΄΄, με στόχο την ΄΄αποτροπή΄΄ κυρίως των γειτονικών του χωρών που τις θεωρεί δυνητικά εχθρικές.[7]. Καταβάλει προσπάθειες επομένως προς αυτή την κατεύθυνση, συνάπτοντας συμμαχίες κυρίως με μη μουσουλμανικά κράτη και εκτός του αραβικού κόσμου[8], χωρίς να παραλείπει ενέργειες για εξωτερική εξισορρόπηση με ιδία μέσα (αυτοβοήθεια), στηριζόμενο στην στρατιωτική και οικονομική του ισχύ.[9] Για τον λόγο αυτό το Ισραήλ ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια έχει αναζητήσει νέες ΄΄συμμαχίες΄΄ όπως π.χ. με την

[6] Messerschmidt, M.,2016
[7] Shabtai, S., 2010
[8] Ευρυβιάδης, Μ., 2011
[9] Κουσκουβέλης, Η.,2010

Ελλάδα, την Ρωσία την Κύπρο, τον Λίβανο ή ακόμη και με την Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας.[10]

- **Ecomomical**

Η οικονομία του Ισραήλ επιδεικνύει ισχυρά θεμέλια και στους τρεις τομείς (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή κατατάσσοντας την χώρα στην 22η θέση σε σύνολο 187 χωρών του δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI)[11]. Δραστηριοποιείται ιδιαίτερα στον χώρο της φαρμακοβιομηχανίας και στην παραγωγή χημικών προϊόντων[12], ενώ η βαριά βιομηχανία της χώρας θεωρείται ο τομέας της υψηλής τεχνολογίας με τα έσοδα από τις εξαγωγές των αγαθών να ανέρχονται σε 5,3 δις δολάρια.[13]

- **Social**

Το Ισραήλ αποτελεί κράτος πολυπολιτισμικό με την κοινωνία να χωρίζεται σε δύο κύριες κατηγορίες κοινωνικών ομάδων τους παραδοσιακούς θρησκευόμενους Εβραίους και τους ισχυρούς κοσμικούς Εβραίους[14]. Ο συνολικός πληθυσμός της χώρας είναι 9.099.364 κάτοικοι, παρουσιάζοντας ετήσιο ρυθμό αύξησης 1,6%.[15]. Το Ισραήλ είναι ένα δημοκρατικό κράτος με την συγκεντρωτική εξουσία να ασκείτε από τον πρωθυπουργό, ενώ ο λαός διακατέχεται από αυξημένο πατριωτισμό και έντονο το αίσθημα αντισημιτικής αντιμετώπισης από τον υπόλοιπο κόσμο.

- **Technological**

Το Ισραήλ όπως αναφέρθηκε και παραπάνω βασίζεται στις επιχειρήσεις τεχνολογίας με τα παραγωγικά προϊόντα να εξάγονται τόσο στις αγορές της Δύσης με κύριο παραλήπτη τις ΗΠΑ, όσο και στις αγορές της Ανατολής με κύρια αγορά ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια την Κίνα[16]. Η ανάγκη για μεγάλη στρατιωτική ισχύς της χώρας την έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη τεχνολογιών και λογισμικών εξειδικευμένων για

[10] Μπαλτζώης ,Ι.,2018
[11] Βλέπε: https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country, Ανακτήθηκε 11-11-2022
[12] Η ισραηλινή φαρμακοβιομηχανία Teva για το έτος 2021 είχε ετήσιες πωλήσεις ύψους 15,7 δις $. Πηγή https://www.tevapharm.com/our-impact/economic-impact-report/, Ανακτήθηκε 12-11-2022.
[13] Πηγή https://www.cbs.gov.il/he/pages/default.aspx, Ανακτήθηκε 12-11-2022.
[14] Shaviv, E., Caine, E. M., Grossman, G., 2013
[15] Πηγή https://worldpopulationreview.com/countries/israel-population, Ανακτήθηκε 12-11-2022.
[16] Senor, D. ,Singer, S. 2009.

στρατιωτική χρήση, ενώ σημαντική είναι η παρουσία του Ισραήλ τεχνολογικά στον τομέα των επικοινωνιών.

1.2 Αίγυπτος

- **Political**

Το πολιτικό σύστημα της Αιγύπτου αν και φέρει τον μανδύα του δημοκρατικού, στην πραγματικότητα αποτελεί ένα ολοκληρωτικό πολίτευμα με όλες τις εξουσίες να συγκεντρώνονται γύρω από το πρόσωπο του Αιγύπτιου προέδρου Αλ Σίσι, ο οποίος έκανε αισθητή την παρουσία του στα εσωτερικά της χώρας το 2013 πρωτοστατώντας στο πραξικόπημα κατά του τότε προέδρου Μοχάμεντ Μόρσι. Ο Σίσι διατηρεί την εξουσία από το 2014 όταν και ανέλαβε για πρώτη φορά την ηγεσία της χώρας και χρήζει μεγάλης αποδοχής από τον αιγυπτιακό λαό. Στα εσωτερικά της ζητήματα η χώρα ταλανίζεται συχνά από τρομοκρατικές επιθέσεις,[17] και αυτό αποτελεί την αφορμή για συχνή λήψη σκληρών μέτρων για την αποκατάσταση της σταθερότητας. Το 2018 μάλιστα οι αιγυπτιακές δυνάμεις εξαπέλυσαν και στρατιωτική επίθεση εναντίων του ISIS στην περιοχή του Σινά.[18] Στα εξωτερικά ζητήματα η Αίγυπτος ακολουθεί πολιτική αύξησης του κύρους της και της επιρροής της διεθνώς. Χαίρει υποστήριξης σχεδόν από το σύνολο των Μεγάλων Δυνάμεων λόγω της ύψιστης αξίας γεωστρατηγικής της θέσης και παράλληλα επιδιώκει συνεχώς την ενεργή της συμμετοχή στις εξελίξεις στα δρώμενα της ΝΑ Μεσογείου, όπως θα δούμε στα επόμενα κεφάλαια, μέσω της οριοθέτησης της ΑΟΖ της και των θαλάσσιων συνόρων της.

- **Economical**

Η οικονομία της Αιγύπτου παρουσίασε αύξηση κατά 4,4% κατά το πρώτο εξάμηνο του 2022[19], και παρόλη την γενική ύφεση που προκλήθηκε από την πανδημία το 2019, οι ρυθμοί της οικονομικής ανάπτυξης έχουν θετικό πρόσημο και σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο η Αίγυπτος ανακάμπτει με γοργούς ρυθμούς[20]. Σημαντική

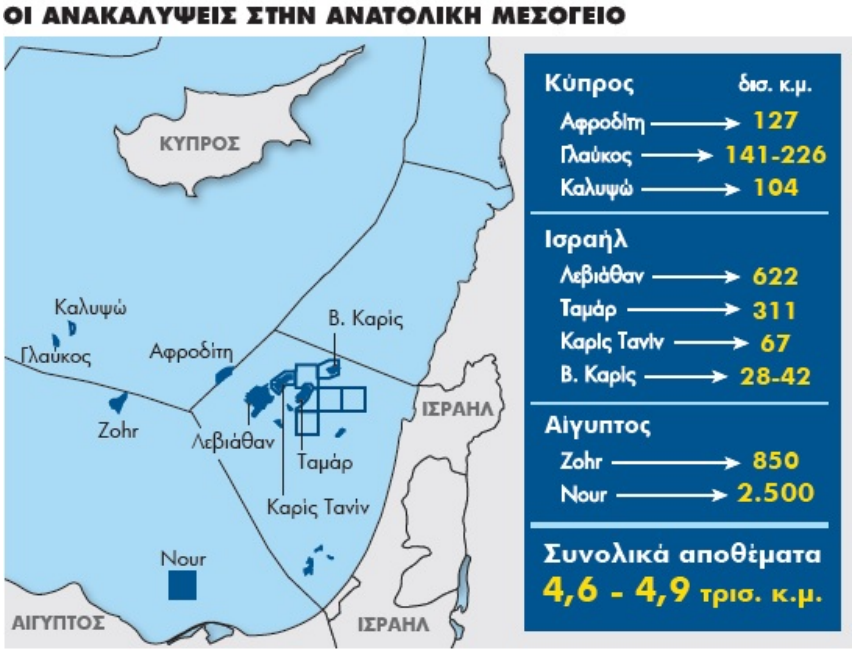
[17].Βλέπε στοιχεία Global Terrorism Database (GTD) , διαθέσιμα: https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=egypt&sa.x=35&sa.y=9, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

[18].Πηγή:https://www.tanea.gr/2018/10/09/world/epixeirisi-sina-2018-nekroi-52-tzixantistes-kai-3-stratiotikoi/, Ανακτήθηκε 17/11/2022.

[19] Βλέπε στοιχεία σε: https://www.reuters.com/world/middle-east/egypts-economic-growth-44-q1-fy-202223-cabinet-2022-11-28/, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

[20] Βλέπε : https://www.capital.gr/diethni/3540553/dnt-i-aiguptiaki-oikonomia-anadeiknuetai-os-i-deuteri-megaluteri-ston-arabiko-kosmo, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

συνεισφορά στην οικονομία της χώρας έχει η τουριστική βιομηχανία ενώ σημαντικές ενέργειες γίνονται σε χρηματοδοτήσεις στον εγχώριο επιχειρηματικό τομέα, χωρίς να λείπουν και δράσεις για προσέλκυση ξένων επενδύσεων.[21]Στο τομέα της ενέργειας η Αίγυπτος μέσω της ανακάλυψης των κοιτασμάτων Nour και Zohr αναμένεται, με την αξιοποίηση τους, να καταστήσουν την χώρα όχι μόνο ενεργειακά ανεξάρτητη, αλλά και μεγάλο ενεργειακό προμηθευτή με το υγροποιημένο φυσικό αέριο μάλιστα να εξάγεται ήδη σε πολλές χώρες.

Εικ. 2. Χάρτης με τις ανακαλύψεις ενεργειακών κοιτασμάτων στην Ανατ. Μεσόγειο,

Πηγή Capital.gr, Ανακτήθηκε 21-11-2022

Επίσης η Αίγυπτος αποτελεί κόμβο τριών ηπείρων και παγκόσμιο εμπορικό σταυροδρόμι έχοντας υπό τον έλεγχό της την διώρυγα του Σουέζ.

- **Social**

Η Αίγυπτος είναι πληθυσμιακά η μεγαλύτερη χώρα στη Μέση Ανατολή και η τρίτη συνολικά στην αφρικανική ήπειρο[22]. Το βιοτικό επίπεδο του αιγυπτιακού λαού παραμένει αρκετά χαμηλό με την χώρα να καταλαμβάνει την 78η θέση σε σύνολο 87

[21] Τζόβα, Δ.,2020.

[22] Για περισσότερα στοιχεία βλέπε : https://worldpopulationreview.com/countries/egypt-population, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

κρατών από όλο τον κόσμο στους σχετικούς δείκτες[23]. Σχεδόν το 90% των κατοίκων είναι σουνίτες μουσουλμάνοι και το υπόλοιπο 10% χριστιανοί στην πλειονότητα τους κόπτες. Η χώρα είναι ιδιαίτερα αστικοποιημένη κατά μήκος του ποταμού Νείλου με τον πληθυσμό να διαιρείται κυρίως σε δύο κατηγορίες αυτή των αγροτών που ζουν στην ύπαιθρο και σε αυτή των αστών που ζουν στις πόλεις.

- **Technological**

Στον τομέα της τεχνολογίας η Αίγυπτος έχει να επιδείξει κυρίως την επεξεργασία μεταλλουργικών προϊόντων, καθώς και την τεχνογνωσία στην επεξεργασία του πετρελαίου και την παραγωγή πετρελαϊκών προϊόντων. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα επιδεικνύει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για συνεργασία με άλλα κράτη στον τεχνολογικό τομέα[24] και στην αξιοποίηση και εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας[25].

1.3 Λίβανος

- **Political**

Η πολιτική κατάσταση στον Λίβανο εξαρτάται και επηρεάζεται άμεσα από την θρησκευτική κοινότητα. Το πολίτευμα είναι η Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, με την ιδιαιτερότητα της συμμετοχής στη διακυβέρνηση υποχρεωτικά όλων των θρησκευτικών δογμάτων σε σχεδόν ισόποσο καταμερισμό τόσο των εδρών στη βουλή, όσο και των κοινοβουλευτικών αξιωμάτων. Στα εσωτερικά ζητήματα ο Λίβανος ταλανίζεται από την ανασφάλεια που έχει προκαλέσει ο πόλεμος στη Συρία και γενικότερα από τις εύθραυστες ισορροπίες που έχει να αντιμετωπίσει με τις γειτονικές χώρες[26]. Η πολιτική αστάθεια στη χώρα δεν αφήνει πολλά περιθώρια ακέραιης και ισχυρής πολιτικής βούλησης με την διαφθορά να αποτελεί το κύριο πολιτικό γνώρισμα[27]. Στα εξωτερικά ζητήματα όπως ήδη αναφέρθηκε ο Λίβανος καλείται να διαχειριστεί τις ιδιαίτερες συνθήκες του πολέμου στη Συρία και τις ιδιαιτερότητες των σχέσεων του με τις γειτονικές χώρες. Η χώρα αποτελεί μέλος του ΟΗΕ, του Αραβικού Συνδέσμου,

[23] Βλέπε στοιχεία σε https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp, Ανακτήθηκε 17-11-2022.
[24] Τζόβα, Δ.,2020
[25]. Μακρανδέου, Α., Γκάσιος, Ρ., 2019.
[26] Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσων της Βηρυττού, 2021, σελ 2.
[27] Ενδεικτικά σύμφωνα με τον Δείκτη Διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας, το 2021 ο Λίβανος είχε την 154η θέση σε σύνολο 180 χωρών, Διαθέσιμο σε : https://www.transparency.org/en/countries/lebanon, Ανακτήθηκε 18-11-2022.

συμμετέχει στις ομάδες G-24 και G-77 και είναι υποψήφια χώρα για ένταξη στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου[28]. Όντας μία αδύναμη χώρα ο Λίβανος επιδιώκει τα τελευταία χρόνια την στρατηγική της εξισορρόπησης, μέσω συμφωνιών με τους ισχυρούς περιφερειακούς δρώντες. Στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής μάλιστα κατατάσσεται και η συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ με το Ισραήλ που θα ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

- **Economical**

Η οικονομία του Λιβάνου βασίζεται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα με πεδία δράσεις στον αγροτικό τομέα, στις κατασκευές, στο εμπόριο, στην μεταποίηση προϊόντων ενώ την μερίδα του λέοντος κατέχουν οι υπηρεσίες σε ποσοστό 75,4% του ΑΕΠ[29]. Οι ασταθείς γεωπολιτικές συνθήκες διατηρούν την οικονομική δραστηριότητα σε χαμηλά για τις δυνατότητες της επίπεδα, ενώ ενεργειακά η χώρα δεν δύναται προς το παρόν να εκμεταλλευτεί τους ενεργειακούς της πόρους λόγω απουσίας των απαραίτητων υποδομών. Οι οικονομικοί τομείς (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής) , παραμένουν υπό πίεση με την οικονομία της χώρας να συνεχίζει να συρρικνώνεται εν αντιθέσει με τις οικονομίες των υπόλοιπων χωρών της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής[30].

- **Social**

Ο πληθυσμός του Λιβάνου ανέρχεται σε 5.431.743 κάτοικοι[31], ενώ εξαιτίας του πολέμου στη Συρία προστέθηκαν, σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας, πάνω από 1 εκατομμύριο Σύριοι πρόσφυγες, ανεβάζοντας την πληθυσμιακή πυκνότητα σε 669 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, μία από τις μεγαλύτερες τιμές διεθνώς[32]. Το ανωτέρω ζήτημα ασκεί πίεση στην κοινωνία του Λιβάνου, συνυπολογίζοντας και τις υπάρχουσες προβληματικές δημόσιες υπηρεσίες, υποδομές υγείας και εκπαίδευσης, ηλεκτρικής ενέργειας και διαχείρισης αποβλήτων. Το 60% του πληθυσμού του Λιβάνου αποτελούν οι Σουνίτες Μουσουλμάνοι, με το υπόλοιπο ποσοστό να καταλαμβάνουν Χριστιανοί (Ορθόδοξοι και Μαρωνίτες) και Σήιτες

[28] Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσων της Βηρυττού, 2021, σελ 4-6.
[29] Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσων της Βηρυττού, 2021, σελ 21
[30] Όπως παραπάνω.
[31] Διαθέσιμα στοιχεία σε: https://worldpopulationreview.com/countries/lebanon-population, Ανακτήθηκε 18-11-2022.
[32] Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσων της Βηρυττού, 2021, σελ 4

Μουσουλμάνοι. Το κόστος διαβίωσης στη χώρα είναι ιδιαίτερα υψηλό (9η πιο ακριβή χώρα διεθνώς), με την μέση τιμή του κατώτατου μισθού να κυμαίνεται στα 450 $ και τον δείκτη ανεργίας το 2021 στο 40%[33].

- **Technological**

Τεχνολογικά ο Λίβανος παρουσιάζει ιδιαιτέρως θετικές προοπτικές καθώς το υψηλό επίπεδο αλφαβητισμού των πολιτών ,το ισχυρό τραπεζικό σύστημα της χώρας και το σχετικά απλό ρυθμιστικό και νομικό πλαίσιο για επενδύσεις δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Ιδιαίτερες δράσεις γίνονται στο τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπου το 2020 ο Λίβανος ήταν σε θέση να καλύψει το 12% των αναγκών του μέσω της χρήσης υδροηλεκτρισμού, θερμικής ενέργειας και φωτοβολταϊκών. Επίσης η χώρα επιδεικνύει ενδιαφέρον στην ανάπτυξη του τομέα των τηλεπικοινωνιών και των τεχνολογιών πληροφορικής, με την αγορά των αντίστοιχων προϊόντων να καταλαμβάνει το 4,7% του ΑΕΠ. Στον αντίποδα ο Λίβανος υπολείπεται στην προσφορά του διαδικτύου τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Στον τομέα των μεταφορών οι χερσαίες και σιδηροδρομικές υποδομές έχουν υποστεί σοβαρό πλήγμα λόγω του εμφυλίου στη Συρία, με τον Λίβανο να έχει εκτρέψει τις εμπορικές του οδούς κυρίως στις θαλάσσιες και στις αεροπορικές μεταφορές[34].

1.4 Κύπρος

- **Political**

Η Κύπρος αποτελεί μία χώρα με μικρή εδαφική έκταση αλλά με μεγάλη γεωπολιτική αξία. Το πολίτευμα της είναι Προεδρική Δημοκρατία με την εκτελεστική εξουσία να ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και το Υπουργικό Συμβούλιο. Το μεγαλύτερο ζήτημα που έχει να αντιμετωπίσει η χώρα είναι η κατοχή από την Τουρκία του 37% του εδάφους της και η παρουσία εκεί χιλιάδων στρατιωτών οι οποίοι απειλούν άμεσα την επιβίωση της. Επίσης η Κυπριακή Δημοκρατία καλείται να διαχειριστεί τις μεγάλες και σύνθετες προκλήσεις του ασταθούς περιβάλλοντος της ΝΑ Μεσογείου, του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα[35]. Στα πλαίσια της αντιμετώπισης αυτών των ζητημάτων η Κύπρος ακολουθεί μία στρατηγική εξωτερικής

[33] Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της Βηρυτού, 2021, σελ 4
[34] Όπως ανωτέρω, σελ 20
[35] Tziarras, 2021

εξισορρόπησης επιδιώκοντας κυρίως την ανάδειξη του κυπριακού ζητήματος στην διεθνή σκηνή (ΕΕ, ΟΗΕ) και στους συμμαχικούς της εταίρους (π.χ. Ελλάδα, ΗΠΑ, Ρωσία)[36]. Η εξωτερική πολιτική με βάση τα ανωτέρω εστιάζεται σε τέσσερα βασικά σημεία: α) στην ενίσχυση της ασφάλειας της χώρας αλλά και της περιφερειακής σταθερότητας μέσω της επίλυσης του κυπριακού, β) στην αξιοποίηση του ενεργειακού πλούτου και στα οφέλη (πολιτικά και οικονομικά) που θα επιφέρει αυτό, γ) στην ενίσχυση και ισχυροποίηση των σχέσεων με τις υπόλοιπες χώρες της ΝΑ Μεσογείου καθώς στην αύξηση συμμετοχής της στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και δ) στην βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ, το Ισραήλ, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Κίνα, την Ρωσία και τον Αραβικό κόσμο[37].

- **Economical**

Η οικονομία της Κύπρου είναι περιορισμένη και στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό και τις υπηρεσίες[38]. Σύμφωνα με το ΔΝΤ η οικονομική ανάπτυξη της χώρας για το έτος 2021 ανέρχεται στο 5,5%, ενώ ο δείκτης ανεργίας κυμαίνεται στο 7,5%[39]. Το τραπεζικό σύστημα της χώρας αν και χρήζει εξυγίανσης, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση, παραμένει ο βασικότερος παράγοντας και ο πλέον καθοριστικός για την κυπριακή οικονομία. Ενεργειακά ο ρόλος της Κύπρου αναβαθμίστηκε μετά την ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην περιοχή της και δίνει την δυνατότητα στη χώρα με τις κατάλληλες περιφερειακές συμμαχίες, να αποκτήσει πρωταγωνιστικό ρόλο προς όφελός της αλλά και προς όφελος των υπόλοιπων χωρών στη ΝΑ Μεσόγειο[40]. Η Κύπρος λόγω της καίριας γεωπολιτικής της θέσης, αποτελεί εμπορικό κόμβο και συγκριτικά με την εκμετάλλευση του ενεργειακού της πλούτου αναμένεται εκτός από ενεργειακά παραγωγό χώρα να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο ως διαμετακομιστής[41].

[36] Tziarras, 2019
[37] Pedi & Kouskouvelis, 2019
[38] Tziarras, 2021
[39] Για περισσότερα στοιχεία βλέπε: https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/05/31/Cyprus-2022-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-518467, Ανακτήθηκε 19-11-2022
[40] Φίλης 2012
[41] Μάζης & Σγούρος, 2020

- **Social**

Ο πληθυσμός της Δημοκρατίας της Κύπρου ανέρχεται σε 1.255.468 κάτοικοι και κατ΄εκτίμηση οι 200.000 από αυτούς να αποτελούν οι Τουρκοκύπριοι που οριοθετούνται στα κατεχόμενα στο ΒΑ τμήμα της Νήσου. Μέχρι και το 2001 το ποσοστό των δύο εθνοτήτων στη χώρα κυμαίνονταν στο 77% Ελληνοκύπριοι και 18% Τουρκοκύπριοι , με τα ποσοστά να έχουν αυξηθεί σήμερα υπέρ των Τουρκοκυπρίων[42]. Στη χώρα δεν υπάρχει επίσημη θρησκεία με το 95% των Ελληνοκυπρίων να είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι και η πλειοψηφία των Τουρκοκύπριων Σουνίτες Μουσουλμάνοι. Το σύστημα εκπαίδευσης της Κύπρου θεωρείται πολύ υψηλό, ενώ οι απόφοιτοι της μέσης εκπαίδευσης συνεχίζουν για ανώτερες σπουδές σε ποσοστό άνω του 60%. Το βιοτικό επίπεδο των Ελληνοκυπρίων είναι επίσης πολύ υψηλό με το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα να ανέρχεται περίπου στα 1000 ευρώ, με εξαίρεση την βόρεια πλευρά της χώρας όπου το επίπεδο των Τουρκοκύπριων είναι σημαντικά χαμηλότερο.

- **Technological**

Τα τελευταία χρόνια η Κύπρος παρουσιάζει αυξητικές τάσεις στις δαπάνες της για Έρευνα και Ανάπτυξη, παρόλη την γενικότερη στασιμότητα που καταγράφηκε στο τομέα αυτό εξαιτίας της οικονομικής κρίσης από το 2010 και μετά. Παρά ταύτα συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ παραμένει σε χαμηλά επίπεδα δαπανώντας περίπου το 0,5% του ΑΕΠ της για ερευνητικούς σκοπούς. Οι κυριότεροι παράγοντες για αυτό αποτελούν το περιορισμένο ερευνητικό προσωπικό, οι δυσκολίες χρηματοδότησης και ο περιορισμένος αριθμός μεγάλων και καινοτόμων επιχειρήσεων. Στην χώρα η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο των δραστηριοτήτων για έρευνα, αναλαμβάνοντας και την μερίδα του λέοντος των δαπανών σε ποσοστό άνω του 55% και ακολουθούν το δημόσιο, οι επιχειρήσεις και τα ιδρύματα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Τα κύρια πεδία εφαρμογών αυτών των δαπανών αποτελούν η μεταποιητική βιομηχανία, η φαρμακοβιομηχανία και ο κλάδος της πληροφορικής, ενώ σημαντικές δραστηριότητες συντελούνται και στον τομέα της ενέργειας ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη των ενεργειακών κοιτασμάτων εντός της κυπριακής ΑΟΖ.

[42] Στοιχεία από: https://worldpopulationreview.com/countries/cyprus-population. Ανακτήθηκε 19-11-2022

1.5 Λιβύη

- **Political**

Η πολιτική κατάσταση της Λιβύης είναι αρκετά ιδιόμορφη με την χώρα να βρίσκεται σε μία εμφύλια κατάσταση ανάμεσα στις δύο κύριες δυνάμεις αυτή της τυπικά νόμιμης αναγνωρισμένης κυβέρνησης και τις δυνάμεις του στρατηγού Χαφτάρ.[43]. Χρονολογικά αυτές οι ταραχές εμφανίστηκαν μετά την πτώση του Καντάφι η οποία προκάλεσε μεγάλες καταστροφές στο εσωτερικό της χώρας, καθιέρωσε ένα καθεστώς αναρχίας, ενώ αποτέλεσε το γόνιμο έδαφος για την εμφάνιση εξτρεμιστικών ομάδων ακόμη και τζιχαντιστών. Στην πρωτεύουσα της Λιβύης την Τρίπολη, εδράζεται η αναγνωρισμένη Κυβέρνηση της χώρας, με πρωθυπουργό τον Σάραζ. Από την άλλη ο στρατηγός Χαφτάρ ελέγχει σχεδόν το σύνολο της χώρας και τον παραγωγικό της πλούτο, τα πετρέλαια, ενώ χρήζει πλήρους στήριξης της Βουλής των Αντιπροσώπων που λειτουργεί σαν δεύτερη εξουσία με έδρα την πόλη Τομπρούκ. Οι δύο αυτές εξουσίες δημιουργούν τα σοβαρά ζητήματα τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και στο εξωτερικό. Η Κυβέρνηση της Λιβύης όπως και ο στρατηγός Χαφτάρ, έχουν στραφεί στην αναζήτηση συμμάχων με στόχο την ενίσχυση της θέσης τους για την διατήρηση του αγώνα κατάληψης της εξουσίας. Στα πλαίσια αυτά υπογράφθηκε και το παράνομο τουρκολιβυκό μνημόνιο που θα αναφερθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

- **Economical**

Στον οικονομικό τομέα η Λιβύη θεωρείται ΄΄κράτος εισοδηματίας΄΄ και στηρίζει τα κέρδη της σχεδόν αποκλειστικά στο πετρέλαιο[44]. Οι υπόλοιποι τομείς παραμένουν περιορισμένοι με κυριότερους το εμπόριο, την γεωργία, τις εξορύξεις κυρίως αλάτων, την αλιεία και την κτηνοτροφία. Η μεγάλη άνθηση στην οικονομία της χώρας συντελέστηκε τις δεκαετίες του ‘70 και του ‘80, όταν οι πολιτικές του Καντάφι σε συνδυασμό με τις αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου μετέτρεψαν μία από τις πλέον φτωχότερες χώρες της Αφρικής σε μία από τις πιο ισχυρές. Παρά ταύτα η οικονομία της Λιβύης παρέμεινε εξαρτημένη σχεδόν σε αποκλειστικό βαθμό από τις επενδύσεις στον πετρελαϊκό τομέα, με τα κρατικά κονδύλια να είναι συνάρτηση των τιμών του ΄΄μαύρου χρυσού΄΄, ενώ η αύξηση των αναγκών των πολιτών λόγω της ανόδου του

[43] Πλίακος Κ., 2019
[44] Altunisik, 2014

βιοτικό τους επιπέδου δεν καλύπτεται από την εγχώρια βιομηχανική και αγροτική παραγωγή, μεγιστοποιώντας την ανάγκη της χώρας για εισαγωγές. Μετά την πτώση της κυβέρνησης του Καντάφι και την επικράτηση του πολιτικού Ισλάμ, η σχέση της Λιβύης με τον δυτικό κόσμο σημείωσε πτωτική πορεία από τη μία, ενώ από την άλλη βελτιώθηκε σημαντικά με χώρες όπως η Αίγυπτος το Κατάρ και η Τυνησία. Στον πρώτο εμφύλιο η οικονομία της χώρας παρουσιάζει σημαντική υποχώρηση, με περιφερειακές δυνάμεις όπως η Τουρκία, η Κίνα, η Ρωσία κ.α. να αποκτούν ενεργό ρόλο στα εσωτερικά της, ενώ μετά τον δεύτερο εμφύλιο η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται με επιπλέον περιφερειακές δυνάμεις να προσπαθούν να εκμεταλλευτούν το πολιτικό και οικονομικό κενό της Λιβύης.

- **Social**

Ιστορικά η Λιβύη αποτελούνταν από τοπικού χαρακτήρα μικρές ή μεγαλύτερες φυλές. Το φυλετικό αυτό σύστημα ήταν η βασική μορφή οργάνωσης του πληθυσμού της χώρας, επιτελώντας σημαντικό ρόλο ως στήριγμα του καθεστώτος και ως εγγυητής της ασφάλειας της περιοχής[45]. Η έρημος Σαχάρα η οποία καλύπτει μεγάλο τμήμα της Λιβύης καθόρισε την κοινωνία του κράτους, στρέφοντας τους κατοίκους κυρίως σε έναν νομαδικό τρόπο ζωής, με ελάχιστους αγρότες στις περιορισμένες αγροτικές εκτάσεις και αρκετά ανεπτυγμένο εμπόριο στα παραλιακά αστικά της κέντρα. Η όψη της κοινωνίας της Λιβύης θα αλλάξει δραματικά στα μέσα του 20ου αιώνα, όταν η ανακάλυψη των πετρελαϊκών κοιτασμάτων και τα κέρδη που επέφεραν στο κράτος ανέβασαν κατά πολύ το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού. Η άνοδος του Καντάφι στην εξουσία και η πολιτική μιας σοσιαλιστικής κρατικής ιδιοκτησίας με στόχο την εξάλειψη ταξικών ανισοτήτων που εφάρμοσε, οδήγησε στο πάγωμα της ταξικής κοινωνικής οργάνωσης και ανέθεσε ακόμη μεγαλύτερη σημασία στο φυλετικό σύστημα. Οικοδομήθηκε κατά αυτόν τον τρόπο ένα σύστημα πελατειακό, το οποίο ανακυκλώνοντας την νομιμοποίηση της εξουσίας περιόριζε τις ευκαιρίες εξέλιξης που δημιουργούσε ο πετρελαϊκός πλούτος στην μεσαία τάξη[46]. Φτάνοντας στον 21ο αιώνα τα σημαντικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν, των εμφύλιων συρράξεων, της Αραβικής Άνοιξης και της πτώσης του καθεστώτος Καντάφι, απορρύθμισαν σε μεγάλο βαθμό την κοινωνία της Λιβύης διαιρώντας την σύμφωνα με την μοναδική κοινωνική

[45] Evans-Pritchard, 1954
[46] Κεφαλά, 2015

δομή που έμεινε ανεπηρέαστη την φυλή. Δημογραφικά η χώρα αποτελείτε κυρίως από Άραβες με ένα μικρό ποσοστό Βέρβερων που εντοπίζονται στα δυτικά της χώρας. Αντιστοίχως η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι ενώ υπάρχουν και μειοψηφίες Εβραίων και Χριστιανών[47].

- **Technological**

Τεχνολογικά η Λιβύη ακολούθησε μία ανοδική πορεία μετά την ανακάλυψη των πετρελαϊκών κοιτασμάτων και την επικράτηση του καθεστώτος Καντάφι. Πιο συγκεκριμένα ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στον τομέα της ενέργειας, με αρκετά κονδύλια να επενδύονται στην εξαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου κυρίως προς τις χώρες της Ευρώπης[48], στην κατασκευή νέων σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, καθώς και στην ανάπτυξη του τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Στον πρωτογενή τομέα το καθεστώς Καντάφι επένδυσε σε σχέδια, κυρίως για την επίλυση των ζητημάτων λειψυδρίας λόγω των άγονων εκτάσεων της ερήμου, με την κατασκευή του Μεγάλου Τεχνητού Ποταμού που μετέφερε τα υπόγεια υδάτινα αποθέματα στις καλλιεργήσιμες παραθαλάσσιες περιοχές της χώρας. Αντίστοιχες ενέργειες έλαβαν χώρα και στον βιομηχανικό τομέα με σημαντικές επιτυχίες κυρίως στην ελαφρά βιομηχανία, με την βαριά βιομηχανία να περιορίζεται στην διύλιση του πετρελαίου και στην κατασκευή στην αξιοποίηση της τεχνογνωσίας στους τομείς της χημικής επεξεργασίας πετρελαϊκών προϊόντων και στην επεξεργασία αλουμινίου και ατσαλιού με την συνδρομή και συνεργασία με ευρωπαϊκά κράτη όπως την Ιταλία και την Γερμανία. Τα χρόνια που ακολούθησαν με την εμφύλια σύρραξη και την διεθνή αποξένωση της Λιβύης ο τεχνολογικός τομέας ακολούθησε με την σειρά του πτωτική πορεία.

1.6 Τουρκία

- **Political**

Η πολιτική κατάσταση της Τουρκίας διαμορφώνεται από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 σύμφωνα με τις επιταγές του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης και του αρχηγού του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος εκλέχτηκε πρόεδρος της Τουρκίας μετά την επικράτηση του στις προεδρικές εκλογές τον Αύγουστο του 2014. Αν και αρχικά η

[47] Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε: https://worldpopulationreview.com/countries/libya-population, Ανακτήθηκε 25-11-2022.
[48] Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο αγωγός φυσικού αερίου ΄΄GREENSTREAM΄΄ που συνδέει την Λιβύη με την Ιταλία βλέπε λεπτομέρειες στο https://parisis.wordpress.com/, Ανακτήθηκε 26-11-2022.

ρητορική του προέδρου Ερντογάν και του κόμματος του ήταν η εγκαθίδρυση στη χώρα μιας δημοκρατίας των μη προνομιούχων << *Δημοκρατία των Δεύτερων* >>[49] και ο εκσυγχρονισμός και ο εκδυτικισμός του κράτους, παρά ταύτα και μετά τα γεγονότα του πραξικοπήματος το 2016, εξελίχθηκε σε ένα πλήρως αυταρχικό καθεστώς. Από το 2017 και έπειτα με την τροποποίηση του Συντάγματος, το πολίτευμα της Τουρκίας είναι Προεδρική Δημοκρατία με ενισχυμένες εκτελεστικές εξουσίες του Προέδρου. Το Κοινοβούλιο έχει περιορισμένες δικαιοδοσίες, η Κυβέρνηση όπως και οι ανώτατοι δικαστές διορίζονται από τον Πρόεδρο, χωρίς την ανάγκη ψήφου εμπιστοσύνης από την Εθνοσυνέλευση, ενώ η θέση του Πρωθυπουργού καταργήθηκε καθιστώντας τον Πρόεδρο Ερντογάν, την μοναδική εκτελεστική εξουσία στην Τουρκία χωρίς περιοριστικούς ή ελεγκτικούς φορείς από τις υπόλοιπες εξουσίες (νομοθετική, δικαστική).

- **Economical**

Η οικονομία της Τουρκίας αποτελεί μία μικτή οικονομία που οι κρατικές και ιδιαίτερα οι ιδιωτικές επιχειρήσεις συμμετέχουν στην ανάπτυξη, η οποία παρουσίασε αρκετά υψηλούς ρυθμούς τα τελευταία έτη,[50] παρά την παγκόσμια οικονομική κρίση, το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016 και την πανδημία. Οι μεγαλύτερες προκλήσεις για την χώρα στον οικονομικό τομέα αποτελούν κυρίως τα ζητήματα ανθρώπινου δυναμικού. Ο δημογραφικός πλουραλισμός της χώρας αποτελεί τροχοπέδη στην πορεία ανάκαμψης της οικονομίας και ιδιαίτερα στην αγορά εργασίας όπου η ακαμψία στην συμμετοχή του γυναικείου πληθυσμού και η ελλιπής εκπαίδευση ανεβάζουν το ποσοστό ανεργίας σχεδόν στο 15%[51]. Άλλα ζητήματα αποτελούν ο υψηλός πληθωρισμός (κοντά στο 12%)[52], η υποτίμηση της τουρκικής λίρας[53], τα ελλειμματικά ισοζύγια τόσο των εμπορικών όσο και των συναλλαγών, τα μειωμένα αποθεματικά συναλλάγματος, η αύξηση των επιτοκίων των τουρκικών ομολόγων, η αυξημένη ύφεση και το δημοσιονομικό έλλειμμα. Την μερίδα του λέοντος στην οικονομία της Τουρκίας κατέχει ο τομέας των υπηρεσιών σε ποσοστό άνω του 50%, ακολουθεί ο βιομηχανικός

[49] Τεάζης, Χ., 2013.
[50] Για περισσότερες πληροφορίες στο https://tradingeconomics.com/turkey/indicators, Ανακτήθηκε 29-11-2022.
[51] Στοιχεία στο The World Bank in Türkiye: Development news, research, data | World Bank, Ανακτήθηκε 29-11-2022.
[52] Βλέπε στοιχεία όπως παραπάνω
[53] Στοιχεία στο Conversion rates - Exchange rates - OECD Data, Ανακτήθηκε 29-11-2022.

τομέας σε ποσοστό κοντά στο 30% και τέλος ο αγροτικός τομέας σε ποσοστό που κυμαίνεται στο 7%[54]. Ιδιαίτερη άνθηση επιδεικνύει και η στρατιωτική βιομηχανία της Τουρκίας με σημαντικές επιτυχίες τόσο στη παραγωγή όσο και στις εξαγωγές στρατιωτικού εξοπλισμού και συστημάτων. Παρά ταύτα η αναθεωρητική και επεκτατική της στάση, την αναγκάζουν να δαπανά μεγάλα ποσά για την στρατιωτική της ισχύ κάτι που σε συνδυασμό με τα πολλά μέτωπα που έχει ΄΄ανοίξει΄΄ επιδιώκοντας τον ρόλο της περιφερειακής δύναμης, να πλήττουν ακόμη περισσότερο την ήδη επιβαρυμένη οικονομία της.

- **Social**

Η κοινωνία της Τουρκίας δεν αποτελεί μια συμπαγή οντότητα αλλά αποτελείται από τρεις διακριτούς άξονες που δημιουργούν τρία κοινωνικά χάσματα: α) εθνοτικογλωσσικό, β) θρησκευτικοδογματικό και γ) κοινωνικοπολιτισμικό[55]. Στο πρώτο χάσμα κύρια θέση κατέχει η περίπτωση του Κουρδικού ζητήματος, στο δεύτερο οι διαφορές Σουνιτών - Αλεβιτών και στο τρίτο η διάσταση απόψεων των εκσυγχρονιστών-ευρωπαϊστών Τούρκων με τους συντηρητικούς Ισλαμιστές. Η τουρκική κοινωνία με αρωγό και εκφραστή τον Ερντογάν, βρίσκεται σε ένα συνεχόμενο στάδιο μετεξέλιξης της ταυτότητας της, κάτι που επιτείνεται από τον συνδυασμό των μεγάλων οικονομο-ταξικών διαφορών και του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου του τουρκικού πληθυσμού. Εάν προσεγγίσουμε την κοινωνία της Τουρκίας γεωγραφικά τότε θα παρατηρήσουμε επίσης τρία διακριτά τμήματα: α) την δυτική και νοτιοδυτική Τουρκία όπου εδράζεται η εκδυτικισμένη και οικονομικά εύρωστη αστική τάξη, β) την νότια και κεντρική Ανατολία όπου εντοπίζονται οι χαμηλού βιοτικού επιπέδου συντηρητικοί και βαθιά θρησκευόμενοι Τούρκοι πολίτες και γ) τα ανατολικά σύνορα της χώρας όπου βρίσκεται πλήθος κουρδικών περιοχών με τον πληθυσμό εκεί να ζει στα όρια της φτώχειας[56].

[54] Στοιχεία στο www.statista.com και www.turkstat.gov.tr, Ανακτήθηκε 29-11-2022.
[55] Φίλης, Κ., 2017.
[56] Αγγελετόπουλος Γ., Αρεταίος Ε., 2019.

- **Technological**

Τεχνολογικά η Τουρκία σημείωσε ιδιαίτερη ανάπτυξη με τον τομέα των κατασκευών και της εφαρμογής καινοτόμων τεχνολογιών κυρίως στον αμυντικό και ενεργειακό τομέα να αποτελούν την έμπρακτη απόδειξη ότι η χώρα μπορεί να καταστεί σύμφωνα με το όραμα του Προέδρου Ερντογάν *΄΄παγκόσμιο παραγωγικό και τεχνολογικό κέντρο*[57]*΄΄*. Στην στρατιωτική βιομηχανία η Τουρκία επιδεικνύει σημαντικές επιτυχίες στον τομέα της κατασκευής μη επανδρωμένων αεροσκαφών και στην ανάπτυξη πλήθους εγχώριων οπλικών συστημάτων. Σημαντικές δράσεις σημειώνει στο διαστημικό πρόγραμμα και στην αξιοποίηση δορυφορικών συστημάτων, ενώ θεωρείται δεδομένη η τεχνογνωσία και η αξιοποίηση πυρηνικής ενέργειας με την ολοκλήρωση της κατασκευής του πυρηνικού σταθμού Ακκουγιού στην επαρχία Μερσίν το 2023[58]. Ενεργειακά η Τουρκία πέραν του ρόλου του ενεργειακού διαμετακομιστή, επιδιώκει και τον ρόλο του παραγωγού, υλοποιώντας έρευνες με σκοπό την εξεύρεση ενεργειακών κοιτασμάτων[59]. Ολοκληρώνοντας, στον τεχνολογικό τομέα σημαντικό έργο για την Τουρκία επιτελούν οι βιομηχανίες κλωστοϋφαντουργίας και ιδιαίτερα οι βιομηχανίες αυτοκινήτων και μηχανοκίνητων οχημάτων, αποτελώντας σημαντικό εξαγωγικό παράγοντα σε ποσοστό κοντά στο 15% του συνόλου των τουρκικών εξαγωγών[60].

[57] Από τις δηλώσεις του ίδιου του Προέδρου Ερντογάν κατά την έναρξη του MESS Technology Center στην Κωνσταντινούπολη το 2020, πληροφορίες στο: https://www.capital.gr/diethni/3477217/erntogan-apofasismeni-i-tourkia-na-ginei-pagkosmio-kentrotexnologias , Ανακτήθηκε 30-11-2022.
[58] Πληροφορίες στο: Russia to complete Turkish NPP by 2023,. Nuclear Engineering International. 26 August 2017. Ανακτήθηκε 30-11-2022.
[59] Παγάνης, Γ., 2017.
[60] Πληροφορίες στο Η αυτοκινητοβιομηχανία της Τουρκίας σε 8 αριθμούς | Insider, Ανακτήθηκε 30-11-2022.

1.7 Ελλάδα

- **Political**

Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά την πτώση της χούντας και την ψήφιση του Συντάγματος του 1975, έχει ως βάση της τον Κοινοβουλευτισμό, τους θεσμούς για την προαγωγή ενός Κράτους Δικαίου και την προστασία της ατομικής ελευθερίας[61]. Το πολίτευμα είναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία με σχετική διάκριση των εξουσιών και με την ιδιαιτερότητα του διττού χαρακτήρα της εκτελεστικής εξουσίας δηλαδή του Πρωθυπουργού, ο οποίος είναι ο αρχηγός της κυβέρνησης και του Προέδρου της Δημοκρατίας ο οποίος είναι ο αρχηγός του κράτους. Στα εξωτερικά ζητήματα η πολιτική της Ελλάδας παραδοσιακά χαρακτηρίζεται ήπια, προσανατολισμένη στην αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής.[62] Η ελληνική πολιτική επιδιώκει την ανάδειξη των ζητημάτων με την Τουρκία μέσω της διεθνοποίησης σε μία σκηνή στην οποία η χώρα προβάλει τον ρόλο του *΄΄πιστού συμμάχου΄΄*[63]. Το μέγεθος της Ελλάδας και η πεποίθηση από τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις ότι η επιρροή της χώρας οριοθετείτε στην περιφερειακή της γειτονιά, διαμόρφωσαν μία ήπια στρατηγική και με την η οικονομική κρίση να συμβάλει ακόμη περισσότερο σε μία σχετικά παθητική στάση απέναντι στα εξωτερικά ζητήματα[64]. Τα τελευταία χρόνια όμως, η αύξηση των περιφερειακών απειλών, η μεταναστευτική κρίση, η αναθεωρητική τουρκική πολιτική, η διεθνής απραξία και οι εγχώριες προκλήσεις έχουν μετατοπίσει την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας προς μία πιο δυναμική αντιμετώπιση με έμφαση την αντιμετώπιση των ζητημάτων της ΝΑ Μεσογείου[65].

- **Economical**

Η οικονομία της Ελλάδας είναι μικτή καπιταλιστική οικονομία με υψηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης και επίπεδο επιβίωσης. Την μερίδα του λέοντος στο οικονομικό σύστημα της χώρας κατέχουν οι υπηρεσίες σε ποσοστό σχεδόν 79% του ΑΕΠ, ακολουθεί ο κλάδος της βιομηχανίας και βιοτεχνίας σε ποσοστό 17% και τέλος ο

[61] Παντελής, Μ., 2007.
[62] Tziarras, 2021, σελ 33.
[63] Keohane, 1971, σελ 165
[64] Tsardanidis, 2019.
[65] Όπως ανωτέρω.

πρωτογενής τομέας σε ποσοστό λίγο πάνω από το 4%. Το βασικό εξαγώγιμο προϊόν και η λεγόμενη βαριά βιομηχανία της χώρας αποτελεί ο τουρισμός, ενώ η μεγαλύτερη πραγματική βιομηχανία με σημαντική συνεισφορά στο ΑΕΠ είναι η ελληνική ναυτιλία. Μέλος της ΟΝΕ από το 2000 η ελληνική οικονομία, με την εφαρμογή αποτελεσματικών οικονομικών πολιτικών, βελτιώθηκε με σταθερούς ρυθμούς. Παρέμειναν όμως άλυτα σημαντικά ζητήματα όπως η μείωση του εθνικού χρέους, η αντιμετώπιση της ανεργίας, η βελτίωση του φορολογικού συστήματος ,η εξάλειψη της γραφειοκρατίας με αποτέλεσμα να παρουσιαστούν έντονες διακυμάνσεις στις αρχές της δεκαετίας του 21ου αιώνα που είχαν αρνητικό αντίκτυπο τόσο στο δημοσιονομικό έλλειμμα όσο και στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών[66]. Τα ανωτέρω σε συνδυασμό με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, οδήγησαν την Ελλάδα στην οικονομική κρίση του 2010, με την υπογραφή μνημονίου με την Τρόικα και την εφαρμογή σκληρών δημοσιονομικών μέτρων και αυστηρής λιτότητας, μειώνοντας σχεδόν για τα επόμενα δέκα χρόνια την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας οδηγώντας την στα όρια της χρεωκοπίας. Την τελευταία τριετία με την έξοδο από τα μνημόνια η ελληνική οικονομία προσπαθεί να ανακάμψει και παρά τις νέες προκλήσεις που επέφερε αυτή την φορά η πανδημία να συνεχίσει να αποτελεί την ισχυρότερη οικονομία των Βαλκανίων[67].

- **Social**

Η ελληνική κοινωνία ακολούθησε τις ραγδαίες εξελίξεις που προκάλεσε η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών, με κύριο αντίκτυπο την περαιτέρω αύξηση της υπογεννητικότητας, την μείωση του βιοτικού επιπέδου του ελληνικού πληθυσμού, την αύξηση της ανεργίας και την φυγή στο εξωτερικό μεγάλου αριθμού ατόμων από τις δυναμικές και ενεργειακές ηλικιακά ομάδες της ελληνικής κοινωνίας. Σύμφωνα με την απογραφή του 2021 ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται στα 10,4 εκατομμύρια σημειώνοντας πτωτική τάση σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή, ενώ το ποσοστό πληθυσμού ηλικίας άνω των 65 χρόνων ξεπερνά το 20%[68]. Η πλειοψηφία των πολιτών είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι (πάνω από 90%), με το υπόλοιπο ποσοστό να καλύπτεται απο άλλα χριστιανικά δόγματα, Ισλαμιστές και άθεους. Η Ελλάδα είναι

[66] Αργείτης, Δαφέρμος, & Νικολαΐδη, 2011.
[67] Economides, N., 2013.
[68] Περισσότερα στοιχεία στο https://www.statistics.gr/el/2021-census-legal-pop-results, Ανακτήθηκε 01-12-2022.

γλωσσικά ομοιογενής και η χώρα επιδεικνύει σχετικά υψηλά ποσοστά αλφαβητισμού. Η ελληνική κοινωνία είναι συνεκτική και συμπαγής διατηρώντας σε υψηλή αξία τις αρχές της οικογένειας, της θρησκείας και της πατρίδας. Οι ελευθερίες έκφρασης της πολιτικής, θρησκευτικής αλλά και κοινωνικής βούλησης είναι κατοχυρωμένες από το Ελληνικό Σύνταγμα.

- **Technological**

Στον τεχνολογικό τομέα η Ελλάδα παρουσιάζει μία σχετική βελτίωση τα τελευταία χρόνια γεγονός που αποδίδεται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα και τις δραστηριότητες των ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και στο δημόσιο τομέα κυρίως μέσω της συμβολής των ελληνικών πανεπιστημίων. Τροχοπέδη στον αναπτυξιακό τομέα αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό, καθώς η Ελλάδα υποφέρει από την απώλεια εξειδικευμένου και καταρτισμένου προσωπικού, το οποίο λόγω των συνθηκών της οικονομικής κρίσης και της ελληνικής γραφειοκρατίας επιλέγει την φυγή σε χώρες του εξωτερικού[69]. Η Ελλάδα διαθέτει ικανοποιητικό αριθμό εταιρειών τεχνολογίας κυρίως σε τομείς πληροφοριών, τηλεπικοινωνιών, αμυντικού εξοπλισμού, επεξεργασίας προϊόντων και οπτικής οι οποίες διαπρέπουν τόσο εγχώρια όσο και εκτός συνόρων[70]. Στο δημόσιο τομέα τα σημαντικότερα βήματα επιτελούνται στην ψηφιοποίηση των υπηρεσιών, με σκοπό την απλούστευση των διαδικασιών, των συνθηκών εργασίας και ασφαλώς την μείωση της γραφειοκρατίας Η ανάπτυξη δικτύων οπτικών ινών, οι ενέργειες των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων όπως τα κέντρα Έρευνας και Ανάπτυξης και τα κέντρα Επιχειρηματικής Ανάπτυξης και τέλος οι επενδύσεις σε ψηφιακές υποδομές συμβάλουν προς αυτή την κατεύθυνση, μετατρέποντας την Ελλάδα σε κόμβο καινοτομίας και τεχνολογίας[71]. Ενεργειακά ο κλάδος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ), σημειώνει ιδιαίτερη εξέλιξη, με την ηλεκτροπαραγωγή της χώρας από ΑΠΕ το πρώτο δεκάμηνο του 2022 να ξεπερνά την αντίστοιχη ηλεκτροπαραγωγή από ορυκτά καύσιμα[72]. Στον βιομηχανικό τομέα οι σημαντικότερες δράσεις λαμβάνουν

[69] https://www.kathimerini.gr/society/561819850/i-varia-skia-toy-brain-drain/, Ανακτήθηκε 02-12-2022.
[70] Λεπτομέρειες στο: https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/173210/h-texnologia-simera-stin-ellada, Ανακτήθηκε 02-12-2022.
[71] Βλέπε https://www.enterprisegreece.gov.gr/proothisi-eksagogon/eksagoges-ellinikon-proionton/eksagogikoi-kladoi/texnologia-kainotomia/texnologia-pliroforikis-tilepikoinonion, Ανακτήθηκε 02-12-2022.
[72] Βλέπε https://www.moneyreview.gr/green-economy/96446/neo-rekor-gia-tis-ape-stin-ellada-apo-ananeosimes-piges-i-misi-ilektriki-energeia/, Ανακτήθηκε 02-12-2022.

χώρα στην χημική επεξεργασία πετρελαϊκών ειδών, στην επεξεργασία μετάλλων στην τεχνολογία τροφίμων και στην φαρμακοβιομηχανία[73].

[73] Βλέπε https://hellenicproduction.org/production-chart/, Ανακτήθηκε 02-12-2022.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Η Ανατολική Μεσόγειος, γεωγραφικά είναι ο θαλάσσιος διάδρομος που συνδέει τον Ατλαντικό Ωκεανό με τον Εύξεινο Πόντο (μέσω του Αιγαίου) και την Ερυθρά Θάλασσα μέσω της διώρυγας του Σουέζ (και κατ' επέκτασιν τον Ινδικό Ωκεανό) και αντιστρόφως. Γεωπολιτικά, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω συνιστά μία περίπλοκη δομή συμμαχιών και διευθετήσεων εξισορρόπησης ισχύος. Η συμφωνία τμηματικής οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου τον Αύγουστο του 2020, ερμηνεύεται ως επακόλουθο προηγούμενων χρονικά εξελίξεων, στο εν λόγω γεωπολιτικό υποσύστημα, με κυριότερη την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών μεταξύ Τουρκίας και Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας της Λιβύης. Με τη σειρά της, η εν λόγω συμφωνία προκάλεσε μια νέα ακολουθία γεγονότων στην περιοχή, με κυριότερη τις ερευνητικές δραστηριότητες της Τουρκίας, με το πλοίο «Oruc Reis» που είχε ως επακόλουθο την έναρξη νέων γύρων διερευνητικών επαφών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι εν λόγω εξελίξεις δεν αποτελούν μεμονωμένα γεγονότα, αλλά εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της γεωστρατηγικής των χωρών της περιοχής και των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, η γεωπολιτική κατάσταση της περιοχής δύναται να αποτυπωθεί, μέσω του προσδιορισμού των Κέντρων Βάρους της, αρχικό στάδιο του οποίου αποτελεί η σωστή γεωγραφική οριοθέτηση του υποσυστήματος της Ανατ. Μεσογείου.

2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η γεωγραφία αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο για την εξέταση του γεωπολιτικού περιβάλλοντος και την κατανόηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ δρώντων, καθώς θέτει τους περιορισμούς στην ανάλυση της κατανομής ισχύος και των διλημμάτων

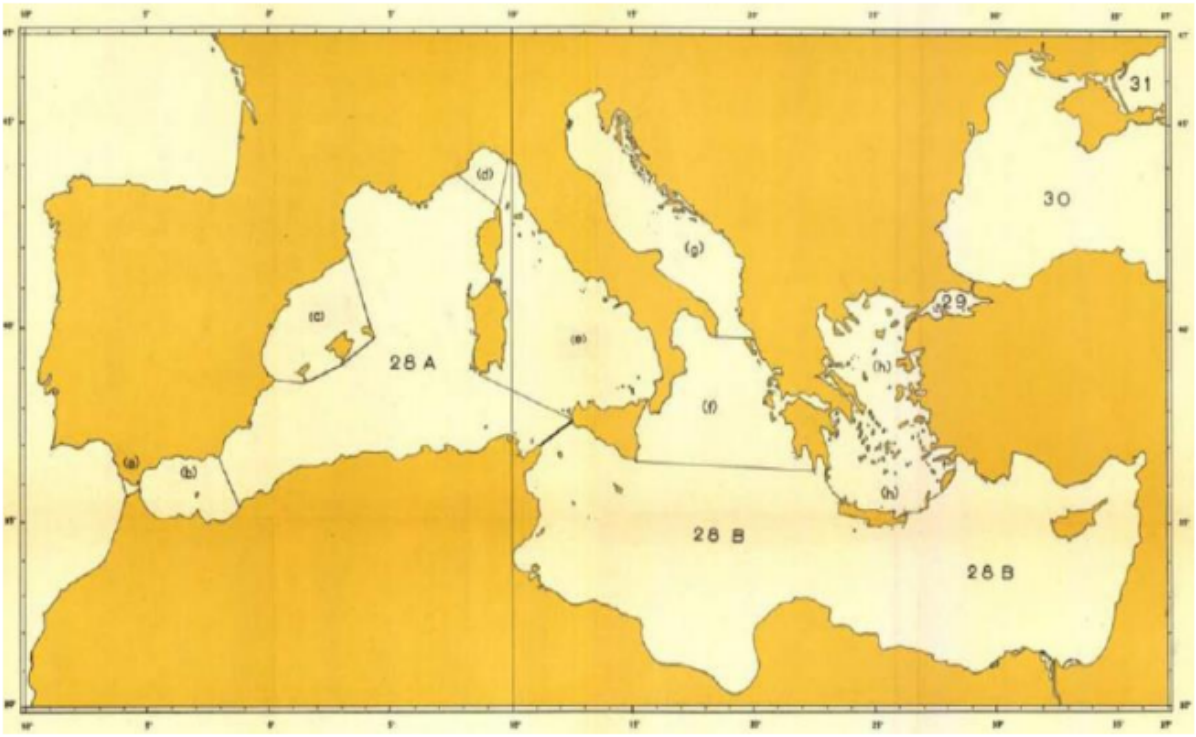
ασφαλείας[74], ενώ επιπλέον αποτελεί τη βάση για τον καθορισμό των ορίων και των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και της επίλυσης των διεθνών διαφορών.

Σε γεωγραφικό πλαίσιο, η ανατολική λεκάνη της Μεσογείου ορίζεται όπως παρακάτω[75] :

1. Δυτικά: Η γραμμή που ενώνει τα ακρωτήρια Λιλιμπέο (δυτικό άκρο της Σικελίας) και Μπον της Τυνησίας.

2. Βορειοανατολικά: Η γραμμή που ενώνει το Κουμ Καλέ και το ακρωτήριο Έλλη (δυτική είσοδος των Δαρδανελίων).

3. Νοτιοανατολικά: Η είσοδος της Διώρυγας του Σουέζ.

Εικ. 2. Χάρτης της λεκάνης της Ανατ. Μεσογείου, περιοχές 28Β

Πηγή: International Hydrographic Organization 1953

Εντός του εν λόγω γεωγραφικού πλαισίου μελέτης, δύναται να προσδιοριστούν τα Κέντρα Βάρους της περιοχής της Ανατ. Μεσογείου. Τα Κέντρα Βάρους είναι

[74] Μάζης 2019, 328
[75] International Hydrographic Organization 1953, 16, Διαθέσιμο στο: https://epic.awi.de/id/eprint/29772/1/IHO1953a.pdf, Ανακτήθηκε 12-12-2022.

πολύπλοκα συστήματα, δομές και οργανώσεις, των οποίων η ισχύς και δυνατότητες, εξαρτώνται από ένα πλήθος κρίσιμων επιμέρους στοιχείων, ενώ στο στρατηγικό επίπεδο, είναι συχνά αφηρημένα και μη απτά. Η ανάλυσή τους γίνεται βάσει των χαρακτηριστικών τους, τα οποία είναι οι Κρίσιμες Δυνατότητες, οι Κρίσιμες Απαιτήσεις και οι Κρίσιμες Τρωτότητες[76].

2.2 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΕΝΤΡΩΝ ΒΑΡΟΥΣ

Η παρούσα εργασία προτείνει τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών και των περιοχών της Ανατ. Μεσογείου, που δύνανται να προσδιοριστούν ως Κέντρα Βάρους, μέσω της παρατήρησης της πυκνότητας της δραστηριοποίησης των δρώντων, καθώς και της ύπαρξης ανοικτών διπλωματικών και στρατιωτικών μετώπων. Κατόπιν τούτου, ως Κέντρα Βάρους της ελληνικής στρατηγικής, στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου, αναγνωρίζονται τα παρακάτω:

2.2.1. Δίπολο Ισραήλ-Τουρκία

Οι στρατηγικές ισορροπίες στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου, εξαρτώνται σημαντικά από τα ζητήματα σταθεροποίησης του γεωπολιτικού περιβάλλοντος του Ισραήλ. Η συμπεριφορά και η αντίληψη ασφαλείας του ισχυρού αυτού δρώντα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην υλοποίηση της στρατηγικής της Ελλάδας[77]. Πέραν των εξελίξεων στη Συρία, «παραδοσιακές» απειλές για το Ισραήλ αποτελούν η ισχυρή επιρροή της Τεχεράνης στο σιϊτικό Ιράκ, στον Λίβανο, μέσω της οργάνωσης «Χεζμπολάχ» και στη Λωρίδα της Γάζας μέσω της φιλοϊρανικής οργάνωσης «Χαμάς». Η εν λόγω δραστηριοποίηση της Τεχεράνης, ερμηνεύεται ως προσπάθεια στρατηγικής περικύκλωσης των ανταγωνιστικών της στα ενεργειακά ζητήματα της Σαουδικής Αραβίας και του Ισραήλ από φιλοϊρανικούς υποσυστημικούς κρατικούς και μη δρώντες[78]. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα δύναται να αποτελέσει παράγοντα εξισορρόπησης των προβλημάτων ασφαλείας του Ισραήλ, τα οποία προκαλούνται από το δίπολο Τουρκίας- Ιράν.

[76] ΓΕΕΘΑ ΔΚ 2-1 2012, 28
[77] Μάζης, 2009
[78] Nilsen, 2018

Το μέτωπο της Συρίας παραμένει αμετάβλητο το τελευταίο διάστημα, καθώς τόσο οι στρατιωτικές επιχειρήσεις, όσο και οι διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του διαλόγου της Αστάνα, ο οποίος διεξάγεται υπό την αιγίδα Τουρκίας, Ρωσίας και Ιράν, χαρακτηρίζονται από στασιμότητα. Επίκεντρο των στρατιωτικών συγκρούσεων παραμένει η επαρχία Ιντλίμπ στα ΒΔ της χώρας, ενώ το κύριο σημείο αστάθειας της ευρύτερης περιοχής έχει μετατοπιστεί νοτιότερα, στη διαφιλονικούμενη περιοχή των υψιπέδων του Γκολάν[79], γεγονός το οποίο εκλαμβάνεται, από το Ισραήλ, ως προώθηση της ιρανικής απειλής στα σύνορα της χώρας. Η ιρανική παρουσία στη Συρία, αποτελεί άμεση απειλή για το Ισραήλ, καθώς το καθεστώς του Μπασάρ Αλ Άσαντ είναι φίλια προσκείμενο στην Τεχεράνη, σε βαθμό ισχυρής εξάρτησης για την επιβίωσή του.

Το Ισραήλ αποτελεί μία ιδιάζουσα περίπτωση καθώς είναι η μόνη χώρα έναντι της οποίας η Τουρκία χρησιμοποίησε τα στοιχεία ισχύος της για την «ελεγχόμενη» επιδείνωση των διμερών σχέσεων, καθώς με αυτό τον τρόπο εξυπηρετούνταν οι γενικότεροι στόχοι της εξωτερικής της πολιτικής στην περιοχή της Μ. Ανατολής. Με δεδομένο ότι ο καλύτερος τρόπος προσέγγισης των μουσουλμανικών κρατών είναι η σύγκρουση με το Ισραήλ, η Τουρκία δεν δίστασε να «χρησιμοποιήσει» το Ισραήλ ως εργαλείο προς αυτήν την κατεύθυνση[80]. Εργαλείο της εν λόγω στρατηγικής της Άγκυρας αποτέλεσε η εμπλοκή της στο παλαιστινιακό ζήτημα και η προσπάθειά της να αναδειχθεί αυτόκλητη προστάτιδα των Παλαιστινίων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η συνεργασία με το Κατάρ προς υποστήριξη της «Χαμάς» στη Λωρίδα της Γάζας[81]. Η εν λόγω στρατηγική έχει προκαλέσει σοβαρές αντιδράσεις όχι μόνο από την πλευρά του Τελ Αβίβ, αλλά και από αραβικά κράτη, με κυριότερη την Αίγυπτο, τα οποία δεν επιθυμούν την τουρκική ανάμιξη στο εν λόγω ζήτημα.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στον τομέα των υδρογονανθράκων, έχουν εξαναγκάσει την τουρκική ηγεσία, να επαναπροσδιορίσει τη ρητορική της προς το Ισραήλ. Στο πλαίσιο αυτό, σε εξέλιξη βρίσκεται μια προσπάθεια επαναπροσέγγισης με βασικό στόχο τον «διεμβολισμό» της συμμαχίας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ. Επίσης, σημαντικής γεωπολιτικής αξίας, για την Τουρκία, θεωρείται η περιοχή, που οροθετείται από το κατεχόμενο κυπριακό ακρωτήρι του Αποστόλου Ανδρέα, τις ακτές της Αλεξανδρέττας, της Συρίας και του Λιβάνου. Ο έλεγχος της εν λόγω περιοχής αφενός

[79] Λυκοκάπης, 2018
[80] Αρσονιάδης, 2012, 211
[81] Πανοπούλου, 2017

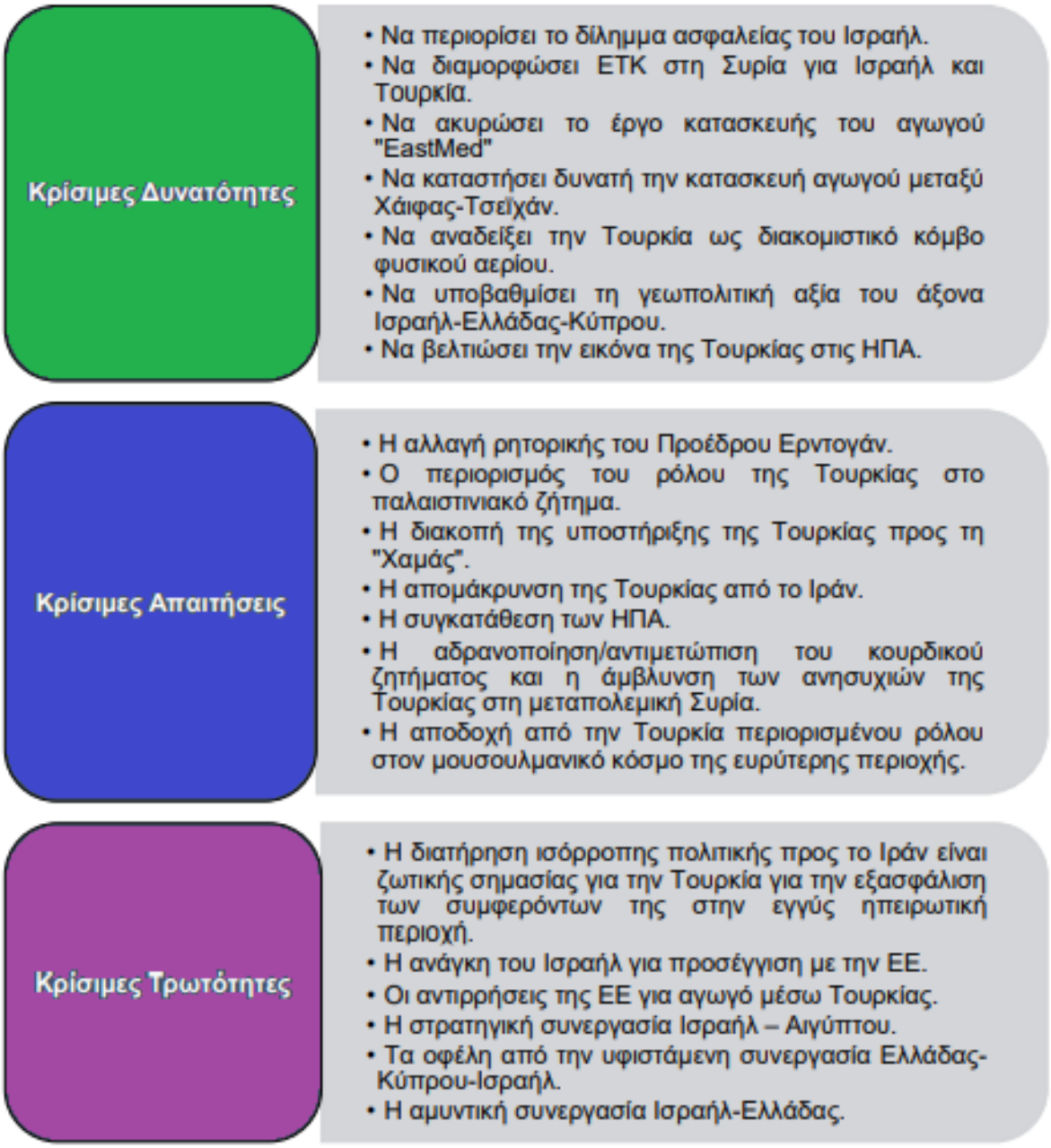
εξασφαλίζει τον στρατηγικό τουρκικό λιμένα Τσεϊχάν, στον οποίο καταλήγουν οι αγωγοί φυσικού αερίου από Αζερμπαϊτζάν και βόρειο Ιράκ και αφετέρου διατηρεί τις συνθήκες για το σχέδιο ενός μελλοντικού τούρκο-ισραηλινού αγωγού. Επιπλέον, οι εν λόγω κινήσεις της Τουρκίας ερμηνεύονται και υπό το πρίσμα της αλλαγής ηγεσίας στις ΗΠΑ, καθώς το ενδεχόμενο αποκατάστασης των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ θα ικανοποιούσε τα αμερικανικά συμφέροντα, υπό την έννοια της απομάκρυνσης της Τουρκίας από το Ιράν, ενώ θα περιόριζε και το ισραηλινό δίλημμα ασφαλείας.

Το Ισραήλ μετά από περίπου δύο χρόνια εσωστρέφειας, λόγω εσωτερικής πολιτικής αστάθειας, φαίνεται να επανέρχεται δυναμικά στην Ανατ. Μεσόγειο. Οι συμφωνίες του Αβραάμ[82] αναμένεται να επιφέρουν αλλαγές στην αρχιτεκτονική ασφαλείας της περιοχής και να ενισχύσουν τον βαθμό εξάρτησης της παλαιστινιακής ηγεσίας προς την Άγκυρα. Η συνέχιση της έντασης στις σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας θα ενισχύσει την ανάγκη για «έξοδο» του Τελ Αβίβ προς την Ευρώπη μέσω της Κύπρου και της Ελλάδας, ενώ η συνεργασία εντός του οργανισμού «East Med Gas», δύναται να αποτελέσει παράγοντα εξισορρόπησης των διλημμάτων ασφαλείας του. Μια Ελλάδα, η οποία θα διασφαλίζει στρατηγικό βάθος και ασφαλή διασύνδεση με τη Δύση και θα παρέχει δίαυλο επικοινωνίας με τον αραβικό κόσμο, συνιστά ένα χρήσιμο σύμμαχο για το Ισραήλ, ικανό να υποκαταστήσει την Τουρκία[83].

Κατόπιν των παραπάνω εκτιμάται ότι η σχέση Ισραήλ-Τουρκίας, υπό το πρίσμα της αποκατάστασης των διμερών σχέσεων, πρέπει να αποτελέσει Κέντρο Βάρους της ελληνικής στρατηγικής, το οποίο αναλύεται στα χαρακτηριστικά του παρακάτω πίνακα 1:

[82] Συνθήκες του Ισραήλ με διαμεσολαβητικές πρωτοβουλίες των ΗΠΑ: Συνθήκη Ειρήνης Διπλωματικών Σχέσεων και Πλήρους Εξομάλυνσης με τα ΗΑΕ και Διακοίνωση Ειρήνης και Συνεργασίας με το Μπαχρέϊν την ίδια ημερομηνία (15/9/20). Ακολούθησε κοινή διακοίνωση με το Μαρόκο (10/12/20). Προς την ίδια κατεύθυνση υπεγράφη συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ και Σουδάν (6/1/21) προκαταρτική για την εξομάλυνση των σχέσεων Σουδάν-Ισραήλ.

[83] Κουσκουβέλης, 2011

Πίνακας 5. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους Ισραήλ ως προς την αποκατάσταση διμερών σχέσεων με την Τουρκία.

2.2.2 Δίπολο Αίγυπτος -Τουρκία

Οι σχέσεις Αιγύπτου-Τουρκίας βρέθηκαν στο αποκορύφωμά τους την περίοδο 2003-2013, διάστημα κατά το οποίο μεταξύ άλλων επιχειρήθηκε η χάραξη ΑΟΖ μεταξύ των 2 χωρών, με παράκαμψη της ελληνικής και κυπριακής ΑΟΖ στην Ανατ. Μεσόγειο. Επίσης, τη συγκεκριμένη περίοδο η Τουρκία θεωρούνταν ως φιλική και σύμμαχος

χώρα από μεγάλο ποσοστό (80%) της κοινής γνώμης της Αιγύπτου[84]. Η εκλογή Αλ Σίσι στην Προεδρία της χώρας, αποτέλεσε ορόσημο για την επιδείνωση των διμερών σχέσεων, κυρίως λόγω της ισχυρής στήριξης του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν στη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Επιπλέον, η στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στη Λιβύη και η γενικότερη δραστηριοποίησή της στην Ανατ. Μεσόγειο, έχουν διαμορφώσει ένα νέο πεδίο προβολής τουρκικής ισχύος και έχουν επιβαρύνει περαιτέρω τις τούρκο-αιγυπτιακές σχέσεις[85].

Για την αιγυπτιακή ηγεσία, η τουρκική ανάμειξη στη Λιβύη αποτελεί απειλή για τα ζωτικά συμφέροντα της χώρας, κυρίως υπό το πρίσμα της δραστηριοποίησης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Επιπλέον, η Λιβύη αποτελεί τη βάση δεκάδων παραστρατιωτικών οργανώσεων, καθώς και ομάδων της «DAESH» και της «Al Qaida», ενώ το ενδεχόμενο «Ταλιμπανοποίησης» στα ανατολικά της χώρας αποτελεί εφιαλτικό σενάριο (Τσακίρης 2015). Η ανατροπή της επιχειρησιακής κατάστασης, κατόπιν της τουρκικής παρέμβασης και η προέλαση των δυνάμεων της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας προς τα ανατολικά, δημιούργησαν συνθήκες εξαιρετικής απειλής για την Αίγυπτο, η οποία ταυτόχρονα διεξάγει αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις στη χερσόνησο του Σινά και βρίσκεται σε διαμάχη με Σουδάν και Αιθιοπία, για το ζήτημα του Φράγματος της Αναγέννησης[86] στο Νείλο ποταμό.

Το επιχειρησιακό αδιέξοδο εξώθησε τη μετατόπιση των διεργασιών στη Λιβύη, από το στρατιωτικό στο πολιτικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, σε εξέλιξη, από τον Νοε 20, βρίσκεται η διαδικασία υλοποίησης της συμφωνίας, μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, για την επίλυση της κρίσης σε πολιτικό επίπεδο. Καθοριστικό παράγοντα, για την επιτυχή ολοκλήρωση της εν λόγω συμφωνίας, θα αποτελέσει ο βαθμός εξασφάλισης των συμφερόντων των εξωτερικών δρώντων, δηλ. της Τουρκίας, της Ρωσίας και της Αιγύπτου, στην μεταπολεμική Λιβύη. Σε ότι αφορά στις επιδιώξεις της Αιγύπτου, διαφαίνεται ότι αυτές θα εξυπηρετούνταν και μέσω μιας

[84] Meral, 2014
[85] Κοτούλας, 2020
[86] Κατασκευάζεται από την Αιθιοπία στον Μπλε Νείλο. Το Κάιρο εκτιμά ότι, η λειτουργία του φράγματος θα προκαλέσει μεγάλη μείωση της ροής του Νείλου ποταμού, από τον οποίο η Αίγυπτος εξαρτάται σχεδόν εξ ολοκλήρου (κατά το 90%) για ζητήματα ύδρευσης και άρδευσης.

de facto διχοτόμησης της χώρας, με το Κάιρο και τη Μόσχα να ασκούν ισχυρή επιρροή στο ανατολικό τμήμα (Κυρηναϊκή) και την Άγκυρα στο δυτικό (Τριπολιτάνια). Η λύση αυτή θα δημιουργούσε μια «ζώνη ασφαλείας» στα δυτικά σύνορα της Αιγύπτου και θα εξασφάλιζε τη δυνατότητα ελέγχου των εξελίξεων στο εσωτερικό της Λιβύης.

Παρά την υφιστάμενη συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, η μελλοντική στάση του Καΐρου, σε ότι αφορά στις ελληνοτουρκικές διαφορές, αποτελεί αντικείμενο περαιτέρω ανάλυσης. Η Αίγυπτος δεν επιθυμεί να καταστεί τμήμα της ελληνοτουρκικής διένεξης στα ζητήματα των θαλασσίων ζωνών, ενώ η αιγυπτιακή ΑΟΖ, στη χειρότερη περίπτωση, θα είναι η ίδια σε περίπτωση συμφωνίας είτε με την Ελλάδα είτε με την Τουρκία[87]. Σε ότι αφορά στα ζητήματα ενέργειας, η μεταφορά του αιγυπτιακού φυσικού αερίου, προς την Ευρώπη, με αγωγό μέσω Τουρκίας, θεωρείται σε τεχνικό και οικονομικό επίπεδο ως εφικτότερη επιλογή από τον «East Med».

Επιπρόσθετα, η διαφαινόμενη εξομάλυνση των σχέσεων των αραβικών χωρών με το Κατάρ[88] και η προσπάθεια επαναπροσέγγισης της Τουρκίας με τις χώρες του Κόλπου[89], αναμένεται ότι θα εξαλείψουν ένα ακόμη μέτωπο αντιπαράθεσης μεταξύ Καΐρου και Άγκυρας. Τέλος, αξίζει να ληφθεί υπόψη ότι σημαντικό μέρος της αιγυπτιακής κοινής γνώμης (40%) εξακολουθεί να θεωρεί σημαντικό παράγοντα για τα συμφέροντα της χώρας τις καλές σχέσεις με την Τουρκία[90]. Κατόπιν των παραπάνω, εκτιμάται ότι η Αίγυπτος, υπό το πρίσμα των σχέσεων της με την Τουρκία, αποτελεί Κέντρο Βάρους της στρατηγικής της Ελλάδας, το οποίο διαθέτει τα χαρακτηριστικά του παρακάτω πίνακα 2:

[87] Συρίγος, 2020
[88] aljazeera.com, 2021
[89] Cengiz, 2021
[90] washingtoninstitute.org, 2020

Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους Αιγύπτου, υπό το πρίσμα της αποκατάστασης των διμερών με την Τουρκία.

2.2.3 Ζητήματα Υδρογονανθράκων

Το αυξημένο ενδιαφέρον, για την περιοχή της Ανατ. Μεσογείου, έχει επικεντρωθεί κυρίως στα ζητήματα του ενεργειακού ανταγωνισμού. Οι ανακαλύψεις, από το 2009 έως το 2015, των κοιτασμάτων «Ταμάρ», «Τανίν» και «Λεβιάθαν» (ισραηλινή ΑΟΖ), του κοιτάσματος «Αφροδίτη» (κυπριακή ΑΟΖ) και του κοιτάσματος «Zor» (αιγυπτιακή ΑΟΖ), καθώς και οι διμερείς και πολυμερείς ενεργειακές συμφωνίες, με πιο φιλόδοξη αυτή της κατασκευής του αγωγού «East Med», έχουν διαμορφώσει νέα γεωπολιτικά δεδομένα και κατάλληλες συνθήκες για μεταβολή των συσχετισμών ισχύος σε περιφερειακό επίπεδο.

Εικόνα 3 *Τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην Ανατ. Μεσόγειο*,

Πηγή : https://lygeros.org/24531-gr/, Ανακτήθηκε 10-12-2022.

Η δυναμική των εξελίξεων, ενισχύεται περαιτέρω από τη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών της, με στόχο τον περιορισμό του βαθμού εξάρτησής της από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η προοπτική των εξαγωγών φυσικού αερίου, από τα κοιτάσματα της περιοχής, προς την ευρωπαϊκή αγορά, έχει αποτελέσει καταλυτικό παράγοντα για τη διαμόρφωση νέων ισορροπιών και συμμαχιών, με σημαντικότερη πρωτοβουλία τον διεθνή οργανισμό «East Med Gas[91]». Ωστόσο, βασικό κριτήριο για την πραγμάτωση των εν λόγω ενεργειακών φιλοδοξιών, των κρατών της περιοχής, αποτελεί η θεμελίωση βασικών προϋποθέσεων, οι οποίες θα εξασφαλίσουν τα απαραίτητα οικονομικά οφέλη σε μακροπρόθεσμο διάστημα[92].

Μια σειρά από εξωγενείς και εγγενείς παράγοντες θέτουν υπό αμφισβήτηση την οικονομική βιωσιμότητα των σχεδίων για εξαγωγές φυσικού αερίου από την περιοχή της Ανατ. Μεσογείου προς την Ευρώπη και κυρίως αυτό του αγωγού «East Med». Οι εταιρίες παραμένουν επιφυλακτικές για την υλοποίηση μεγάλων επενδύσεων, καθώς εκτιμάται ότι οι συνολικοί εκμεταλλεύσιμοι όγκοι φυσικού αερίου δεν επαρκούν για να την εξασφάλιση μακροπρόθεσμης οικονομικής βιωσιμότητας των εν λόγω έργων (Μπασιάς 2020). Επιπλέον, οι παγκόσμιες εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας και η προσπάθεια σταδιακής μετάβασης σε ανανεώσιμες πηγές δεν ευνοούν την υλοποίηση μακρόπνοων σχεδιασμών. Επιπρόσθετα, ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (IEA) προβλέπει συνεχή, μακροπρόθεσμη πλεονάζουσα παραγωγή και προσφορά[93], γεγονός που αναμένεται ότι θα διατηρήσει τις τιμές σε χαμηλά επίπεδα καθ' όλη τη δεκαετία[94].

Η αξιοποίηση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, σε γεωπολιτικό επίπεδο από την Ελλάδα, αποτελεί συνάρτηση τόσο της μεθόδου μεταφοράς του φυσικού αερίου, όσο και της συγκριτικής αξιολόγησης των διαθέσιμων αγορών, στις οποίες θα

[91] Με τη συμμετοχή της Ελλάδας, της Κύπρου, της Αιγύπτου, του Ισραήλ, της Ιταλίας, της Ιορδανίας και της Παλαιστινιακής Αρχής, αίτημα για συμμετοχή έχει υποβάλει η Γαλλία, ενώ τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα συμμετέχουν με καθεστώς παρατηρητή. Επίσης η ΗΠΑ ζήτησε να συμμετέχει με καθεστώς παρατηρητή

[92] Γρηγοριάδης, 2014, 29

[93] iea.org,2020

[94] Ellinas, 2020, 5

μπορούσε αυτό να διοχετευθεί. Επικρατέστερες επιλογές μεταφοράς θεωρούνται η δια μέσω θαλάσσης, με τη μορφή υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) και η δια μέσω υποθαλάσσιου αγωγού είτε προς την Ελλάδα (σχέδιο «East Med») είτε προς την Τουρκία, με την τελευταία ωστόσο να εκτιμάται ως μη ρεαλιστική[95]. Η τελική επιλογή θα εξαρτηθεί κυρίως από τη μακροπρόθεσμη προοπτική ζήτησης σε περιφερειακές και διεθνείς αγορές.

Την παρούσα περίοδο, οι εκτιμήσεις δεν είναι ενθαρρυντικές για το σχέδιο «East Med», το οποίο ακόμη και αν ξεκινήσει να υλοποιείται άμεσα, δεν θα έχει ολοκληρωθεί πριν το 2030. Επιπλέον εκτιμάται ότι απαιτούνται τουλάχιστον τρεις ακόμη ανακαλύψεις κοιτασμάτων, αντίστοιχου μεγέθους με αυτές των ισραηλινών και αιγυπτιακών, προκειμένου να καταστεί βιώσιμη η κατασκευή του εν λόγω αγωγού, ο οποίος ωστόσο αυτομάτως θα αποτελούσε την επικρατέστερη επιλογή σε περίπτωση ανακάλυψης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στο Ιόνιο ή/και την Κρήτη[96].

Παρά τις δυσχέρειες, τα ζητήματα της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων θα συνεχίσουν να αποτελούν παράγοντα διαμόρφωσης της ισορροπίας ισχύος στην Ανατ. Μεσόγειο και εξέλιξης των διμερών και πολυμερών συμμαχιών. Η πλήρης υιοθέτηση των ΑΠΕ, στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εμπεριέχει δυσκολίες και δεν αναμένεται να επιτευχθεί, πριν το 2050, με το φυσικό αέριο να κυριαρχεί, στο μεσοδιάστημα (2020-2050), ως καθαρότερη μορφή ενέργειας[97]. Επιπλέον, οι συμφωνίες του Αβραάμ δύναται να συμβάλουν μελλοντικά στη διασύνδεση των ενεργειακών κοιτασμάτων των χωρών του Κόλπου με αυτά της Ανατ. Μεσογείου. Το γεγονός αυτό αφήνει ανοικτό ένα χρονικό «παράθυρο» για την προώθηση των ενεργειακών σχεδιασμών, που στοχεύουν στις εξαγωγές προς την ευρωπαϊκή ήπειρο και οι οποίες εξυπηρετούν τα συμφέροντα της Ελλάδας.

Ανεξαρτήτως της εξέλιξής του, το σχέδιο του αγωγού «East Med» έχει ενισχύσει σημαντικά τις δυνατότητες μόχλευσης της ελληνικής διπλωματίας. Η γεωπολιτική αξία του εν λόγω αγωγού δύναται να επεκταθεί και να ενισχυθεί περαιτέρω μακροπρόθεσμα μέσω της δυνητικής σύνδεσης τόσο των κοιτασμάτων της Συρίας και των κουρδικών περιοχών, όσο και αυτών του Ιράν με την ευρωπαϊκή αγορά, καθιστώντας τον ως

[95] Φίλης, 2017
[96] Μπασιάς, 2020
[97] Λέτσιος, 2018, 22

εργαλείο και μέσο προώθησης της επίλυσης των μακροχρόνιων γεωπολιτικών διαφορών στην ευρύτερη περιοχή.

Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμάται ότι τα ζητήματα των υδρογονανθράκων πρέπει να αποτελέσουν ένα από τα Κέντρα Βάρους της ελληνικής στρατηγικής, τα χαρακτηριστικά του οποίου περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα 3:

Κρίσιμες Δυνατότητες	• Να εξασφαλίσει ενεργειακή ασφάλεια και να τροφοδοτήσει τις κοινωνικές, οικονομικές και στρατιωτικές δραστηριότητές. • Να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη τροφοδοσία της ΕΕ. και να συμβάλει στην ενεργειακή απεξάρτηση της από τη Ρωσία. • Να αναβαθμίσει τον γεωπολιτικό ρόλο της Ελλάδας. • Να αυξήσει τη γεωπολιτική σημασία της περιοχής για την ΕΕ. • Να ενισχύσει τις σχέσεις Ισραήλ και Αιγύπτου με ΕΕ. • Να αμβλύνει τις περιφερειακές διαφορές. • Να ενισχύσει την οικονομία της χώρας.
Κρίσιμες Απαιτήσεις	• Η μακροπρόθεσμη ζήτηση. • Η επαρκής παραγωγή. • Η χρηματοδότηση. • Το σταθερό γεωπολιτικό περιβάλλον. • Η διευθέτηση θαλασσίων διαφορών. • Η εξασφάλιση συμφωνιών για εμπορική αξιοποίησή υφιστάμενων κοιτασμάτων. • Η διαχρονική διατήρηση θετικής σχέσης κόστους-οφέλους. • Η πολιτική υποστήριξη από έναν ισχυρό δρώντα (ΗΠΑ, Γαλλία). • Η διατήρηση αστάθειας στις σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας. • Η εξασφάλιση συνεργασίας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ-Αιγύπτου.
Κρίσιμες Τρωτότητες	• Η μακροχρόνια προοπτική για τη ζήτηση φυσικού αερίου στην Ευρώπη. • Οι ερευνητικές δραστηριότητες της Τουρκίας. • Η στρατικοποίηση των θαλάσσιων περιοχών. • Το παλαιστινιακό ζήτημα ως ρυθμιστής των σχέσεων Αιγύπτου-Ισραήλ. • Η προοπτική των σχέσεων Ισραήλ-Τουρκίας. • Η επιλογή αγωγού προς την Τουρκία. • Η ανάγκη κάλυψης των εσωτερικών αναγκών Ισραήλ, Αιγύπτου και Κύπρου. • Η παράνομη κατοχή της Β. Κύπρου. • Τα ενεργειακά συμφέροντα της Ρωσίας. • Η περιθωριοποίηση της Τουρκίας.

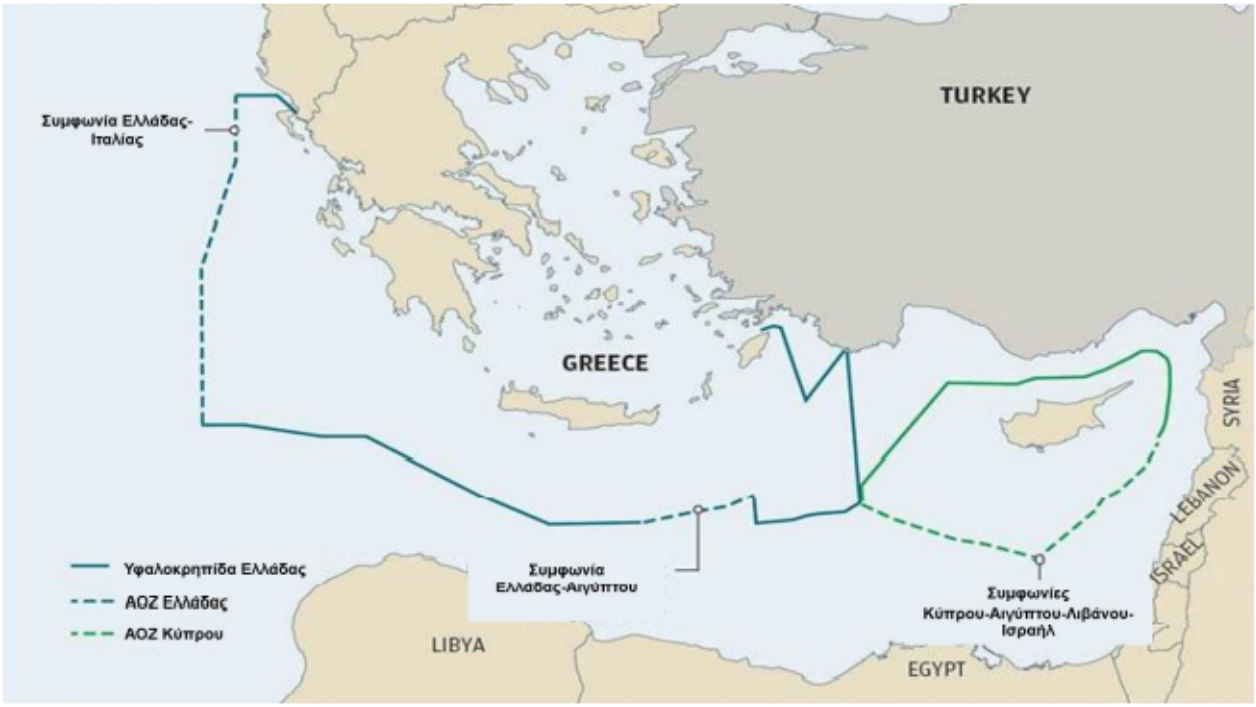
Πίνακας 7. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους τομέα ζητημάτων υδρογονανθράκων («East Med»)

2.2.4 Ζητήματα Θαλασσίων Ζωνών

Ο πυλώνας της ενέργειας στην Ανατ. Μεσόγειο συνδέεται και επηρεάζεται άμεσα από τα εκκρεμή ζητήματα επί των θαλασσίων ζωνών. Τα κοιτάσματα, που εντοπίζονται ή εκτιμάται πως υφίστανται στην Ανατ. Μεσόγειο, διαμοιράζονται μεταξύ, τόσο των ήδη οριοθετημένων, όσο και διεκδικούμενων περιοχών. Οι υφιστάμενες διαφορές αποτελούν αιτία όξυνσης των εντάσεων, καθώς δεν πηγάζουν μόνο από τα πιθανά οικονομικά οφέλη, αλλά και από το γεγονός ότι οι εν λόγω θαλάσσιες περιοχές αποκτούν αυξανόμενη γεωοικονομική και γεωστρατηγική σημασία[98]. Οι διευθετήσεις των διαφορών αυτών είναι απαραίτητες προκειμένου να καθοριστεί η χωρική έκταση άσκησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων κάθε χώρας και να εκχωρηθούν άδειες εξερεύνησης, γεώτρησης, εξόρυξης και τελικής εκμετάλλευσης. Επισημαίνεται ότι για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων από ένα κράτος, αρκεί η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του, ενώ ο ρόλος της ΑΟΖ είναι συμπληρωματικός[99].

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται κινητικότητα στα ζητήματα των θαλάσσιων οριοθετήσεων μεταξύ των κρατών της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό και βάσει του Διεθνές Δικαίου της Θάλασσας, έχουν επιτευχθεί συμφωνίες μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, Κύπρου και Ισραήλ, Ελλάδας και Ιταλίας και πιο πρόσφατα μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου (μερική οριοθέτηση). Από την πλευρά της, η Τουρκία έχει υπογράψει συμφωνίες για την οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών με την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας της Λιβύης και με το ψευδοκράτος στην Κύπρο, οι οποίες βρίσκονται εκτός του πλαισίου των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου. Οι υφιστάμενες οριοθετήσεις ΑΟΖ στην Ανατ. Μεσόγειο, έχουν όπως απεικονίζεται στην εικόνα 4.

[98] Τσαουσέλου, 2017, 69
[99] ΟΗΕ Δίκαιο Θάλασσας, 1982, άρθρο. 56

Εικ. 4 : *Συμφωνίες οριοθετήσεων θαλασσίων ζωνών στην Ανατ. Μεσόγειο*

Πηγή : Institute of Energy of South East Europe 2021, Ανακτήθηκε 13-12-2022.

Οι πρόσφατες ενεργειακές εξελίξεις έχουν ανατροφοδοτήσει τις διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, καθώς η Άγκυρα επιχειρεί να εργαλειοποιήσει τις δραστηριότητες στον τομέα των υδρογονανθράκων, προκειμένου να προωθήσει τα συμφέροντα και τις θέσεις της ως προς τα ζητήματα των θαλάσσιων ζωνών. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και οι αδειοδοτήσεις προς την Τουρκική Κρατική Εταιρία Πετρελαίου, οι οποίες έχουν ρόλο υποστήριξης των τουρκικών θέσεων ενώπιον του Διεθνούς Δικαίου. Στρατηγική της Άγκυρας αποτελεί η διατήρηση κλίματος έντασης στο Αιγαίο και στην Ανατ. Μεσόγειο, μέσω της ποιοτικής και ποσοτικής αναβάθμισης των προκλήσεών της, με στρατιωτικά και μη μέσα. Παράγωγα της εν λόγω στρατηγικής αποτελούν τόσο η συμφωνία οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών με την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας της Λιβύης, όσο και οι δραστηριότητες του ερευνητικού πλοίου «Oruc Reis» σε περιοχές νοτίως της Ρόδου.

Διπλή επιδίωξη της Τουρκίας είναι η ανάδειξή της σε ρυθμιστικό παράγοντα των εξελίξεων και η αποτροπή της Ελλάδας από την υλοποίηση σχεδίων έρευνας και

εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων[100]. Σε επιχειρησιακό επίπεδο, οι ενέργειες της Άγκυρας στοχεύουν στην «απαγόρευση» της περιοχής της λεκάνης του Ηροδότου και την «αποκοπή» της από την ελληνική ΑΟΖ. Η εν λόγω περιοχή διαμοιράζεται μεταξύ της ελληνικής, αιγυπτιακής και κυπριακής ΑΟΖ και σε αυτή εκτιμάται ότι υπάρχουν σημαντικά κοιτάσματα αντίστοιχου μεγέθους με αυτά της λεκάνης της Λεβαντίνης[101]. Στο πλαίσιο της εν λόγω στρατηγικής, η Τουρκία διεκδικεί κυριαρχικά δικαιώματα στις θαλάσσιες ζώνες μεταξύ του 28ου και 32ου μεσημβρινών. Επισημαίνεται ότι με τη συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου οριοθετήθηκε τμήμα της ΑΟΖ, μεταξύ 26ου και 28ου μεσημβρινών, ενώ οι τουρκικές ερευνητικές δραστηριότητες, οι οποίες έλαβαν χώρα το διάστημα Αυγ-Νοε 20, είχαν ως δυτικό όριο τον 28ο μεσημβρινό.

Η μη ανακήρυξη ΑΟΖ από την πλευρά της Ελλάδας, δεν περιορίζει τα κυριαρχικά της δικαιώματα στον υποθαλάσσιο χώρο, καθώς αυτά κατοχυρώνονται από το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας, η οποία διατηρεί την αυτοτέλεια της σε ό,τι αφορά στην εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων. Ωστόσο η σημασία της ΑΟΖ, στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής, παραμένει σπουδαία, καθώς περιλαμβάνει τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι οποίες αποκτούν ολοένα και βαρύνουσα σημασία. Επιπλέον, η έννοια της ΑΟΖ ως αποκλειστικά νομικός θεσμός-σε αντίθεση με την υφαλοκρηπίδα που αποτελεί και γεωλογικό ορισμό-αποστερεί το βασικό επιχείρημα της Τουρκίας, ότι τα ελληνικά νησιά επικάθονται επί της φυσικής προεκτάσεως της χερσονήσου της Ανατολίας[102].

Κατόπιν των παραπάνω, εκτιμάται ότι το ζήτημα της οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών, με επίκεντρο το τμήμα της Ανατ. Μεσογείου, που περιλαμβάνεται μεταξύ των 28ου και 32ου μεσημβρινών, αποτελεί Κέντρο Βάρους για την εξυπηρέτηση των εθνικών μας συμφερόντων και επιδιώξεων, το οποίο αναλύεται στα χαρακτηριστικά του παρακάτω πίνακα 4:

[100] Φίλης, 2012
[101] Ηλία, 2013, 136
[102] Παπαδαντωνάκης, 2019

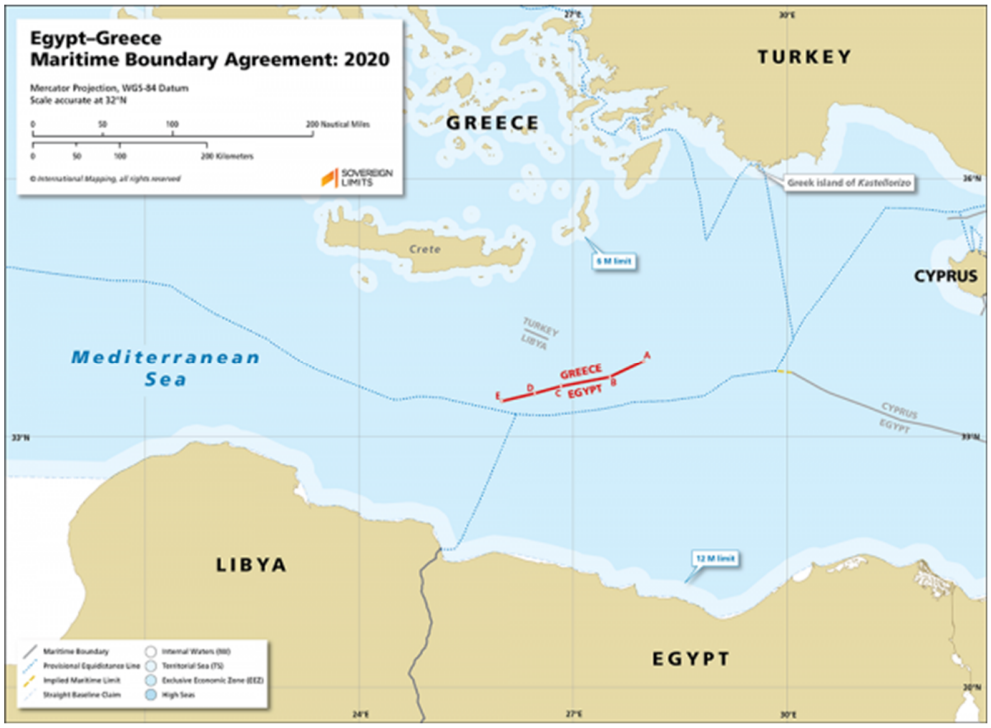
Πίνακας 8. Χαρακτηριστικά Κέντρου Βάρους θαλασσίων ζωνών με επίκεντρο τη Ανατ. Μεσογείου μεταξύ 28ου και 32ου μεσημβρινού

2.3 ΟΙ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΑΟΖ ΣΤΗΝ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

2.3.1 Ελλάδα και Αίγυπτος

Η Ελλάδα τον Αύγουστο του 2020 ήρθε σε συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ με την Αίγυπτο κυρίως με σκοπό την αντιμετώπιση και τον περιορισμό της εδραίωσης των τουρκικών δικαιοδοσιών επί της ΑΟΖ στην περιοχή. Τα βασικά οφέλη αυτής της συμφωνίας για το ελληνικό κράτος αποτελούν η διασφάλιση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του στο τμήμα θαλάσσιων συνόρων που περικλείεται μεταξύ του 26ου και 28ου παραλλήλου[103] και αμφισβητείται από την Τουρκία, η κατά συνέπεια έμπρακτη ακύρωση του Τουρκολιβυκού Μνημονίου, η μελλοντική αξιοποίηση της περιοχής στον ενεργειακό τομέα είτε με την διεξαγωγή ερευνών είτε υλοποιώντας ενεργειακά στρατηγικά έργα (π.χ αγωγός EASTMED) και τέλος η αντιμετώπιση σε σημαντικό βαθμό μιας τυχόν μελλοντικής οριοθέτησης της ΑΟΖ μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου[104]. Για την Ελλάδα επομένως η οριοθέτηση της ΑΟΖ έχει πολυσήμαντη σημασία σε επίπεδο στρατηγικό συμβάλλοντας στην εξωτερική πολιτική της χώρας, αλλά και σε οικονομικό επίπεδο προωθώντας την ενεργειακή της ασφάλεια[105]. Από την άλλη για την Αίγυπτο με την συμφωνία αυτή διασφαλίζει επίσης τα θαλάσσια σύνορα της και μάλιστα γεωγραφικά πέραν της μέσης γραμμής[106] μεταξύ των δύο χωρών, με αποτέλεσμα να ευνοείτε με μεγαλύτερο ποσοστό ΑΟΖ. Επίσης έτσι διατηρεί τις ισορροπίες με την Τουρκία αποφεύγοντας την εμπλοκή της στα ελληνοτουρκικά ζητήματα[107].

[103] Βλέπε Εικ. 5
[104] Ellinas, 2020.
[105] Φασιά, 2013.
[106] Βλέπε Εικ. 5
[107] Ellinas, 2020.

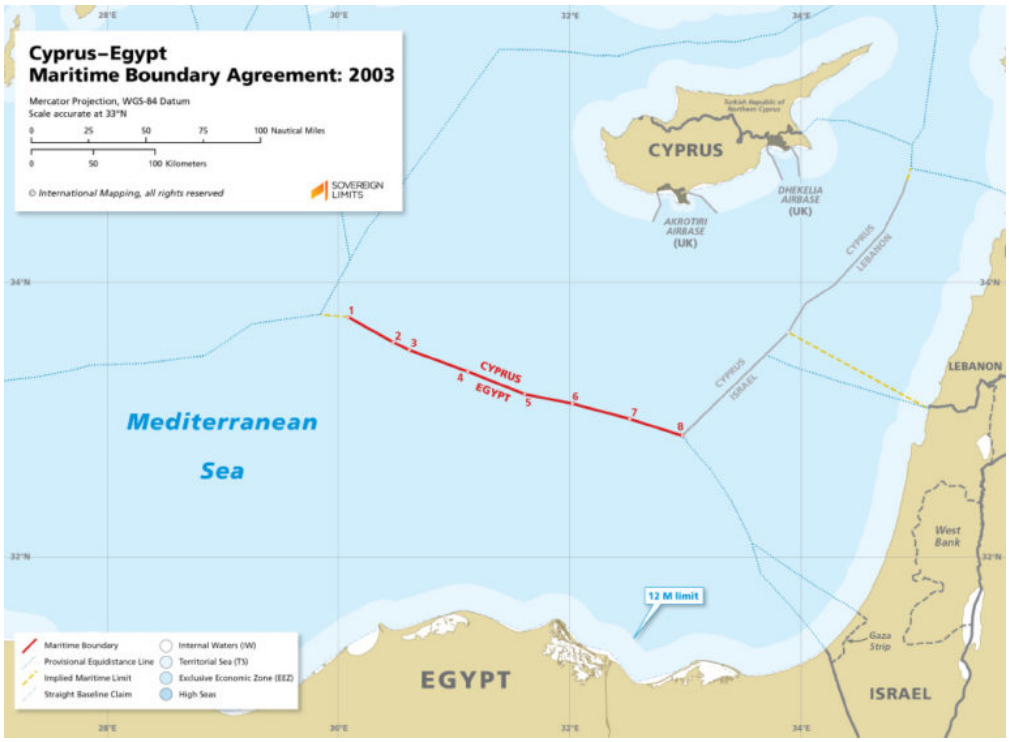
Εικ. 5 Η οριοθέτηση ΑΟΖ Ελλάδας- Αιγύπτου

Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/egypt-greece-maritime, Ανακτήθηκε 03-12-2022.

2.3.2 Αίγυπτος και Κύπρος

Η συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου αποτελεί την πρώτη από μία σειρά τριών συμφωνιών της Λευκωσίας στην περιοχή, κατά την χρονική περίοδο των έντονων εξελίξεων λόγω της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της ΝΑ Μεσογείου. Υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 2003 και πέραν των συμφωνηθέντων ορίων[108], προβλέπει επέκταση αυτών κατόπιν όμως συμφωνίας με τις υπόλοιπες γειτονικές χώρες. Για την Κύπρο η σύντομη αυτή συμφωνία δεν την διασφαλίζει διπλωματικά και κατά συνέπεια δεν προάγει την ενεργειακή της ασφάλεια στο επιθυμητό για την χώρα βαθμό. Μάλιστα η ατολμία επέκτασης των δυτικών συνόρων της ΑΟΖ πέραν του 30ου παραλλήλου για να αποφύγει τυχόν αντίδραση της Τουρκίας, έδωσε αφορμή στην τελευταία να μην την αναγνωρίσει και να διεκδικεί με εντονότερο βαθμό την εκμετάλλευση της περιοχής[109].

[108] Βλέπε Εικ. 6
[109] Περισσότερα στο: https://www.capital.gr/diethni/3485314/i-peiratiki-stratigiki-tis-tourkias-stin-kupriaki-aoz, Ανακτήθηκε 03-12-2022.

Εικ. 6 Η οριοθέτηση ΑΟΖ Κύπρου-Αιγύπτου

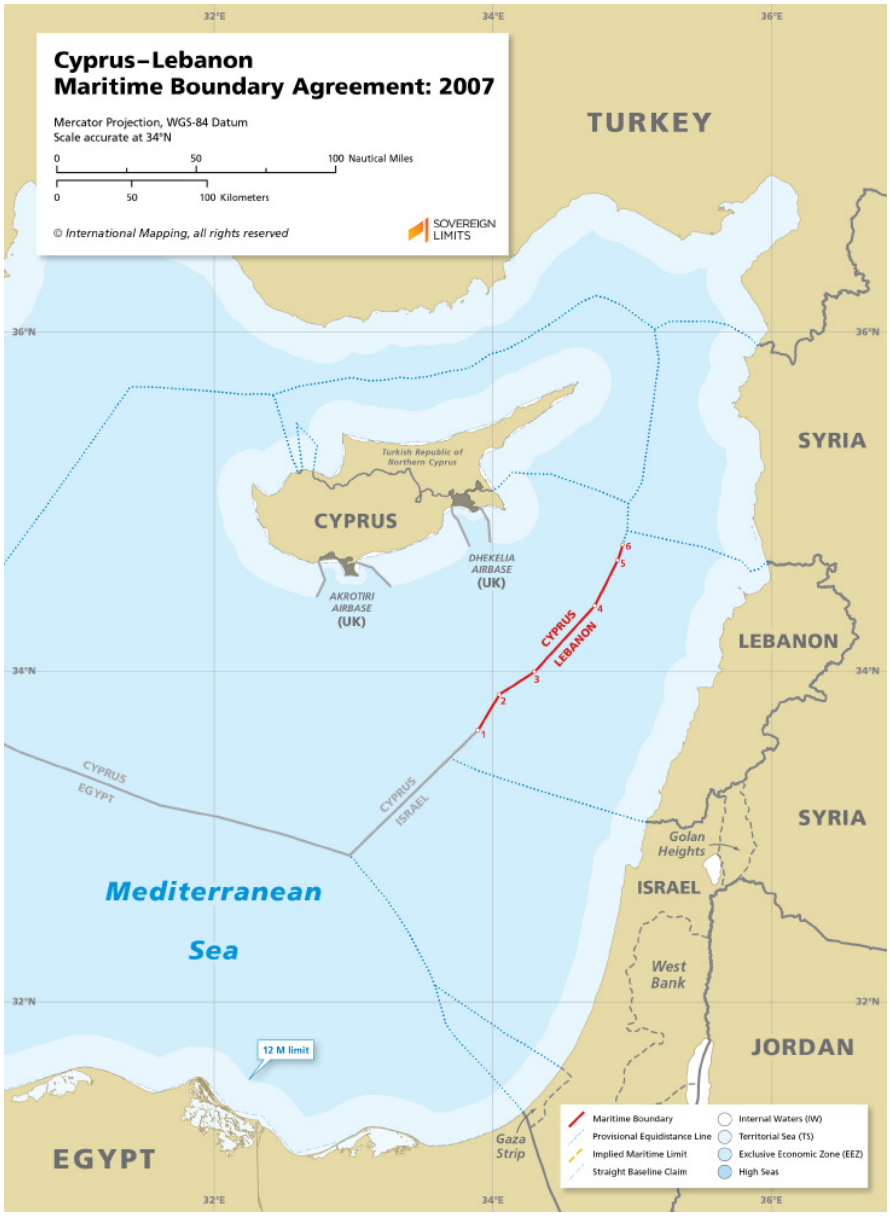
Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-egypt-maritime, Ανακτήθηκε 03-12-2022.

2.3.3 Κύπρος και Λίβανος

Η δεύτερη κατά σειρά συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ της Κύπρου αυτή τη φορά με το κράτος του Λιβάνου, η οποία έλαβε χώρα τον Ιανουάριο του 2007 και διαφέρει σε σχέση με την ανωτέρω συμφωνία μόνο στις γεωγραφικές συντεταγμένες των ορίων της.[110]. Τα δύο συμβαλλόμενα μέρη διασφαλίζουν την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της περιοχής στα πλαίσια αμοιβαίας συνεργασίας, ενώ σε περίπτωση διαφωνίας η συνθήκη προβλέπει τον ορισμό διαιτησίας[111]. Επίσης σε τυχόν επιθυμία από οποιοδήποτε μέρος για οριοθέτηση ΑΟΖ με τρίτη χώρα υποχρεούται μέσω της συμφωνίας για ενημέρωση του άλλου. Εξασφαλίζουν έτσι η Κύπρος και ο Λίβανος την

[110] Βλέπε Εικ. 7
[111] Στρατή, 2012

ενεργειακή τους ασφάλεια στην περιοχή, ενώ ταυτόχρονα προστατεύονται και από πιθανές μελλοντικές οριοθετήσεις ΑΟΖ με άλλες χώρες.

Εικ. 7 Οριοθέτηση ΑΟΖ Κύπρος-Λίβανος

Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-lebanon-maritime, Ανακτήθηκε 04-12-2022.

2.3.4 Ισραήλ και Κύπρος

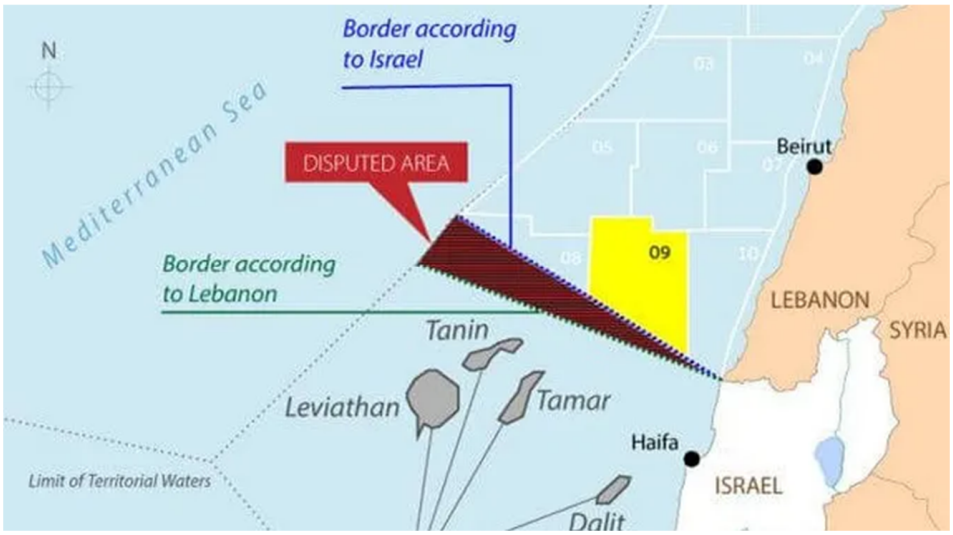
Η συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου έλαβε χώρα τον Δεκέμβριο του 2010. Περιέχει πολλές ομοιότητες με τις προηγούμενες δύο συμφωνίες, ενώ παρά το γεγονός ότι το Ισραήλ δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος του Δικαίου της Θάλασσας στο κείμενο της υπάρχουν σαφείς αναφορές των διατάξεων της Συνθήκης[112]. Η χάραξη των ορίων της γεωγραφικά δεν ακολουθεί την αρχή της μέσης απόστασης, αλλά το μέσο της γραμμής που ορίζεται από τις γεωγραφικές συντεταγμένες που απεικονίζεται στην Εικ. 8[113]. Δημιουργήθηκε έτσι ζήτημα αλληλοεπικάλυψης της ΑΟΖ του Ισραήλ με αυτή της ΑΟΖ του Λιβάνου από τις δύο προγενέστερες χρονικά οριοθετήσεις, προκαλώντας αντιδράσεις κυρίως από την πλευρά του Λιβάνου[114], μέχρι την μεταξύ τους συμφωνία για ΑΟΖ το 2022. Παρά ταύτα ιδιαίτερα για την Κύπρο η συμφωνία αυτή συνέβαλε στην επιπλέον διασφάλιση των συμφερόντων της στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου.

[112] Προδρομίδου, 2013
[113] Στρατή, 2012
[114] Βλέπε Εικ. 9

Εικ. 8 Οριοθέτηση ΑΟΖ Ισραήλ-Κύπρος

Πηγή: https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-israel-maritime, Ανακτήθηκε 04-12-2022.

Εικ. 9 Η περιοχή επικάλυψης των AOZ Λιβάνου-Ισραήλ

Πηγή: https://www.crisismonitor.gr/2020/10/16/livanos-kai-israil-charazoyn-aoz-alla-paramenoyn-se-polemo/,Ανακτήθηκε 04-12-2022.

2.3.5 Λίβανος και Ισραήλ

Τον Οκτώβριο του 2022 το Ισραήλ και ο Λίβανος κατέληξαν σε μία ιστορική συμφωνία οριοθέτησης της AOZ τερματίζοντας μία μακροχρόνια διαμάχη για τα θαλάσσια σύνορα τους. Τα σημαντικά σημεία της συμφωνίας απεικονίζονται στην Εικ. 10, με την μπλε γραμμή (Line 23) να αποτελεί το θαλάσσιο σύνορο μεταξύ των δύο χωρών. Από την πλευρά του Ισραήλ η συμφωνία ήταν απαραίτητη για την εκμετάλλευση του κοιτάσματος φυσικού αερίου του οικοπέδου Karish. Για τον Λίβανο η επιτυχία της οριοθέτησης έγκειται στο γεγονός ότι πλέον η χώρα αποκτά την απαραίτητη ασφάλεια για να προσεγγίσει ξένους επενδυτές να πραγματοποιήσουν έρευνες στην περιοχή που πριν την συμφωνία ήταν υπό αμφισβήτηση. Από οικονομικής πλευράς επομένως όπως ανέφερε η Diana El Kaissy μέλος του συμβουλίου της λιβανέζικης πρωτοβουλίας για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο η συμφωνία αποτελεί ΄΄ *μια δίκαιη λύση και για τις δύο χώρες αμοιβαίως επωφελής*΄΄[115].

[115] Συνέντευξη διαθέσιμη στο: https://gr.euronews.com/2022/10/12/simfonia-israel-libanou-aoz, Ανακτήθηκε 04-12-2022.

Εικ. 10 Οριοθέτηση ΑΟΖ Ισραήλ-Λίβανος

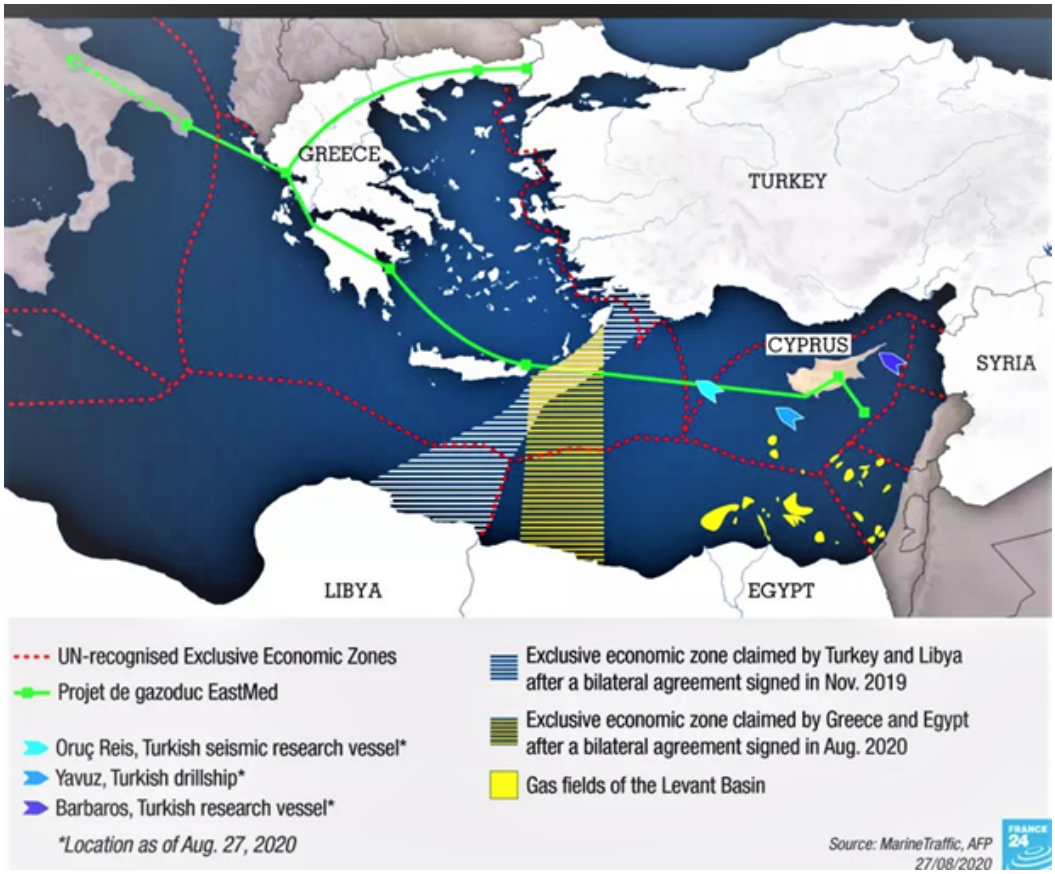
Πηγή: https://www.aljazeera.com/news/2022/10/14/what-to-know-about-the-israel-lebanon-maritime-border-deal, Ανακτήθηκε 04-12-2022.

2.3.6 Σύνοψη

Κατά την περίοδο συγγραφής της εργασίας υπήρξε μία σημαντική κίνηση από την πλευρά του κράτους της Αιγύπτου για μονομερή οριοθέτηση ΑΟΖ με την Λιβύη. Ορμώμενος από αυτό και από τις προαναφερθείσες οριοθετήσεις κρίνεται σκόπιμο αντί επιλόγου της συγκεκριμένης ενότητας να γίνει μία σύνοψη βάση των εξελίξεων.

Το Δίκαιο της Θάλασσας και το Άρθρο 74 ορίζουν τις προϋποθέσεις για την επίτευξη συμφωνίας καθορισμού ΑΟΖ μεταξύ των κρατών. Από την έρευνα μερικών από αυτών στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου ο συντάξας διαπιστώνει ότι οι χώρες πολλές φορές δεν ακολουθούν τις επιταγές του Δικαίου της Θάλασσας. Έτσι ως παράδειγμα το Τουρκολιβυκό μνημόνιο δεν αφορά κράτη με *΄΄προσκείμενες ή έναντι ακτές΄΄*, η Αίγυπτος προχωρεί μονομερώς και το Ισραήλ συνάπτει συμφωνία

οριοθέτησης με σαφείς αναφορές στη Σύμπραξη για το Δίκαιο της Θάλασσας χωρίς να είναι μέλος αυτής. Επίσης κρίνεται σκόπιμο αναφοράς και η έλλειψη ελεγκτικού μηχανισμού των ανωτέρω τουλάχιστον σε διεθνές επίπεδο. Επομένως προσεγγίζοντας το ζήτημα και εθνικά χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή από την πλευρά της Ελλάδας στον τομέα αυτό, σε μία περιοχή με αρκετά αβέβαιη εξέλιξη. Παρακάτω παρατίθεται χάρτης (Εικ. 11) με την συνολική εικόνα των ΑΟΖ τουλάχιστον μέχρι την στιγμή συγγραφής της εργασίας, ενώ στην επόμενη παράγραφο θα αναλυθούν οι εκκρεμείς οριοθετήσεις.

Εικ.11 Οι ΑΟΖ στη ΝΑ Μεσόγειο

Πηγή: MaritimeTraffic,AFP, Ανακτήθηκε 04-12-2022.

2.4 ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΩΝ ΑΟΖ ΣΤΗΝ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

2.4.1 Κύπρος Τουρκία Ελλάδα

Το τρίγωνο Κύπρος-Τουρκία-Ελλάδα διατηρεί ανοιχτά ζητήματα οριοθέτησης ΑΟΖ καθώς από κοινού συμφωνίες δεν έχουν επιτευχθεί.

Ξεκινώντας με τις θέσεις για την διευθέτηση των θαλάσσιων συνόρων της Τουρκίας με τις θέσεις της Ελλάδας το κενό μοιάζει αγεφύρωτο. Για την Ελλάδα το μοναδικό ζήτημα που χρήζει διευθέτησης είναι να οροθετηθεί η υφαλοκρηπίδα και μελλοντικά η ΑΟΖ. Για την Τουρκία τα ζητήματα είναι περισσότερα (Υφαλοκρηπίδα, ΑΟΖ, Αιγιαλίτιδα Ζώνη, Αποστρατικοποίηση νησιών Αν. Αιγαίου, κυριαρχία επί νησίδων και βραχονησίδων, μεταναστευτικό κ.α.) ενώ η στρατηγική της είναι να προάγει συνεχώς ακόμη περισσότερα εκμεταλλευόμενη την ήπια διαχείριση των ανωτέρω από την πλευρά της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής[116].

Ομοίως το ίδιο αγεφύρωτο μοιάζει το κενό περί οριοθέτησης ΑΟΖ για την Τουρκία με την Κύπρο. Η Κυπριακή Δημοκρατία με την ιδιαιτερότητα της κατοχής της του βορείου τμήματος της από την Τουρκία, έχει να αντιμετωπίσει τις προσπάθειες της τελευταίας για ύπαρξη δύο κρατών στη Νήσο. Κατά αυτό τον τρόπο για την Άγκυρα οι υπογεγραμμένες συμφωνίες ΑΟΖ της Λευκωσίας δεν ισχύουν και παραβιάζουν την τουρκική υφαλοκρηπίδα, ενώ παράλληλα η ίδια συνάπτει συμφωνία με το ψευδοκράτος υποβάλλοντας την μάλιστα το 2020 στον ΟΗΕ [117].

Τα ανωτέρω έχουν οδηγήσει και στην απραγία οριοθέτησης ΑΟΖ Κύπρου-Ελλάδας. Οι σημαντικότεροι παράγοντες για αυτό είναι: α)Η αποφυγή κλιμάκωσης της έντασης με την Τουρκία και β) το ζήτημα του Καστελόριζου. Συγκεκριμένα με την πιθανότητα τυχόν διευθέτησης του ζητήματος στα διεθνή δικαστήρια χωρίς την πλήρη δικαίωση των ελληνικών θέσεων περί ολικής επήρειας του νησιού, θα έθετε θέμα μη αποδεκτής απώλειας κυριαρχίας επί εθνικού εδάφους και απώλεια γειτνίασης των ΑΟΖ των δύο κρατών[118].

[116] Σιούσιουρας, 2015.
[117] International Crisis Group, 2012.
[118] Διονυσίου, 2020.

2.4.2 Τουρκία Αίγυπτος Λιβύη

Η ιδιαιτερότητα του τριγώνου Τουρκία-Αίγυπτος-Λιβύη έγκειται στην θέληση των δύο ισχυρότερων μερών (Τουρκία-Αίγυπτος) για διευθέτηση των ζητημάτων από θέση ισχύος. Η Λιβύη εξαιτίας του εμφυλίου πολέμου αποτελεί τον αδύναμο κρίκο στον οποίο η άλλες δύο χώρες επιδιώκουν νομικά ερείσματα κυρίως με μονομερείς πράξεις. Η κατάσταση στην Λιβύη έδωσε αφορμή για άμεση εμπλοκή της Τουρκίας, η οποία ενίσχυσε την παρουσία της εκεί υποστηρίζοντας τους Αδερφούς Μουσουλμάνους, κάτι το οποίο προκάλεσε αντιπαράθεση με την Αίγυπτο η οποία ανησυχεί τόσο για την τουρκική πολιτική[119], όσο και για την εδαφική ακεραιότητα της Λιβύης. Η προστριβή επομένως Τουρκίας-Αιγύπτου και τα ζητήματα Αιγύπτου-Λιβύης δεν αφήνουν ελπιδοφόρα μηνύματα οριοθέτησης ΑΟΖ τουλάχιστον σε διμερές επίπεδο, παρά μόνο μέσω μεμονωμένων ενεργειών οι οποίες αναμένεται να επιβαρύνουν ακόμη περισσότερο το ήδη ασταθές περιβάλλον της περιοχής.

2.4.3 Ελλάδα Αίγυπτος Λιβύη

Το τρίγωνο Ελλάδα-Αίγυπτος-Λιβύη αποτελεί και αυτό με την σειρά του ένα πολύ ιδιαίτερο σχήμα στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Από ότι φαίνεται οι βάσεις για συμφωνία ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας-Αιγύπτου έχουν τοποθετηθεί μετά την υπογραφή του μεταξύ τους μνημονίου και κυρίως αφήνει περιθώρια για μελλοντικές διαπραγματεύσεις των εκκρεμών ζητημάτων. Όσο αφορά την Λιβύη και όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, τα ζητήματα με την Αίγυπτο χρήζουν επίλυσης κάτι το οποίο διαφαίνεται δύσκολο σε διμερές επίπεδο. Αντίστοιχα με την Ελλάδα τα θέματα των δύο χωρών για τα θαλάσσια όρια ιστορικά αποκλίνουν σαφώς[120]. Το 1973 η Λιβύη προέβη στο κλείσιμο του κόλπου της Σύρτης, μεταφέροντας την μέση γραμμή με την Ελλάδα πολύ βορειότερα αυξάνοντας το μέγεθος της λιβυκής υφαλοκρηπίδας έναντι της ελληνικής. Το ζήτημα παραμένει ανοικτό μέχρι σήμερα με την ελληνική πλευρά να μην το έχει αποδεχθεί. Επιπλέον η Λιβύη δεν αναγνωρίζει πλήρη επήρεια της Γαύδου ανεβάζοντας την μέση γραμμή των δύο χωρών ακόμη βορειότερα. Τα ανωτέρω αποτελούν τροχοπέδη για

[119] Ήδη από το 2013 η υποστήριξη της Τουρκίας στην Αιγυπτιακή Αδελφότητα των Μουσουλμάνων του Προέδρου Μόρσι δημιουργούσε ζητήματα με το καθεστώς του Προέδρου Αλ Σίσι ο οποίος ανατρέποντας την κυβέρνηση Μόρσι είχε ανέλθει στην εξουσία.
[120] Προδρομίδου, 2013.

μελλοντική συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ των δύο μερών, που σε συνδυασμό με την απροθυμία για οποιοδήποτε συμβιβασμό φαντάζει σχεδόν απίθανη να επιτευχθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η στρατηγική της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας, τις τελευταίες δεκαετίες, βασίζεται στην υιοθέτηση ενός αμυντικού– αποτρεπτικού δόγματος στο εσωτερικό του δίπολου και της πολιτικής εξισορρόπησης στο εξωτερικό, με εμπλοκή των διεθνών οργανισμών και κυρίως της ΕΕ[121]. Η μακροχρόνια εκκρεμότητα της οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών, του ζητήματος της Κύπρου και της αντιπαράθεσης σε επίπεδο απειλών, διεκδικήσεων και εντάσεων της Άγκυρας στο Αιγαίο, έχει ως συνέπεια τη διαρκή ανάλωση των διπλωματικών προσπαθειών της Ελλάδας και των πηγών ισχύος της σε μια ατέρμονη αμυντική πολιτική χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Η εν λόγω κατάσταση εκτιμάται ότι αποτελεί στρατηγική του αντιπάλου, με σκοπό την απαγόρευση στη χώρα μας της πρόσβασης σε νέες πηγές ισχύος στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου.

Η ελληνική στρατηγική, μετά την υπογραφή του τούρκο-λιβυκού μνημονίου, κινήθηκε αφενός στην κατεύθυνση της ανάδειξης του ζητήματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο και αφετέρου σε αυτή της σύναψης συνεργασιών με χώρες της ευρύτερης περιοχής. Ωστόσο, η μακροχρόνια απροθυμία της πλειονότητας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προωθήσουν την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας[122], έχει ουσιαστικά αδρανοποιήσει τον εν λόγω άξονα στρατηγικής. Η μακροχρόνια απουσία της ελληνικής διπλωματίας από τις εξελίξεις στην Ανατ. Μεσόγειο[123], φαίνεται να αλλάζει το τελευταίο διάστημα. Νέες συμφωνίες και διπλωματικές επαφές με αρκετά κράτη και δρώντες στην περιοχή έρχονται στο προσκήνιο. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η σχεδίαση μακροπρόθεσμης στρατηγικής με επίκεντρο την Ανατ. Μεσόγειο.

3.1 ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΕΛΛΑΔΑΣ

Ως αναγκαία προϋπόθεση για τη χάραξη στρατηγικής, θεωρείται ο προσδιορισμός των δυνατών σημείων και των αδυναμιών της Ελλάδας, καθώς και η

[121] Κοτζιάς, 2010, 240
[122] Ρούσσος, 2020, 7
[123] Καραγιάννης, 2012

αναγνώριση των ευκαιριών και των απειλών, που αναδύονται για τη χώρα μας στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου.

Η εν λόγω διαδικασία υλοποιείται μέσω του εργαλείου στρατηγικού σχεδιασμού της ανάλυσης SWOT. Είναι ένα εργαλείο, το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος ενός οργανισμού, προ τη λήψης απόφασης για τους στόχους που θα θέσει ο εν λόγω οργανισμός ή με σκοπό την επίτευξή τους. Κατά την ανάλυση SWOT μελετώνται τα δυνατά (Strengths) και αδύνατα (Weaknesses) σημεία μίας επιχείρησης, οργανισμού ή και περιοχής, καθώς και οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που αντιμετωπίζει στο περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται.

Τα αποτελέσματα της εν λόγω ανάλυσης αξιοποιούνται με σκοπό τη σχεδίαση στρατηγικής μέσω των απαντήσεων, που προκύπτουν από το παρακάτω ερώτημα: «Πώς η Ελλάδα μπορεί να χρησιμοποιήσει τα δυνατά της σημεία και να ξεπεράσει τις αδυναμίες της, προκειμένου να επωφεληθεί από τις ευκαιρίες και να αντιμετωπίσει τις απειλές στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου;».

3.1.1 Δυνατά Σημεία (STRENGTHS)

α. Η διαχρονική προσήλωση στις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου και η Σύμβαση των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS).

β. Οι υφιστάμενες συνεργασίες με Ισραήλ, Αίγυπτο, ΗΑΕ και Σ. Αραβία.

γ. Τα ισχυρά αποθέματα ήπιας ισχύος λόγω της απήχησης της ιστορίας και του πολιτισμού στις χώρες της περιοχής.

δ. Η ελληνική ναυτιλία ως πολλαπλασιαστής της διπλωματικής και οικονομικής ισχύος.

ε. Οι ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις και η δυνατότητα προβολής θαλάσσιας ισχύος.

στ. Η γεωπολιτική αξία της Κρήτης.

ζ. Το λιμάνι του Πειραιά και οι τερματικοί σταθμοί LNG Ρεβυθούσας και Αλεξανδρούπολης.

3.1.2 Αδυναμίες (WEEKNESSES)

α. Η έλλειψη μακροπρόθεσμης στρατηγικής.

β. Το εύρος των θαλασσίων συνόρων.

γ. Η μη συνεκτική στάση της ΕΕ έναντι της Τουρκίας.

δ. Η συμφωνία τμηματικής οριοθέτησης ΑΟΖ με την Αίγυπτο ως προς την εξαίρεση περιοχών ανατολικά του 28ου μεσημβρινού και ως προς την εμπλοκή του Καΐρου σε μελλοντικές αντίστοιχες συμφωνίες της Ελλάδας με τρίτες χώρες.

ε. Η αναποτελεσματικότητα των διερευνητικών επαφών με την Τουρκία.

στ. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης του 2008

3.1.3 Ευκαιρίες (OPPORTUNITIES)

α. Ο περιφερειακός οργανισμός «East Med Gas Forum».

β. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών.

γ. Οι συμφωνίες του Αβραάμ για την εξομάλυνση των σχέσεων του Ισραήλ με αραβικές χώρες.

δ. Οι προοπτικές ανακάλυψης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε περιοχές νοτίως Κρήτης και στο Ιόνιο Πέλαγος.

ε. Οι δυσμενείς σχέσεις μεταξύ Ισραήλ-Τουρκίας, με επίκεντρο το Παλαιστινιακό ζήτημα και μεταξύ Αιγύπτου-Τουρκίας, με επίκεντρο τη Μουσουλμανική Αδελφότητα

3.1.4 Απειλές (THREATS)

α. Η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας και το Casus Belli.

β. Ο γεωπολιτικός ρόλος του Ηνωμένου Βασιλείου μετά το Brexit.

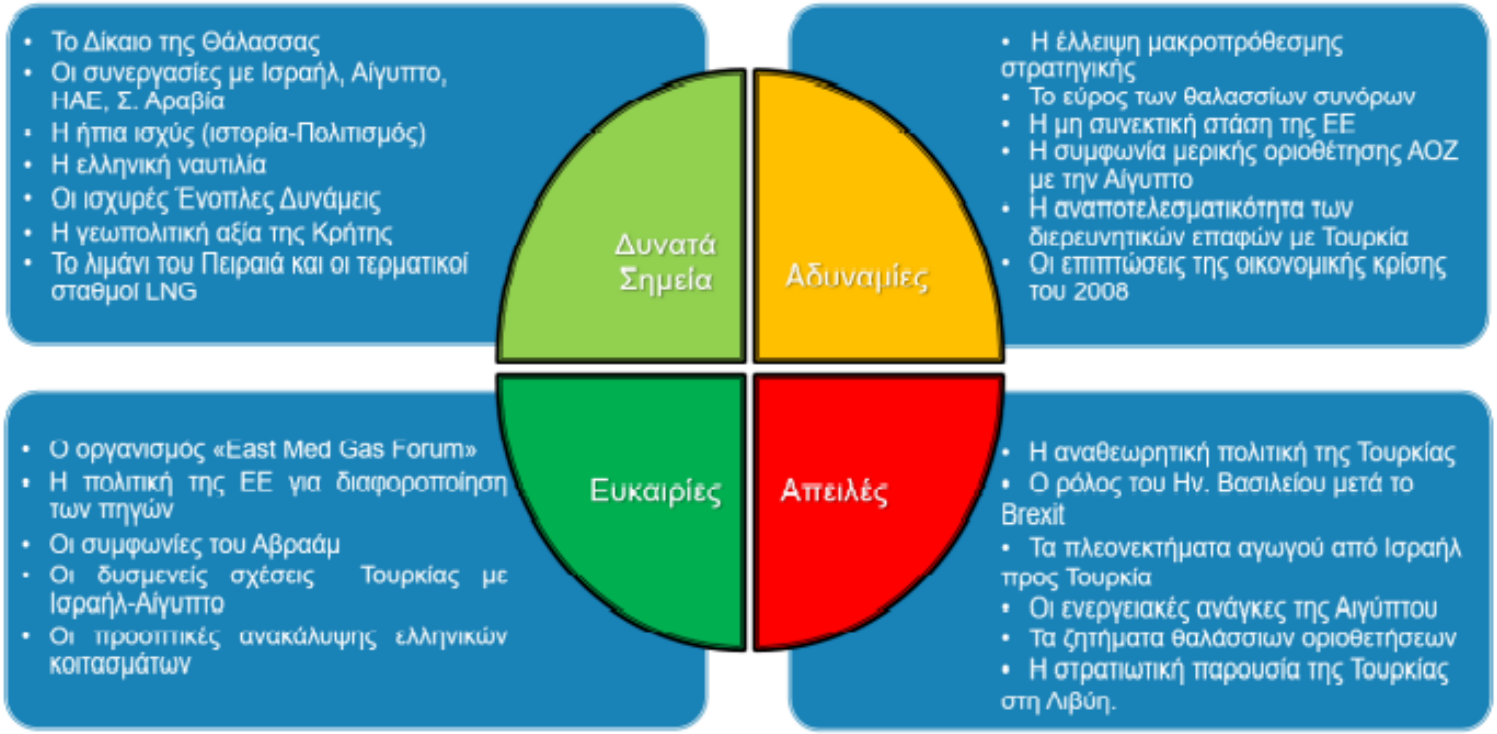
γ. Τα οικονομικά και τεχνικά πλεονεκτήματα ενός αγωγού φυσικού αερίου από το Ισραήλ προς Τουρκία, έναντι του «East Med».

δ. Οι αυξανόμενες εσωτερικές ενεργειακές ανάγκες της Αιγύπτου.

ε. Οι εκκρεμότητες στα ζητήματα οριοθετήσεων των θαλασσίων ζωνών.

στ. Η στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στη Λιβύη.

ζ. Η δηλωμένη πρόθεση της Τουρκίας για ερευνητικές δραστηριότητες και γεωτρήσεις σε περιοχές εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας.

Πίνακας 5. Πίνακας Ανάλυσης SWOT Ελλάδας

3.2 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η παρούσα εργασία υιοθετεί την υπόθεση Νταβούτογλου σύμφωνα με την οποία οι παθητικές χώρες, δίχως φιλοδοξίες, ορίζουν πρώτα την απειλή τους και σχεδιάζουν την στρατηγική τους για την αντιμετώπισή της, ενώ οι φιλόδοξες χώρες ορίζουν πρώτα τον στόχο της υψηλής στρατηγικής τους και μετά προσδιορίζουν ως απειλές οτιδήποτε μπορεί να «εμποδίσει» την υλοποίησή της[124]. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η υιοθέτηση μιας Δυναμικής Στρατηγικής, για την εξασφάλιση του Στρατηγικού Εύρους της Ελλάδας, στην Ανατ. Μεσόγειο, σε μακροπρόθεσμο διάστημα.

Η έννοια της Δυναμικής Στρατηγικής επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των δυνατών σημείων της χώρας, με σκοπό την εκμετάλλευση των ευκαιριών, σε αντίθεση με την Αμυντική Στρατηγική, η οποία βασίζεται στον περιορισμό των αδυναμιών, με σκοπό την αντιμετώπιση των απειλών. Με την έννοια του Στρατηγικού Εύρους υποδηλώνεται η επέκταση των περιοχών ελληνικού ενδιαφέροντος και επιρροής στην Ανατ. Μεσόγειο, καθώς και η διεθνοποίηση και η μεταφορά των αντιπαραθέσεων με την Τουρκία εκτός του Ζωτικού Χώρου της Ελλάδας δηλ. του Αιγαίου.

Για την υλοποίηση της εν λόγω Στρατηγικής είναι αναγκαίος ο προσδιορισμός των Αποφασιστικών Σημείων (ΑπΣ), από τα οποία περνούν οι διαδρομές προς τα Κέντρα Βάρους[125], κάτι το οποίο επιχειρείται στην ενότητα που ακολουθεί.

[124] Davutoglu, 2001, 115
[125] ΓΕΕΘΑ ΔΚ 2-1 2012

3.3 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ - ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

Από την ανάλυση των κρίσιμων απαιτήσεων και των τρωτοτήτων των Κέντρων Βάρους, δύναται να προσδιοριστούν τα Αποφασιστικά Σημεία, τα οποία συνίστανται από τις συνθήκες, που επιδιώκουμε και από τον γενικό τρόπο με τον οποίο επιθυμούμε να τις επιτύχουμε, ανά Κέντρο Βάρους. Μέσω της ανάλυσης των Αποφασιστικών Σημείων, προκύπτουν και οι προτεινόμενες επόμενες κινήσεις της Ελλάδας, ανά πυλώνα επιδιώξεων, στην Ανατ. Μεσόγειο, όπως παρακάτω:

α. Ανάγκη ενίσχυσης σχέσεων μεταξύ Ελλάδας - Ισραήλ και Ελλάδας - Αιγύπτου, υπό το πρίσμα της αποτροπής αποκατάστασης των σχέσεων των εν λόγω χωρών με την Τουρκία, με τα εξής Αποφασιστικά Σημεία:

ΑπΣ 1 και ΑπΣ 2: Αποτροπή επαναπροσέγγισης Ισραήλ-Τουρκίας, με ενίσχυση του αντι-ιρανικού άξονα και Αιγύπτου-Τουρκίας, με ενίσχυση σχέσεων Αιγύπτου-Ισραήλ.

Η απώλεια της Τουρκίας, τα τελευταία χρόνια, από συμμάχου του Ισραήλ και της Αιγύπτου, εκτιμάται ότι δεν έχει ακόμα αναπληρωθεί, ενώ η επιδείνωση των διμερών σχέσεων έχει ως συνέπεια την προβολή μιας νέας απειλής προς τις εν λόγω χώρες. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Ελλάδα πρέπει να κινηθεί στην κατεύθυνση της αποτροπής της επαναπροσέγγισης μεταξύ Αιγύπτου-Ισραήλ και Τουρκίας, βασιζόμενη στη θεωρία της εξωτερικής εξισορρόπησης δηλ. της συνεργασίας των κρατών, στο πλαίσιο συνασπισμών, απέναντι στην απειλή που προβάλλει ένα άλλο ισχυρότερο ή και ηγεμονικό κράτος.

Η Ελλάδα πρέπει να εκμεταλλευθεί, τον νέο και υπό διαμόρφωση άξονα συνεργασίας, ο οποίος ξεκινά από τη Γαλλία και μέσω Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, Αιγύπτου, Σ. Αραβίας και ΗΑΕ, καταλήγει στην Ινδία. Στη αντίπερα πλευρά, έχει σχηματιστεί ένας άξονας, ο οποίος ξεκινά από τη Γερμανία και μέσω Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν, συνεχίζει προς Ιράν και Πακιστάν, ενώ φαίνεται να εξυπηρετεί και τα συμφέροντα Ρωσίας και Κίνας. Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμάται ότι τα ΗΑΕ δύναται να αποτελέσουν «βατήρα» της στρατηγικής της χώρας μας, τόσο προς την κατεύθυνση της «γεφύρωσης» των διαφορών των αραβικών χωρών με το Ισραήλ, όσο και της «προσέλκυσης» της υποστήριξης των ΗΠΑ, στον άξονα στον οποίο συμμετέχει η Ελλάδα.

ΑπΣ 3 και ΑπΣ4: Ενίσχυση σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ και Ελλάδας-Αιγύπτου, με πολιτικό-στρατιωτική συνεργασία.

Τα υφιστάμενα σχήματα συμμαχιών της Ελλάδας στην Ανατ. Μεσόγειο πρέπει να υπερβούν το επίπεδο διμερών ή πολυμερών συνεργασιών και να εξελιχθούν σε αυτό της πολιτικό-στρατιωτικής συμμαχίας. Χρήσιμο εργαλείο προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί ο οργανισμός «East Med Gas Forum», ο οποίος δύναται να μετεξελιχθεί και να αποτελέσει σταθεροποιητικό παράγοντα στην γενικά ασταθή περιοχή της Ανατ. Μεσογείου. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα πρέπει να αναλάβει την πρωτοβουλία αναβάθμισης του εν λόγω οργανισμού αρχικά σε πολιτικό-οικονομικό «Οργανισμό για την Πρόοδο και Ανάπτυξη στην Ανατ. Μεσόγειο» στη συνέχεια σε «Οργανισμό Αμυντικής Συνεργασίας Ανατ. Μεσογείου».

ΑπΣ 5 και ΑπΣ 6: Ισχυροποίηση σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ-και Ελλάδας-Αιγύπτου, με υλοποίηση αγωγού «East Med».

Η Ελλάδα θα πρέπει να προβάλει τις στρατηγικές της επιδιώξεις μακροπρόθεσμα και με τέτοιο τρόπο, ώστε να τέμνονται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τόσο με αυτές των δύο δυνητικών συμμάχων της δηλ. του Ισραήλ και Αιγύπτου, όσο και με αυτές των ΗΠΑ. Επισημαίνεται ότι με την έννοια της σύγκλισης των συμφερόντων δεν προτείνεται η ευθυγράμμιση των συμφερόντων αλλά η διαμόρφωση συνθηκών, οι οποίες θα καταστήσουν τα συμφέροντα αυτά συγκλίνοντα σε βάθος χρόνου. Στο πλαίσιο αυτό, η υλοποίηση του αγωγού «East Med» θα εξασφαλίσει τις εξαγωγές φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα της Ανατ. Μεσογείου, μέσω της Ελλάδας, προς την Ευρώπη και θα καταστεί σπουδαίος συνεκτικός παράγοντας στις σχέσεις Ελλάδας-Αιγύπτου-Ισραήλ σε μακροπρόθεσμο διάστημα. Επιπλέον, το Ισραήλ, μέσω της συνεργασίας με δύο κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ελλάδα και Κύπρο), παράλληλα με τη διασφάλιση της ενεργειακής του διαφοροποίησης, αποκτά το αναγκαίο στρατηγικό βάθος. Η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ, Αιγύπτου θα εμβαθύνει την πολιτική και στρατιωτική τους συνεργασία, οδηγώντας στη δημιουργία ενός παράγοντα σταθερότητας για την ευρύτερη περιοχή, κατάσταση η οποία εξυπηρετεί τα συμφέροντα τόσο των ΗΠΑ όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

β. Σύνδεση των ζητημάτων των υδρογονανθράκων και των οριοθετήσεων των θαλασσίων ζωνών, με τα εξής Αποφασιστικά Σημεία:

ΑπΣ 7 και ΑπΣ 8: Ανάδειξη Ελλάδας σε ενεργειακό κόμβο, με υλοποίηση αγωγού «East Med», εκμετάλλευση τερματικών σταθμών «LNG» και αξιοποίηση εγχώριων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.

Η ελληνική προσπάθεια θα πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς την κατεύθυνση της αποκόμισης γεωπολιτικών κερδών, μέσω της αξιοποίησης του σχεδίου «East Med» κυρίως σε διπλωματικό/πολιτικό επίπεδο, με παράλληλη αναβάθμιση των δυνατοτήτων της χώρας προκειμένου αυτή να αποτελέσει διακομιστικό κέντρο LNG. Η προσπάθεια αυτή πρέπει να συνδυαστεί με δραστηριότητες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στο Ιόνιο Πέλαγος και σε περιοχές νοτίως της Κρήτης. Η υλοποίηση του «East Med», η ένταξη των εγκαταστάσεων LNG, που διαθέτει η Ελλάδα, στην «αλυσίδα» μεταφοράς του φυσικού αερίου, από τα κοιτάσματα της Ανατ. Μεσογείου προς τις ευρωπαϊκές αγορές, καθώς και η αξιοποίηση του πλεονεκτήματος της ελληνικής ναυτιλίας δύναται να αναδείξουν τη χώρα μας ως ενεργειακό κόμβο και να ενισχύσουν τη γεωπολιτική της αξία. Τέλος, το ζήτημα των υδρογονανθράκων θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ως μέρος ενός γενικότερου γεωστρατηγικού παιγνίου, στο οποίο η Ελλάδα ενδιαφέρεται για τα κέρδη και τις ζημίες συνολικά και όχι μεμονωμένα από τον τομέα της ενέργειας.

ΑπΣ 9: De facto αποδοχή ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, με υλοποίηση αγωγού «East Med».

Η διέλευση του αγωγού «East Med» από τον πυθμένα της θαλάσσιας περιοχής μεταξύ Κύπρου και Ρόδου δύναται να περιορίσει τις αξιώσεις της Τουρκίας, στα ζητήματα των θαλάσσιων οριοθετήσεων. Σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας (ΟΗΕ Δίκαιο Θάλασσας 1982) [Άρθρα 79 (1),(2) και 87 (1)(γ)] η πόντιση καλωδίων και αγωγών αποτελεί ελευθερία της ανοικτής θάλασσας, την οποία δικαιούνται να ασκήσουν όλα τα κράτη, τηρουμένων των διατάξεων της Σύμβασης περί υφαλοκρηπίδας. Επίσης προβλέπεται ότι όλα τα κράτη έχουν δικαίωμα να τοποθετούν αγωγούς στην υφαλοκρηπίδα, ενώ ορίζεται ρητά ότι ένα παράκτιο κράτος δεν μπορεί να εμποδίζει την τοποθέτηση ή συντήρηση αυτών των αγωγών.

Στο ίδιο άρθρο περιγράφεται το δικαίωμα του παράκτιου κράτους, περί απαίτησης για την τήρηση ορισμένων όρων, κατά τη διενέργεια των εν λόγω εργασιών,

η οποία δύναται να λάβει τη μορφή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ)[126]. Η ΜΠΕ δύναται να περιλαμβάνει τη λήψη εύλογων μέτρων, ωστόσο δεν μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για την κατασκευή του αγωγού. Η Τουρκία, προκειμένου να θέσει εμπόδια στην κατασκευή του «EastMed», θα βρεθεί στο δίλημμα να αξιοποιήσει τη δυνατότητα, που της παρέχει το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, μέσω της ΜΠΕ, υιοθετώντας ωστόσο παράλληλα και το δικαίωμα τοποθέτησης του αγωγού στην εν λόγω περιοχή. Εφόσον η Τουρκία, επιλέξει να μην συντάξει ΜΠΕ και να απέχει από τη διαδικασία που ορίζει το Διεθνές Δίκαιο, τότε τίθενται τα θεμέλια για την de facto αναγνώριση των κυριαρχικών δικαιωμάτων των λοιπών χωρών, στην εν λόγω θαλάσσια περιοχή. Στην περίπτωση αυτή είναι σχεδόν βέβαιο ότι η Τουρκία θα επιχειρήσει την άσκηση σκληρής ισχύος προκειμένου να αποτρέψει τις εργασίες κατασκευής του αγωγού. Το εν λόγω σενάριο, θα καταστεί εφικτό στην περίπτωση, που η χάραξη του αγωγού υλοποιηθεί βάσει του αρχικού σχεδιασμού και οι εμπλεκόμενες χώρες είναι διατεθειμένες να υποστηρίξουν τις εργασίες κατασκευής και με στρατιωτικά μέσα. Εκτιμάται ότι το προσεχές διάστημα, τα εν λόγω ζητήματα θα εξελιχθούν επί του σχεδίου ηλεκτρικής διασύνδεσης Ελλάδας Κύπρου-Ισραήλ «EuroAsia Interconnector[127]», το οποίο απαιτεί εργασίες πόντισης καλωδίων στις εν λόγω διεκδικούμενες περιοχές.

ΑπΣ 10: «Προσωρινή» οριοθέτηση ΑΟΖ, με μονομερή απεικόνιση των συντεταγμένων της.

Δεδομένης της ανεπίλυτης διαφοράς, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, επί των ζητημάτων των θαλασσίων ζωνών, η χώρα μας δύναται να αξιοποιήσει τις προβλέψεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, θέτοντας σε εφαρμογή τα προβλεπόμενα στον Ν. 4001/2011[128]. του ελληνικού κράτους, προκειμένου να προχωρήσει στην οριοθέτηση της ΑΟΖ ή/και της υφαλοκρηπίδας με την Κύπρο. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 156 καθορίζεται ότι ελλείψει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη, των οποίων οι ακτές είναι παρακείμενες ή αντικείμενες με τις ελληνικές ακτές, το εξωτερικό όριο της

[126] Πετρολέκας, 2019

[127] Βλέπε https://euroasia-interconnector.com/, Ανακτήθηκε 12-12-2022.

[128] «*Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις*».

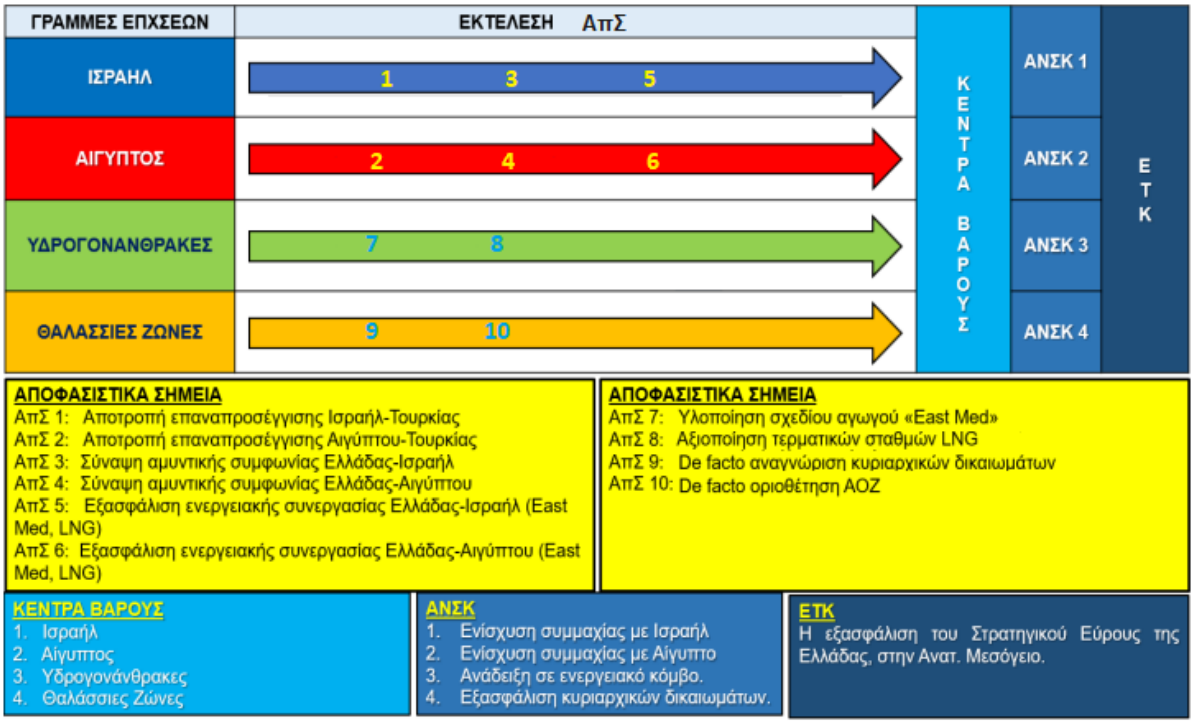
υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ είναι η μέση γραμμή. Η εν λόγω ενέργεια δύναται να λάβει τη μορφή μονομερούς απεικόνισης συντεταγμένων της ελληνικής ΑΟΖ, με σκοπό την οριοθέτηση θαλασσίων περιοχών, οι οποίες θα προορίζονται για την άσκηση δραστηριοτήτων έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων. Η εν λόγω ενέργεια πρέπει να συνδυαστεί με την κατάθεση στον ΟΗΕ των γεωγραφικών συντεταγμένων με τα εξωτερικά όρια της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, τα οποία σήμερα παραμένουν άγνωστα σε διεθνές επίπεδο.

Η ρύθμιση αυτή είναι σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο και τη διεθνή πρακτική καθώς, αφενός η μεγάλη πλειοψηφία των διμερών συμφωνιών υιοθετεί την αρχή της μέσης γραμμής και αφετέρου περισσότερο από το 1/3 των εθνικών νομοθεσιών καθιερώνει τη μέση γραμμή ως προσωρινό όριο της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ, ελλείψει συμφωνίας ή εκκρεμούσης της οριοθέτησης με γειτονικά κράτη. Η διατύπωση του Ν. 4001/2011 καλύπτει όλες τις περιπτώσεις μη οροθετημένων θαλάσσιων ζωνών της Ελλάδας με γειτονικά κράτη, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου. Επισημαίνεται, ότι η εν λόγω τακτική εφαρμόστηκε το 2014, από το Υπουργείο Ενέργειας, το οποίο απεικόνισε μονομερώς γεωγραφικές συντεταγμένες οικοπέδων νοτίως της Κρήτης, χωρίς να έχει προηγηθεί συμφωνία και ανακήρυξη ΑΟΖ.

Ο καθορισμός των ορίων της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ με εσωτερική νομοθετική ρύθμιση, δεν συνιστά οριοθέτηση και μάλιστα τελική συμφωνία, αλλά προκαταρκτική ενέργεια, στη βάση της οποίας τίθενται οι απαιτήσεις της Ελλάδας ως προς την έκταση των θαλασσίων της ζωνών. Σε κάθε περίπτωση, η νομιμότητα και η εγκυρότητά της εν λόγω απόφασης, θα αμφισβητηθεί από την Τουρκία και θα αποτελέσει νέα νομική διαφορά στις διμερείς σχέσεις. Ωστόσο οι διαπραγματεύσεις θα διεξαχθούν υπό νέες συνθήκες, οι οποίες θα έχουν προκαλέσει μεταβολή του υφιστάμενου status quo υπέρ της Ελλάδας.

3.4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ

Από την ανάλυση, για την επίτευξη των επιδιωκόμενων συνθηκών στα Κέντρα Βάρους, μέσω του προσδιορισμού των Αποφασιστικών Σημείων, προκύπτουν οι επόμενες κινήσεις της Ελλάδας στην Ανατ. Μεσόγειο, ενώ επιχειρώντας να απεικονίσουμε την προτεινόμενη ελληνική Στρατηγική στην Ανατ. Μεσόγειο, στη βάση Γραμμών Επιχειρήσεων, προκύπτει το παρακάτω Επιχειρησιακό Πρότυπο:

Πίνακας 6. Πρόταση Στρατηγικής Ελλάδας βάσει του Επιχειρησιακού Προτύπου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η τουρκική Υψηλή Στρατηγική, απογυμνωμένη από την ρητορική της περί διευθέτησης των διαφορών στη βάση της διπλωματίας και της συνεννόησης, είναι μια αναθεωρητικη-επεκτατική πολιτική μιας χώρας, η οποία βρίσκεται στο στάδιο μετάβασης από περιφερειακή σε παγκόσμια δύναμη[129].

Ο πυρήνας της εν λόγω στρατηγικής βασίζεται στην επίτευξη ασφάλειας στο εσωτερικό και στον πολυδιάστατο χαρακτήρα της εξωτερικής πολιτικής και στηρίζεται στους παρακάτω πυλώνες[130]:

α. Πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων» με τα γειτονικά κράτη, ωστόσο υπό το πρίσμα ενός αναθεωρητικού κράτους, που αντιλαμβάνεται τις διακρατικές σχέσεις ως σχέσεις ισχύος.

β. Εγκαθίδρυση συνεργατικών σχέσεων με τους σημαντικούς διεθνείς δρώντες, μέσω της διαχρονικής εκμετάλλευσης των εκάστοτε διεθνών συγκυριών.

γ. Επέκταση της τουρκικής σφαίρας επιρροής και ενίσχυση του παγκόσμιου ρόλου της χώρας, με αξιοποίηση της γεωγραφικής της θέσης.

δ. Δυνατότητα προσέγγισης τόσο με τη Δύση, όσο και τον ισλαμικό και αραβικό κόσμο, μέσω της πολιτισμικής διπλωματίας[131].

Στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου, η τουρκική στρατηγική στοχεύει στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών στα Κέντρα Βάρους[132], όπως αυτά προσδιορίστηκαν στο 3ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. ΕΤΚ (Επιθυμητή Τελική Κατάσταση), για την Τουρκία, είναι κάθε οικονομική/ενεργειακή/πολιτική/στρατιωτική πρωτοβουλία, η οποία λαμβάνει χώρα στην εν λόγω περιοχή, να έχει ως προϋπόθεση την έγκρισή και τη συμμετοχή της. Στο πλαίσιο αυτό, ως Αντικειμενικοί Σκοποί καθορίζονται:

α. Η ανάληψη της ιδεολογικής ηγεσίας των απανταχού Σουνιτικών Μουσουλμανικών κοινωνιών, εκτείνοντας την επιρροή του τουρκικού πολιτικού Ισλάμ στην ευρύτερη περιοχή.

---

[129] Friedman, 2012
[130] Davutoglu, 2008, 79–82)
[131] Μαραγκουδάκης, 2013, 56
[132] Ισραήλ-Αίγυπτος-Υδρογονάνθρακες-Θαλάσσιες Ζώνες

β. Η πλήρης κατοχύρωση του μέγιστου των διεκδικήσεων της στον θαλάσσιο και υποθαλάσσιο χώρο. Στην κατεύθυνση εντάσσονται οι γεωτρήσεις σε περιοχές της κυπριακής ΑΟΖ, η οριοθέτηση ΑΟΖ με τη Λιβύη και οι έρευνες υδρογονανθράκων σε περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας.

4.1 ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Συσχετίζοντας τη στρατηγική με αποτελέσματα της ανάλυσης SWOT δύναται να επιχειρηθούν εκτιμήσεις για τις επόμενες κινήσεις της Τουρκίας στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου, με επίκεντρο τα Κέντρα Βάρους, τα οποία προσδιορίστηκαν στο 3ο Κεφάλαιο, όπως παρακάτω:

4.1.1 ΚΒ1 - Αποκατάσταση σχέσεων με Ισραήλ

Η εκλογή Μπάιντεν στην Προεδρία των ΗΠΑ, έχει επιδράσει σημαντικά στην έναρξη μιας διαδικασίας αναπροσαρμογής της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η Τουρκία, χωρίς να υποχωρεί επί της ουσίας από τις αξιώσεις και τις προβολές ισχύος της, προσπαθεί να αποκαταστήσει τις διμερείς της σχέσεις με μια σειρά από χώρες, οι οποίες θεωρούνται παραδοσιακές σύμμαχοι των ΗΠΑ στην περιοχή. Επιπλέον, οι πρόσφατες συμφωνίες του Αβραάμ, μεταξύ Ισραήλ και Αραβικών Χωρών, έχουν ενισχύσει το ενδεχόμενο απομόνωσης της Τουρκίας σε περιφερειακό επίπεδο. Οι εν λόγω τουρκικές ανησυχίες έχουν αποτυπωθεί στην προσπάθεια αποκατάστασης ενός επιπέδου συνεννόησης με το Ισραήλ, αλλά και επαναπροσέγγισης με την Αίγυπτο.

Η διασφάλιση των συμφερόντων της Τουρκίας στην Κύπρο αποτελεί «θεμέλιο λίθο» της Υψηλής Στρατηγικής της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό, ο διαμορφούμενος άξονας συνεργασίας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ ερμηνεύεται ως εν δυνάμει απειλή, η οποία δύναται να διαχυθεί, από τον τομέα της ενέργειας σε αυτόν της ασφάλειας και να προκαλέσει μη επιθυμητές επιδράσεις, οι οποίες θα αποτρέψουν την επίτευξη των επιδιωκόμενων, για την Τουρκία, συνθηκών, στο κυπριακό ζήτημα. Συνεπώς, ο διεμβολισμός του εν λόγω άξονα αποτελεί βασικό στόχο της τουρκικής στρατηγικής στην Ανατ. Μεσόγειο.

Η Τουρκία είναι μάλλον απίθανο ότι θα επιλέξει την αντιπαράθεση με το Ισραήλ προκειμένου να ακυρώσει τις προοπτικές ενδυνάμωσης του διαμορφούμενου άξονα.

Ως εκ τούτου, αναμένεται η διατήρηση και εντατικοποίηση των ήδη υφιστάμενων πιέσεων και της «επίθεσης» φιλίας προς το Τελ Αβίβ, για την ανάπτυξη συνεργατικών σχέσεων, με στόχο αφενός την υπονόμευση της ενεργειακής εταιρικής σχέσης με τη Αθήνα και τη Λευκωσία και αφετέρου την αποτροπή της περαιτέρω συνεργασίας/στρατηγικής σύζευξης Ισραήλ και Ελλάδας. Οι επόμενες κινήσεις της Τουρκίας θα επικεντρωθούν στις παρακάτω κατευθύνσεις:

α. Εργαλειοποίηση της τουρκικής επιρροής στην παλαιστινιακή κοινότητα και κυρίως στην οργάνωση «Χαμάς». Στο πλαίσιο αυτό, είναι πιθανός ο περιορισμός ή η παύση των επιθέσεων από την οργάνωση κατά ισραηλινών στόχων, το προσεχές διάστημα.

β. Μετριασμού της τουρκικής δραστηριοποίησης στην Ανατ. Ιερουσαλήμ, μέσω αραβικών οργανώσεων προσκείμενων στην Μουσουλμανική Αδελφότητα.

γ. Προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ Αραβικού κόσμου και Ισραήλ και ανάληψη ρόλου του «έντιμου διαμεσολαβητή».

δ. Αξιοποίηση της τουρκικής εμπλοκής στη Συρία και της συνεργασίας με Ρωσία και Ιράν για την άμβλυνση του διλήμματος ασφαλείας του Ισραήλ.

4.1.2 ΚΒ2 - Αποκατάσταση σχέσεων με Αίγυπτο

Η τουρκική διπλωματία, το τελευταίο διάστημα επιχειρεί την αποκατάσταση των σχέσεων της χώρας με την Αίγυπτο. Στην κατεύθυνση αυτή διακηρύττεται, σε υψηλό πολιτικό επίπεδο, ότι δεν υφίστανται ανεπίλυτα προβλήματα με καμία Αραβική χώρα, ενώ απευθύνεται πρόσκληση στην Αίγυπτο για «αλλαγή σελίδας» με σκοπό την περιφερειακή ειρήνη και σταθερότητα. Για την Τουρκία η Αίγυπτος αποτυπώνει τη δυνατότητα συνεργασίας με ευρύτερες δυνάμεις του Αραβικού κόσμου, αποδυναμώνει τα αμερικανικά επιχειρήματα περί απομάκρυνσης της από τη «Δύση», ενισχύει τη θέση της στη συνολική διεθνή διαπραγμάτευση για την επόμενη μέρα της Συρίας και της Λιβύης και την κατοχυρώνει ως μια περιφερειακή δύναμη, η οποία διαθέτει ανοικτούς διαύλους με όλους τους σημαντικούς δρώντες.

Από την πλευρά της, η αιγυπτιακή ηγεσία φαίνεται ότι επιδιώκει τη διατήρηση ορισμένων ισορροπιών μεταξύ της συνεργασίας της με την Ελλάδα και της αντιπαλότητας της με την Τουρκία, προκειμένου να αποκομίσει τα μέγιστα δυνατά οφέλη. Η εν λόγω επιδίωξη ερμηνεύει και τα όρια της συμφωνίας τμηματικής

οριοθέτησης ΑΟΖ με την Ελλάδα, τα οποία εκτείνονται μέχρι τον 28ο μεσημβρινό, πέραν του οποίου ξεκινούν οι τουρκικές διεκδικήσεις.

Σημαντικότερο «εργαλείο» της Άγκυρας, για την ενίσχυση των τούρκο-αιγυπτιακών σχέσεων αποτελεί το ζήτημα της Λιβύης, το οποίο αποτελεί παράλληλα και το κυριότερο σημείο τριβής. Εκτιμάται ότι σε περίπτωση ομαλής εξέλιξης της ειρηνευτικής διαδικασίας και διευθέτησης της κρίσης με τρόπο που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα των δύο χωρών, τότε θα εξαλειφθεί ή θα μετριαστεί σημαντικά, για την Αίγυπτο, η απειλή της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Η εν λόγω εξέλιξη δύναται να συντελέσει σημαντικά στην επαναπροσέγγιση Άγκυρας-Καΐρου.

Κατόπιν των παραπάνω, εκτιμώμενες ενέργειες της Τουρκίας, προς την κατεύθυνση της επαναπροσέγγισης με την Αίγυπτο είναι οι εξής:

α. Τμηματική απόσυρση μισθοφορικών δυνάμεων από τη Λιβύη.

β. Μετριασμός υποστήριξης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, τουλάχιστον σε επικοινωνιακό επίπεδο ή μέσω συμβολικών κινήσεων, όπως η απαγόρευση λειτουργίας των ΜΜΕ της οργάνωσης, τα οποία εκπέμπουν από τουρκικό έδαφος.

γ. Συμβολική μείωση τουρκικών στρατευμάτων στη Ντόχα και αξιοποίηση της αποκατάστασης των σχέσεων του Κατάρ με τις υπόλοιπες Αραβικές χώρες.

δ. Διαμεσολαβητική παρέμβαση στο ζήτημα του αιθιοπικού φράγματος στο Νείλο ποταμό μέσω αξιοποίησης της επιρροής της σε Σουδάν και Αιθιοπία.

4.1.3 ΚΒ3 - Ζητήματα Υδρογονανθράκων

Επιδίωξη είναι η εξασφάλιση καθεστώτος της ηγέτιδας χώρας, στην ευρύτερη περιοχή, στον τομέα της ενέργειας και των φυσικών πηγών. Στόχοι αποτελούν τόσο η κάλυψη των αυξημένων ενεργειακών αναγκών, όσο και η ανάληψη ρόλου νευραλγικού ενεργειακού κόμβου, γεγονός το οποίο θα ενισχύσει περαιτέρω τη γεωπολιτική αξία της χώρας. Η άμεση γειτνίαση της Τουρκίας με περιοχές πλούσιες σε κοιτάσματα υδρογονανθράκων (Ιράν, Ιράκ, Αζερμπαϊτζάν) ενισχύουν τον ρόλο αυτό, ενώ οι ήδη υπάρχοντες αγωγοί μεταφοράς υδρογονανθράκων την καθιστούν στρατηγικό φορέα μεταφοράς ενέργειας προς την Ευρώπη.

Το σχέδιο του αγωγού «East Med» δύναται να ανατρέψει την τουρκική ενεργειακή στρατηγική και να μεταβάλλει σημαντικά το ισοζύγιο της γεωπολιτικής ισχύος υπέρ της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, εκτιμάται ότι η Τουρκία θα κινητοποιήσει τους

απαραίτητους κάθε φορά συντελεστές ισχύος της για να παρεμποδίσει την κατασκευή του εν λόγω αγωγού, τόσο σε διπλωματικό επίπεδο, όσο και με τη μορφή προβολής ή χρήσης στρατιωτικής ισχύος. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να αναμένεται μία υψηλής έντασης αντίδραση από πλευράς της Άγκυρας, λαμβάνοντας υπόψη και το προγενέστερο ιστορικό περιστατικών στην ελληνική υφαλοκρηπίδα, το μέγεθος της οποίας θα εξαρτηθεί από τη σχέση κόστους/οφέλους αλλά και από τη στάση Ισραήλ και Αιγύπτου.

Η τουρκική στρατηγική υιοθετεί την θεωρία ότι η δραστηριοποίηση εταιρειών πετρελαίου και φυσικού αερίου, σε διαφιλονικούμενες θαλάσσιες περιοχές, δύναται να δημιουργήσει de facto καταστάσεις υπέρ της χώρας, με την οποία έχουν υπογραφθεί τα σχετικά συμβόλαια και με έμμεσο τρόπο να επηρεάσει την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου. Η Άγκυρα με τη συγκεκριμένη πρακτική επιχειρεί την «προσαρμογή» του διεθνούς δικαίου στις επιδιώξεις της, μέσω της διαμόρφωσης τοπικού εθιμικού δικαίου. Επιπλέον, οι θέσεις της τουρκικής πλευράς, περί ειρηνικής συνεκμετάλλευσης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, στα πλαίσια μιας ενδεχόμενης επίλυσης των διμερών διαφορών, αφορούν στους πόρους που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής και κυπριακής ΑΟΖ. Η εν λόγω τακτική στοχεύει στην εξώθηση της Ελλάδας για διαπραγματεύσεις περιοχών δυτικά της Ρόδου έως και την Κρήτη, αποδεχόμενη ουσιαστικά μειωμένη κυριαρχία.

Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμάται πως η τακτική της Τουρκίας θα κινηθεί προς τις παρακάτω κατευθύνσεις:

α. «Απαγόρευση» διεξαγωγής ελληνικών ερευνών και λοιπών δραστηριοτήτων εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, σε «διεκδικούμενες» περιοχές.

β. Αξιοποίηση της Τουρκικής Κρατικής Εταιρίας Πετρελαίου ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμάται ότι η Τουρκία:

(1) Θα επανεκκινήσει τις ερευνητικές δραστηριότητες με τα πλοία «Oruc Reis» και «Barbaros HP» σε περιοχές βορειοανατολικά και νότια της Ρόδου, ανατολικά της Καρπάθου και της Κρήτης, στα όρια των ελληνικών χωρικών υδάτων, ή/και στην κυπριακή ΑΟΖ, σε χρόνο που θα εξυπηρετεί τις επιδιώξεις της χώρας.

(2) Θα προχωρήσει σε δέσμευση περιοχών για έρευνες νοτίως της Κρήτης και στις περιοχές που καθορίζονται στο τούρκο-λιβυκό μνημόνιο.

(3) Θα επιδιώξει την κλιμάκωση της έντασης, με αποστολή πλωτού γεωτρύπανου στις περιοχές, στις οποίες έχουν πραγματοποιηθεί σεισμικές έρευνες από το «Oruc Reis»

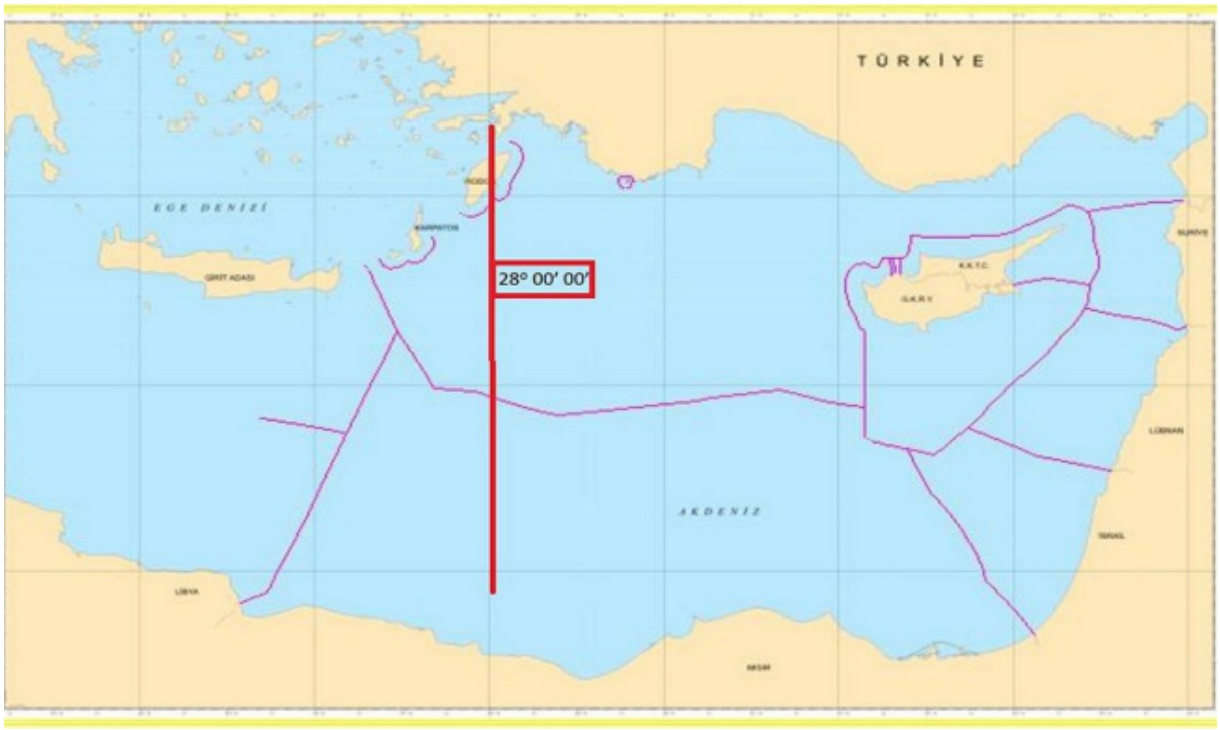
(4) Τα παραπάνω σενάρια αναμένεται να ενισχυθούν μετά την επιχειρησιακή ένταξη, στο τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό, του ελικοπτεροφόρου πλοίου «TCG Anadolu».

γ. Ακύρωση υλοποίησης του σχεδίου του αγωγού «East Med», προκρίνοντας εμμέσως τη συμφωνία Αιγύπτου-Ισραήλ, για εξαγωγή του φυσικού αερίου από το κοίτασμα «Λεβιάθαν» προς την Ευρώπη με τη μορφή LNG. Το εν λόγω σενάριο ουσιαστικά ακυρώνει το ενδεχόμενο μεταφοράς του φυσικού αερίου της Ανατ. Μεσογείου, προς την Ευρώπη, μέσω Τουρκίας, αλλά παράλληλα αποδυναμώνει και το σχέδιο του «East Med», που αποτελεί υψηλότερη προτεραιότητα την παρούσα περίοδο.

δ. Παρεμπόδιση των πρώτων προπαρασκευαστικών εργασιών κατασκευής του «East Med», με απειλή ή/και χρήση βίας.

4.1.4 ΚΒ4 - Ζητήματα Θαλασσίων Οριοθετήσεων

Η επιθετικότητα της Τουρκίας στην περιοχή, ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της απειλής των ζωτικών της συμφερόντων, όπως αυτά περιγράφονται τόσο στο Δόγμα Νταβούτογλου, όσο και στο αποκαλούμενο «Σχέδιο της Γαλάζιας Πατρίδας», καθώς και στη στρατηγική της αναθεώρησης της Συνθήκης της Λωζάνης. Πάγιο επιχείρημα των τουρκικών διεκδικήσεων παραμένει η οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών της Ανατ. Μεσογείου βάσει της αρχής της ευθυδικίας, δηλ. σε αναλογία με το εύρος των ακτογραμμών, των κρατών της περιοχής. Χάρτης τουρκικών διεκδικήσεων, όπως φαίνεται στην εικόνα 12.

Εικ. 12. *Συνημμένος χάρτης στην επιστολή του μόνιμου αντιπροσώπου της Τουρκίας στον ΟΗΕ*
Πηγή: Μελέτης 2019

Ωστόσο, οι διαστάσεις που καθορίζει το Διεθνές Δίκαιο και συγκεκριμένα η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, επί των ζητημάτων οριοθετήσεων των θαλασσίων ζωνών, είναι δυσμενείς για τα τουρκικά συμφέροντα. Ως εκ τούτου, η Τουρκία επιχειρεί να μεταφέρει την αντιπαράθεση σε ένα νέο πεδίο, το οποίο βρίσκεται μεταξύ του Διεθνούς Δικαίου και των εθνικών συμφερόντων ενός επίδοξου περιφερειακού ηγεμόνα (στρατηγική Lawfare[133]). Η προσπάθεια αυτή βασίζεται στην επιλεκτική ή παρερμηνευτική εργαλειοποίηση διατάξεων του Δικαίου, σε συνδυασμό με την προβολή στρατιωτικής ισχύος, ως μέσων «άμβλυνσης» της έννοιας των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων και πειθαναγκασμού της Ελλάδας. Οι τακτικές της Άγκυρας θα συνεχίσουν να κινούνται στην κατεύθυνση της φινλανδοποίησης[134] της ελληνικής πλευράς, με στόχο την «εξουδετέρωση» του μόνου νομίμως ενεργού κρατικού δρώντα στην περιοχή και σημαντικότερου «εμποδίου» στις αναθεωρητικές της βλέψεις. Στο

[133] Η Στρατηγική της χρήσης ή της κατάχρησης του Δικαίου ως υποκατάστατο παραδοσιακών στρατιωτικών μέσων με σκοπό την επίτευξη ενός στρατιωτικού ΑΝΣΚ (Trachtman 2016).
[134] Η διαδικασία με την οποία μια ισχυρή χώρα αναγκάζει μια μικρότερη γειτονική χώρα να συμμορφώνεται με τους κανόνες εξωτερικής πολιτικής της, επιτρέποντας της ταυτόχρονα να διατηρήσει την ανεξαρτησία της και το δικό της πολιτικό και οικονομικό σύστημα.

πλαίσιο αυτό, είναι σχεδόν βέβαιο ότι η Άγκυρα θα συνεχίσει την τακτική της αμφισβήτησης της ελληνικής εθνικής κυριαρχίας στο Ανατ. Αιγαίο με την έκδοση NOTAM, NAVTEX και παραβιάσεις των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου της χώρας μας. Επιπλέον, εκτιμάται ότι επόμενες ενέργειες της Τουρκίας θα επικεντρωθούν στα παρακάτω:

α. Εξασφάλιση της στάσης «ουδετερότητας» της Αιγύπτου, στα ζητήματα θαλασσίων οριοθετήσεων, με σκοπό την έμμεση νομιμοποίηση της τουρκικής «οπτικής» για τα ζητήματα οριοθετήσεων των θαλασσίων ζωνών από τρίτες χώρες.

β. Σε δεύτερο χρόνο, «προσέλκυση» της Αιγύπτου προς την επίτευξη συμφωνίας οριοθέτησης της ΑΟΖ, μεταξύ των δύο χωρών, με αντίστοιχη πρόσκληση και προς την Ελλάδα, με στόχο την αύξηση της πίεσης προς την ελληνική πλευρά.

γ. Αξιοποίηση του σχεδίου «Euroasia Interconnector», που αφορά στην ηλεκτρική διασύνδεση Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ, ως πεδίο δοκιμής των διπλωματικών και στρατιωτικών της μέσων ισχύος και των αντιδράσεων των άλλων χωρών.

δ. Υλοποίηση τακτικής απαγόρευσης πρόσβασης της Ελλάδας στον διεκδικούμενο θαλάσσιο χώρο, με δέσμευση μεγάλων θαλάσσιων περιοχών επί μακρόν και των ελεγχόμενων παραβιάσεων σε σημαντικά σημεία ελέγχου.

Σημαντικότερο εργαλείο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής θα παραμείνει το μεσοπρόθεσμο διάστημα η επίδειξη στρατιωτικής ισχύος, γεγονός που υποστηρίζεται από τις σημαντικές επενδύσεις στην αμυντική βιομηχανία της χώρας. Επίκεντρο της εν λόγω ισχύος θα αποτελέσει το πολεμικό ναυτικό, ως το κύριο μέσο εξασφάλισης του «στρατηγικού βάθους». Η Τουρκία δεν επιθυμεί να εμπλακεί σε γενικευμένη πολεμική σύρραξη με την Ελλάδα, ωστόσο εκτιμάται ότι θα εφαρμόσει μια τακτική χαμηλής έντασης εχθροπραξιών, με σκοπό τη δημιουργία τετελεσμένων και την σταδιακή επιβάρυνση της ελληνοτουρκικής ατζέντας. Στο πλαίσιο αυτό, ως σενάρια ενεργειών από πλευράς Τουρκίας εκτιμώνται τα παρακάτω:

α. Κλιμάκωση της προβολής στρατιωτικής ισχύος μέσω πρόκλησης επεισοδίου τοπικής κλίμακας κατά μέσων του ελληνικού ΠΝ ή/και ΠΑ, με στόχο την μεταβίβαση της ευθύνης της στρατιωτικής κλιμάκωσης και του διλήμματος της όξυνσης ή της υποχώρησης, στην ελληνική πλευρά.

β. Ταυτόχρονη διεξαγωγή ενεργειών κατάληψης ακατοίκητων βραχονησίδων και μικρονήσων στο ανατολικό Αιγαίο.

γ. Επιχείρηση κατάληψης κατοικημένης νήσου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πολυπλοκότητα του γεωπολιτικού περιβάλλοντος της Ανατ. Μεσογείου και η διαχρονική στρατηγική της Τουρκίας, αποτελούν παράγοντες διατήρησης των συγκρουσιακών συνθηκών σε βάθος χρόνου. Η ένταση των εν λόγω καταστάσεων αναμένεται να κυμαίνεται αυξομειούμενη κατά περιόδους και αναλόγως, τόσο των αλληλεπιδράσεων των υποσυστημικών δρώντων, όσο και των συμφερόντων των ΗΠΑ και Ρωσίας. Την παρούσα περίοδο, βασική πηγή των εντάσεων αποτελεί η προσπάθεια της Τουρκίας για ανάληψη ηγεμονικού ρόλου στην ευρύτερη περιοχή και για αποτροπή οποιασδήποτε αρνητικής μεταβολής του ισοζυγίου ισχύος.

Η Τουρκία ως ισχυρός περιφερειακός δρών δεν αναμένεται να παρεκκλίνει σημαντικά από τις διαχρονικές της γεωπολιτικές επιδιώξεις, διατηρώντας ως βασικό στροφέα της γεωστρατηγικής της την Κύπρο. Ως εκ τούτου, θα συνεχίσει την ευθεία αμφισβήτηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, καθώς και των Διεθνών Συνθηκών, μέσω της προβολής σκληρής ισχύος, σε υλοποίηση μιας μακρόπνοης στρατηγικής ψυχολογικής και φυσικής εξουθένωσης της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσεται και η πρόκληση θερμών επεισοδίων με στόχο τη δημιουργία τετελεσμένων ή νέων «γκρίζων ζωνών». Η εν λόγω στρατηγική θα συνεχίσει να αναπτύσσεται είτε μέχρι την ικανοποίηση των τουρκικών αντικειμενικών σκοπών, μέσω διαπραγματεύσεων ή μη, είτε μέχρι την ανατροπή/ανάσχεσή της από την ελληνική πλευρά.

Από την ανάλυση της γεωπολιτικής κατάστασης της περιοχής της Ανατ. Μεσογείου, συμπεραίνεται ότι η Τουρκία δύναται να δημιουργήσει τις επιθυμητές για αυτή συνθήκες στα προσδιορισθέντα Κέντρα Βάρους, μέσω της διάσπασης της συμμαχίας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ-Αιγύπτου. Στο πλαίσιο αυτό αναμένεται να τηρήσει επιθετική στάση έναντι του διπόλου Ελλάδας-Κύπρου και παρελκυστική έναντι του Ισραήλ και της Αιγύπτου, αξιοποιώντας κατάλληλα τα θέματα διμερών διαφορών, όπως το παλαιστινιακό ζήτημα και η λιβυκή κρίση, ως μέσα πίεσης και προσφοράς.

Η επίτευξη των τουρκικών επιδιώξεων στην Ανατ. Μεσόγειο, θα δημιουργήσει μακροπρόθεσμη απειλή για τη χώρα μας, ανεξαρτήτως των εξελίξεων στις διμερείς σχέσεις. Η υλοποίηση του σεναρίου της επαναπροσέγγισης με Ισραήλ και Αίγυπτο, σε συνδυασμό με τη δεδομένη επιρροή σε Λιβύη, Συρία και άλλες χώρες της Βόρειας και υποσαχάριας Αφρικής, αλλά και στην Αδριατική Θάλασσα θα καταστήσουν την Τουρκία de facto περιφερειακή ηγεμονική δύναμη, επαυξάνοντας τη δυνατότητά της για προβολή θαλάσσιας ισχύος. Στην κατεύθυνση αυτή, εντάσσεται και η στρατηγική της ανάπτυξης και διατήρησης ενός ισχυρού πολεμικού ναυτικού, το οποίο θα δύναται να ανταποκριθεί στο προβαλλόμενο στο μέλλον περιβάλλον ασφάλειας της Ανατ. Μεσογείου και να υλοποιήσει το δόγμα ναυτικής στρατηγικής της χώρας.

Σε ότι αφορά στην Ελλάδα, οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατ. Μεσόγειο συνετέλεσαν έμμεσα στην αναβάθμιση του γεωπολιτικού της ρόλου, ενώ η υφιστάμενη συγκυρία εκτιμάται ως ευνοϊκή για την εξυπηρέτηση των ελληνικών συμφερόντων, αλλά και καθοριστική για τη μελλοντική διαμόρφωση των συσχετισμών ισχύος στην Ανατ. Μεσόγειο. Οι εν λόγω συσχετισμοί εντάσσονται σε ένα ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο, στο οποίο διαμορφώνονται νέοι άξονες συνεργασίας με τη συμμετοχή και των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα).

5.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κατόπιν των παραπάνω, κρίνεται ως απαραίτητη η χάραξη και υλοποίηση μιας Δυναμικής Στρατηγικής από την πλευρά της Ελλάδας, η οποία θα είναι προσανατολισμένη στην εξασφάλιση του Στρατηγικού Εύρους της χώρας και στην εγκαθίδρυση συνθηκών, οι οποίες θα μεταβάλλουν το ισοζύγιο ισχύος προς την πλευρά της Ελλάδας, σε μακροπρόθεσμο διάστημα. Η εν λόγω στρατηγική πρέπει να σχεδιαστεί με άξονα τις σχέσεις της χώρας με το Ισραήλ, την Αίγυπτο και τις χώρες του Κόλπου, με επίκεντρο τα ΗΑΕ, προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός νέου θεσμοθετημένου συστήματος ασφάλειας, ο οποίος θα προωθήσει την επίλυση των υποσυστημικών διαφορών και θα αποτρέψει την ανάδειξη ηγεμονικών τάσεων στην περιοχή σε μακροπρόθεσμο διάστημα.

Η Ελλάδα πρέπει να επιδιώξει την εξέλιξη και αναβάθμιση του οργανισμού «East Med Gaz» σε πολιτικό-στρατιωτικό μηχανισμό, ο οποίος αφενός θα συμβάλει στη σταθερότητα της περιοχής και αφετέρου θα ανταγωνίζεται σταθερά τις τουρκικές

γεωστρατηγικές βλέψεις. Ο εν λόγω υποσυστημικός υποσχηματισμός, ενισχυόμενος με τη συμμετοχή της Γαλλίας, δύναται να αναλάβει υποστηρικτικό ρόλο, έναντι του ΝΑΤΟ, να συγκρατήσει τη συνολική εντροπία που προκαλεί στην Ατλαντική Συμμαχία η ρωσο-τουρκική συνεργασία, να οριοθετήσει τη ρωσική επιρροή και να αποτελέσει αντίβαρο στην ιρανική δραστηριοποίηση στην ευρύτερη περιοχή. Ο αναβαθμισμένος ρόλος της Ελλάδας στο γεωπολιτικό σύστημα της Ανατ. Μεσογείου, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή της σε έναν νέο μηχανισμό ασφαλείας, θα ενισχύσει την παρουσία της και στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, γεγονός το οποίο θα ασκήσει επιπλέον πίεση στην τουρκική πλευρά.

Τα ζητήματα εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων, πέραν της οικονομικής και ενεργειακής τους σημασίας, αποτελούν και παράγοντες γεωπολιτικής ισχύος. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα οφείλει να επιδιώξει την υλοποίηση του σχεδίου του «East Med», καταρχάς με βάση την αρχική χάραξη και δευτερευόντως με την εναλλακτική μέσω Αιγύπτου. Ωστόσο, η ελληνική στρατηγική, στον τομέα της ενέργειας, δεν πρέπει να εξαντληθεί στο εν λόγω έργο, αλλά να επεκταθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, το οποίο θα αποδώσει μακροπρόθεσμα γεωπολιτικά οφέλη, μέσω της ανακάλυψης και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων στο Ιόνιο Πέλαγος και σε περιοχές νοτίως της Κρήτης, αλλά και μέσω της αξιοποίησης των τερματικών σταθμών LNG και των δυνατοτήτων της ελληνικής ναυτιλίας.

Σε ότι αφορά στα ζητήματα οριοθέτησης των θαλασσίων ζωνών, η Ελλάδα πρέπει να αξιοποιήσει τις διαθέσιμες επιλογές, προς την κατεύθυνση τόσο της δημιουργίας ευνοϊκότερων συνθηκών, εντός της διαδικασίας διαπραγμάτευσης με την Τουρκία, όσο και προς την επίδειξη βούλησης και διπλωματικής ισχύος, προς τρίτους δρώντες, για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων που της παρέχει το Διεθνές Δίκαιο. Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσονται τόσο η de facto αποδοχή ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων, με υλοποίηση αγωγού «East Med» ή μέσω «προσωρινής» οριοθέτησης ΑΟΖ, με μονομερή απεικόνιση των συντεταγμένων αυτής και κοινοποίησής τους στον ΟΗΕ. Επιπλέον, η απόφαση της Ελλάδας για επέκταση των χωρικών της υδάτων στο Αιγαίο θα εξασφαλίσει τους αντικειμενικούς σκοπούς της χώρας, μετατοπίζοντας την ευθύνη κλιμάκωσης στην τουρκική πλευρά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατ. Μεσόγειο καθιστούν αναγκαία τη πολύπλευρη δραστηριοποίηση της ελληνικής διπλωματίας και την αξιοποίηση του συνόλου των φορτίων ισχύος της χώρας. Η διεκδίκηση κεντρικού ρόλου στη γεωπολιτική κατάσταση της εν λόγω περιοχής δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί με προκλητικές και ηγεμονικές συμπεριφορές, αλλά ούτε με αποκλειστική επίκληση στο Διεθνές Δίκαιο. Αποτελεσματική στρατηγική αποτελεί η μεταβίβαση της απόφασης και της ευθύνης για στρατιωτική κλιμάκωση, στην αντίπαλη πλευρά. Ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση, για την υιοθέτησή της, αποτελεί η ύπαρξη ικανότητας, δυνατότητας και πρόθεσης να ακολουθήσουμε τον αντίπαλο σε περίπτωση κλιμάκωσης της απάντησης του. Το πως θα εξελιχθεί η παρούσα κατάσταση και ποιες θα είναι οι συνθήκες, που θα επικρατούν, το μακροπρόθεσμο διάστημα, στην περιοχή της Ανατ. Μεσογείου θα καθοριστούν από την ικανότητά της Ελλάδας να ανταπεξέλθει των σοβαρών προκλήσεων της τρέχουσας περιόδου, χαράσσοντας και υλοποιώντας μια στρατηγική στην οποία πρώτα καθορίζεται ο στόχος και ακολούθως οι απειλές. Μια στρατηγική που αρμόζει σε αξιόπιστο και ισχυρό δρώντα του σύγχρονου περιφερειακού περιβάλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Γρηγοριάδης, Ι.,2014, "*Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?" Middle East Policy,* XXI (3): 124–33.

Cheverton, P., 2004, *΄΄Key Marketing Skills΄΄*, 2nd edn, Kogan Page Ltd., London.

Cengiz, S., 2021, "*Turkey Tests the Waters with New Diplomatic Outreach*.".

Davutoglu, A, 2008, "*Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007*." Insight Turkey 10 (1): 78.

Dumont, G., 2001, *Mediterranean geopolitics, yesterday and tomorrow*., Geostrategics, 22- 28.

Evans-Pritchard, E.E.,1954, *The Sanusi of Cyrenaica*, (2nd Ed.) Oxford University Press.

Friedman, G., 2012, "*Turkey's Strategy*.".

International Crisis Group., 2012., *Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue*?.

International Hydrographic Organization., 1953, "Limits of Oceans and Seas."

Mearsheimer J. John, 2001., *The Tragedy of Great Powers Politics*, New York: W.W. Norton and Company Publisher.

Messerschmidt, M.,2016, *The Demographic Demon - Jewish existential uncertainty,* Master Thesis - Global Refugees Studies.

Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status. Springer International Publishing AG

Shabtai, S., 2010, *Israel's National Security Concept: New Basic Terms in the Military-Security Sphere*, Strategic Assessment | Volume 13 | No. 2.

Shaviv, E., Caine, E. M., Grossman, G., 2013, *Clean Energy Innovation Policy in Israel: Identifying Fundamental Principles through a Case Study of Smart Grid Policy [online],*

The Samuel Neaman Institute for Advanced Studies in Science and Technology, Technion , Israel Institute of Technology.

Senor, D. and Singer, S.,2009,. *Start-up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle*.

Trachtman, J., 2016, *´´Integrating Lawfare and Warfare. Boston College International and Comparative Law Review. Vol. 39.*

Tsardanidis, C. ,2019, *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean. Trilateral Pertnerships and Regional Security*., In Z. Tziarras (Edition.), The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean ,PRIO Cyprus Centre.

Tziarras, Z., 2019, *Cyprus's Foreign Policy in the Eastern Mediterranean and the Trilateral Partnerships: A Neoclassical Realist Approach. In The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean* , PRIO Cyprus Centre.

Tziaras, Z.,2021, *The Stakes for Greece and Cyprus in the Mediterranean. In V. Talbot (Ed.), The scramble for the Eastern Mediterranean: Energy and Geopolitics*, Ledizioni.

Ελληνόφωνη Βιβλιογραφία

Αγγελετόπουλος Γ., Αρεταίος Ε., 2019, *Τουρκία – Το τρένο του μεγάλου εκσυγχρονισμού*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Αργείτης, Γ., Δαφέρμος, Ν., & Νικολαϊδη, Μ., 2011, *Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα*, Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ .

Αρσονιάδης, Β., 2012, "*Η υψηλή στρατηγική της Τουρκίας και η Σχέση της με τη Θεωρία του 'Στρατηγικού Βάθους'. Η περίπτωση των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής (2002-2012)*.", Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

ΓΕΕΘΑ ΔΚ 2-1. 2012, *Επιχειρησιακή Σχεδίαση Ενόπλων Δυνάμεων*.

Davutoglu, A., 2001, *Το Στρατηγικό Βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας*.

Διονυσίου, Δ., 2020., *Έχουν Ελλάδα και Κύπρος συνορεύουσα ΑΟΖ*;. Σύγχρονα Θέματα.

Ellinas, C., 2020, "*Διευθετώντας τις διαφορές επί των ΑΟΖ της Ανατολικής Μεσογείου*.", ΕΛΙΑΜΕΠ Policy Brief 134.

Κεφαλά, Β., 2015*, Βόρεια Αφρική: Εσωτερική Πολιτική-Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις,* ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.

Κολιόπουλος, Κ., 2008, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. Εκδόσεις Ποιότητα.

Κοτζιάς, Ν., 2010, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδος στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Κουσκουβέλης Ηλίας, 2010, «*Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις» (Εσωτερική – Εξωτερική εξισορρόπηση)*, σελ. 213 - 218, Εκδόσεις Ποιότητα.

Λέτσιος, Α., 2018, "*Ενεργειακές Εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο - Σημαντικότεροι κίνδυνοι για την Ελλάδα λόγω γεωπολιτικής θέσης - Μήτρα Κινδύνων*.", Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Μάζης, Ι., & Δωματιώτη, Ξ., 2019, "*Η Διεπιστημονική Φύση της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης: Ορισμός, Επεξεργασία και Χρήση Γεωπολιτικών Δεικτών Νομικού Περιεχομένου. Η Περίπτωση του Αρκτικού Ωκεανού και η Θαλάσσια Ανακατανομή Ισχύος (Οριοθέτηση Υφαλοκρηπίδος)*.", Civitas Gentium.

Μάζης, Ι., & Σγούρος, Γ. Α., 2020, *Γεωπολιτική Ανάλυση στο Ενεργειακό Σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, Αθήνα: Λειμών.

Μακρανδέου, Α., Γκάσιος, Ρ., 2019, *Έκθεση Γραφείου οικονομικών & εμπορικών υποθέσεων Καϊρου 2018.*

Μαραγκουδάκης, Δ., 2013, "*Τρίγωνο Στρατηγικής Τριβής και Πολιτικών Αναταράξεων Στη Μεταψυχροπολεμική Περίοδο* ."

Παντελής. Μ., 2007, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, βασικές έννοιες - συνταγματική ιστορία - οργάνωση του κράτους*, εκδόσεις. Α. Α. Λιβάνη.

Πρεσβεία της Ελλάδος στη Βηρυτό, 2021, *Ετήσια Έκθεση Λίβανος 2021*, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων.

Προδρομίδου, Α., 2013., *Η ενίσχυση των σχέσεων σε θέματα Ασφάλειας μεταξύ των κρατών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*., Αθήνα: ΙΕΚΕΘ.

Σιούσιουρας, Π., 2015., *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. Δίκαιο Θάλασσας και Ανθρωπιστικό Δίκαιο*., Αθήνα: Σιδέρης Ι.

Στρατή, Α., 2012., *Ελληνικές θαλάσσιες ζώνες & οριοθέτηση με γειτονικά κράτη.,* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ρούσσος, Σ., 2020, "*Ελλάδα, Τουρκία, Νοτιοανατολική Μεσόγειος και Ανταγωνισμοί Ισχύος." Ελλάδα, Τουρκία, ΝΑ Μεσόγειος Και Ανταγωνισμοί Ισχύος*.

Τεάζης, Χ., 2013, *Η Δεύτερη Μεταπολίτευση στην Τουρκία – Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν: Η άνοδος των «μη προνομιούχων*», Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Τζόβα, Δ., 2020, *Αίγυπτος Οικονομικές και Επιχειρηματικές Ειδήσεις,* Τεύχος 10 .

Τσαουσέλου, Ν., 2017, "*Ζητήματα Ανασφάλειας στη ΝΑ Μεσόγειο*.", Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Φασιά, Ε., 2013., *ΑΟΖ: Μια ανάλυση*., Info/Cracy.

Φίλης, Κ., Μαλανδράκη, Ε., Κωνσταντακόπουλος. Γ., 2012, "*Ο Ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στην Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης.",* Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων.

Φίλης, Κ., 2012,. *Ενέργεια: Εργαλείο σύγκλησης ή προϊόν ανταγωνισμού; Η περίπτωση της ανατολικής Μεσογείου, Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φίλης, Κ., 2017, *Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

Ιστοσελίδες-Άρθρα

aljazeera.com. 2021. "*Egypt and Qatar Have Agreed to Resume Diplomatic Relations.",*.,https://www.aljazeera.com/news/2021/1/20/egypt-and-qatar-agree-to-resumediplomatic-relations, Ανακτήθηκε 15-11-22.

https://www.Capital.gr, Ανακτήθηκε 21-11-2022

https://www.arabnews.com/node/1808286., Ανακτήθηκε 12-12-22.

https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country, Ανακτήθηκε 11-11-2022.

https://www.tevapharm.com/our-impact/economic-impact-report/, Ανακτήθηκε 12-11-2022.

https://www.cbs.gov.il/he/pages/default.aspx, Ανακτήθηκε 12-11-2022.

https://worldpopulationreview.com/countries/israel-population, Ανακτήθηκε 12-11-2022.

https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=egypt&sa.x=35&sa.y=9, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

https://www.tanea.gr/2018/10/09/world/epixeirisi-sina-2018-nekroi-52-tzixantistes-kai-3-stratiotikoi/, Ανακτήθηκε 17/11/2022.

https://www.reuters.com/world/middle-east/egypts-economic-growth-44-q1-fy-202223-cabinet-2022-11-28/, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

https://www.capital.gr/diethni/3540553/dnt-i-aiguptiaki-oikonomia-anadeiknuetai-os-i-deuteri-megaluteri-ston-arabiko-kosmo, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

https://worldpopulationreview.com/countries/egypt-population, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp, Ανακτήθηκε 17-11-2022.

https://www.transparency.org/en/countries/lebanon, Ανακτήθηκε 18-11-2022.

https://worldpopulationreview.com/countries/lebanon-population, Ανακτήθηκε 18-11-2022.

https://worldpopulationreview.com/countries/cyprus-population. Ανακτήθηκε 19-11-2022.

https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/05/31/Cyprus-2022-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-518467, Ανακτήθηκε 19-11-2022.

https://worldpopulationreview.com/countries/libya-population, Ανακτήθηκε 25-11-2022.

https://parisis.wordpress.com/, Ανακτήθηκε 26-11-2022.

https://tradingeconomics.com/turkey/indicators, Ανακτήθηκε 29-11-2022.

The World Bank in Türkiye: Development news, research, data | World Bank, Ανακτήθηκε 29-11-2022.

Conversion rates - Exchange rates - OECD Data, Ανακτήθηκε 29-11-2022.

www.statista.com, Ανακτήθηκε 29-11-2022.

www.turkstat.gov.tr, Ανακτήθηκε 29-11-2022.

https://www.capital.gr/diethni/3477217/erntogan-apofasismeni-i-tourkia-na-ginei-pagkosmio-kentrotexnologias , Ανακτήθηκε 30-11-2022.

Russia to complete Turkish NPP by 2023,. Nuclear Engineering International. 26 August 2017. Ανακτήθηκε 30-11-2022.

Η αυτοκινητοβιομηχανία της Τουρκίας σε 8 αριθμούς | Insider, Ανακτήθηκε 30-11-2022.

https://www.statistics.gr/el/2021-census-legal-pop-results, Ανακτήθηκε 01-12-2022.

https://www.kathimerini.gr/society/561819850/i-varia-skia-toy-brain-drain/, Ανακτήθηκε 02-12-2022.

https://www.cnn.gr/focus/apopseis/story/173210/h-texnologia-simera-stin-ellada, Ανακτήθηκε 02-12-2022

https://www.enterprisegreece.gov.gr/proothisi-eksagogon/eksagoges-ellinikon-proionton/eksagogikoi-kladoi/texnologia-kainotomia/texnologia-pliroforikis-tilepikoinonion, Ανακτήθηκε 02-12-2022.

https://www.moneyreview.gr/green-economy/96446/neo-rekor-gia-tis-ape-stin-ellada-apo-ananeosimes-piges-i-misi-ilektriki-energeia/, Ανακτήθηκε 02-12-2022.

https://hellenicproduction.org/production-chart/, Ανακτήθηκε 02-12-2022.

Keohane, R. O. ,1971,. *The Big Influence of Small Allies. Foreign Policy*, https://doi.org/10.2307/114786, Ανακτήθηκε 01-12-2022.

https://sovereignlimits.com/boundaries, Ανακτήθηκε 03-12-2022.

https://www.crisismonitor.gr/2020/10/16/livanos-kai-israil-charazoyn-aoz-alla-paramenoyn-se-polemo/,Ανακτήθηκε 04-12-2022.

https://lygeros.org/24531-gr/, Ανακτήθηκε 10-12-2022.

https://epic.awi.de/id/eprint/29772/1/IHO1953a.pdf, Ανακτήθηκε 12-12-2022.

https://euroasia-interconnector.com/, Ανακτήθηκε 12-12-2022.

Παγάνης, Γ., 2017, *Η Ενεργειακή Στρατηγική – Πολιτική Της Τουρκίας*, στο:https://powerpolitics.eu/%CE%B7%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%84%CE%B7%CF%82/

Defence Review., 2020, "*Οι ακριβείς συντεταγμένες της ΑΟΖ Ελλάδας-Αιγύπτου*.",https://defencereview.gr/oi-akriveis-syntetagmenes-tis-aoz-ell/., Ανακτήθηκε 05-11-2022.

Ευρυβιάδης, Μ.,2011, "*Η περιφερειακή στρατηγική του Ισραήλ*", Διαθέσιμο: http://infognomonpolitics.blogspot.com/2011/05/blog-post_345.html, Ανακτήθηκε 11-11-2022.

https://worldview.stratfor.com/article/turkeys-strategy, Ανακτήθηκε 10 -10-2022.

hellasjournal.com., 2019, "*Σημαντικές προοπτικές ανακάλυψης κοιτασμάτων παρουσιάζει η Δυτική Ελλάδα*." ,https://hellasjournal.com/2019/04/simantikesprooptikes-anakalypsis-koitasmaton-paroysiazei-i-dytiki-ellada-leei-o-rigas/. , Ανακτήθηκε 2-11-2022.

iea.org. 2020., "*Gas 2020: Analysing the Impact of the Covid-19 Pandemic on Global Natural Gas Markets*." ,. https://www.iea.org/reports/gas-2020, Ανακτήθηκε 10-11-2022.

Institute of Energy of South East Europe., 2021, "*The Ordeal of the Greek EEZ*.", https://www.iene.eu/the-ordeal-of-the-greek-eez-p6076.html, Ανακτήθηκε 11-11-2022.

Meral, Ziya., 2014, "*Turkey and Egypt: Misconceptions & Missed Opportunities*.", https://timep.org/commentary/analysis/turkey-egypt-misconceptions-missedopportunities/., Ανακτήθηκε 16-11-2022.

Nilsen, Dennis., 2018, "*Iran: Emerging as a Global Force*." ,.https://southfront.org/iran-emerging-as-a-global-force/., Ανακτήθηκε 08-11-2022.

washingtoninstitute.org, 2020, "Egyptian Public Concerned About Internal Problems, Not Israel." , https://www.washingtoninstitute.org/fikraforum/view/Egypt-PublicOpinion-Poll-USA-Iran-Israel-Libya., Ανακτήθηκε 09-11-2022.

Ηλία, Χρήστος., 2013, "*Η Τεκτονο-Στρωματική εξέλιξη της ΝΑ Μεσογείου, με έμφαση τη Λεκάνη του Ηροδότου, στην κατεύθυνση ανάπτυξης πεδίων υδρογονανθράκων*." http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/6173/3/Nimertis_Ilia%28geo%29.pdf, Ανακτήθηκε 20-11-2022.

Κοτούλας, Ιωάννης, 2020, *"Γεωπολιτικές παράμετροι της τουρκικής εμπλοκής στην Λιβύη*.", Foreign Affairs (Council on Foreign Relations), no. February. https://www.researchgate.net/publication/339337254_Ioannes_E_Kotoulas_Geopolitikes_parametroi_tes_tourkikes_emplokes_sten_Libye_Geopolitical_Parameters_of_Turkish_Intervention_in_Libya., Ανακτήθηκε 21-11-2022.

Κουσκουβέλης, Ηλίας. 2011, "*Η Τουρκία δεν μπορεί να τεντώσει το σχοινί*: Συνέντευξη ΣτηνΕφημερίδαΦιλελεύθερος.",http://www.kouskouvelis.gr/el/arthragnomis/kouskouvelis-exoteriki-politiki/item/139-η-τουρκία-δεν-μπορεί-να-τεντώσει-τοσχοινί-συνέντευξη-στην-εφημερίδα-φιλελεύθερος., Ανακτήθηκε 25-11-2022.

Λυκοκάπης, Γιώργος, 2018, "*Η Μέση Ανατολή Διολισθαίνει σε 'Πλήρη Πόλεμο*.", https://slpress.gr/diethni/i-mesi-anatoli-diolisthainei-se-pliri-polemo/,Ανακτήθηκε 1-11-2022.

Μάζης, Ιωάννης, 2009, "*Συνέντευξη του Ι. Θεοδωράτου, με τον Καθηγητή Ι. Θ. Μάζη*.",. https://ifestos.edu.gr/συνέντευξη-του-ι-θεοδωράτου-με-τον-καθ/., Ανακτήθηκε 27-11-2022.

Economides.N., 2013, Lecture «The Greek and EU Crisis for non-economists» (PDF). Stern School of Business, New York University & Haas School of Business, UC Berkeley. Largest economy than all rest of Balkans combined, Ανακτήθηκε 28-11-2022.

Μελέτης, Νικόλαος. 2019. *"Η Τουρκία Διεκδικεί από Ελλάδα, Κρήτη μέχρι Κύπρο*.", https://www.liberal.gr/news/dichognomia-stous-kolpous-ton-eidikon-prosepistrateusi-idioton-giatron/364894., Ανακτήθηκε 28-11-2022.

Μπαλτζώης, Ι.,2018, "*Σχέσεις Τουρκίας- Ισραήλ, Η αγάπη που έγινε μίσος*" (Β' μέρος), Διαθέσιμο:https://www.liberal.gr/arthro/186187/amyna--diplomatia/2017/., Ανακτήθηκε 11-11-2022.

Μπασιάς, Ιωάννης. 2020., "*Ο Ρόλος των Υδρογονανθράκων για την Ελληνική Οικονομία.*",.http://www.foreignaffairs.gr/articles/72796/ioannis-mpasias/o-roloston-ydrogonanthrakon-gia-tin-elliniki-oikonomia?page=show., Ανακτήθηκε 20-10-2022.

ΟΗΕ Δίκαιο Θάλασσας., 1982., "*Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας.*", Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623%2801%29, Ανακτήθηκε 20-11-2022.

Πανοπούλου, Ιωάννα., 2017., "*Κατάρ: Η Νέα Κρίση στη Μέση Ανατολή*.", https://powerpolitics.eu/κατάρ-η-νέα-κρίση-στη-μέση-ανατολή/, Ανακτήθηκε 22-11-2022.

Παπαδαντωνάκης, Νικόλαος., 2019, "*Η Γεωπολιτική Διάσταση Της Ανάπτυξης Των ΑΠΕ Στο Χώρο Του Αιγαίου*.", https://energypress.gr/news/i-geopolitiki-diastasitis-anaptyxis-ton-ape-sto-horo-toy-aigaioy., Ανακτήθηκε 30-10-2022.

Πετρολέκας, Σταύρος, 2019, "*Η Χίμαιρα του East Med.*" , https://energypress.gr/news/h-himaira-toy-east-med., Ανακτήθηκε 21-10-2022.

Συρίγος, Άγγελος, 2020, "*Οι Δυσκολίες της Θαλάσσιας Οριοθέτησης με την Αίγυπτο*." https://www.skai.gr/news/greece/analysi-syrigou-oi-dyskolies-tis-thalassiasoriothetisis-me-tin-aigypto. , Ανακτήθηκε 13-10-2022.

Τσακίρης, Θεόδωρος, 2015, "*Η Αμείωτη Στρατηγική Σπουδαιότητα της Αιγύπτου*.", https://energypress.gr/news/i-ameioti-stratigiki-spoydaiotita-tis-aigyptoy.,Ανακτήθηκε 01-12-2022.

Φίλης, Κ., 2017, "Η Ενεργειακή Διάσταση του Κυπριακού.",. https://www.kathimerini.gr/politics/892891/i-energeiaki-diastasi-toy-kypriakoy/, Ανακτήθηκε 01-10-2022.